

קונטרס

זה בני בכורי

על סוגיית יכיר

בפרק יש נוחלין

י"ל לרגל שמחת פדיון בני בכורי

במר נתן צבי נ"ו

שושן פורים תשע"ז

קונטרס

זה בני בכורי

על סוגיית "יכיר"

ובו

בירור וסיכום השיטות בסוגיית יכיר
ביסוד גדר יכיר, ועד כמה כח האב על בניו
סוגיא דפ' יש נוחלין, ב"ב קכז ע"ב - קלד ע"ב

חיברתי בעזרת החונן לאדם דעת

ראובן בהר"ר דב שליט"א מילצקי

ממה שזכיתי לחדש וללבן עם בני החבורה הי"ו
דכולל 'עטרת שלמה' טלזסטון, זמן חורף תשע"ז

י"ל כס"ד לרגל שמחת פדיון בני בכורי

כמר נתן צבי ני"ו

שושן פורים תשע"ז

לזכרון נצח יוחק עלי ספר

לעילוי נשמת

סבינו היקר באדם, צדיק יסוד עולם, יגע בתורה ללא לאות,
לחמו פיזור לדל, השתפך בתפילותו בדמעות שליש והזדכך בייסורים

הרה"צ ר' יצחק אליעזר מילצקי זצ"ל

בן הגה"צ ר' חיים חייקל זאב זצוק"ל

נלב"ע ד' לחודש ניסן ה'תשע"ו

לעילוי נשמות

סבינו הישר באדם, צנוע ומעלי לא מחזיק טיבותא לנפשיה,
מס"נ לרווחת צאצאיו ברו"ג, קבע עתים לתורה במס"נ, רוב ימיו בייסורים

הרה"ח ר' חיים אליעזר גניץ ז"ל

בן הרה"ח ר' יהודה זצ"ל

נלב"ע ט"ו לחודש אייר ה'תשע"ו

ורעייתו סבתינו היקרה, הצנועה והחסודה, מזרע תרשישים
מסרה נפשה לגידול וחינוך צאצאיה ברו"ג, והזדככה בייסורים קשים

מרת אסתר ע"ה

בת הגה"צ ר' ישראל מנחם הלוי הורוויץ זצ"ל

נלב"ע ב' לחודש אלול ה'תש"ע

לעילוי נשמת

סבתינו היקרה והצנועה והחסודה, מסרה נפשה לגידול צאצאיה ברו"ג
לחמה פיזרה לדל, השתפכה בתפילותיה בדמעות, הזדככה בייסורים קשים

מרת נעמי נחמה אטל גרוסמן ע"ה

בת הגה"צ ר' ברוך זצ"ל

נלב"ע ד' לחודש ניסן ה'תשע"א

לעילוי נשמת

דודינו היקר, אציל הנפש ונעים ההליכות, לחמו פיזור לדל בהצנע והסתר
קבע עיתים לתורה, ומס"נ לרווחת צאצאיו ברו"ג, הזדכך בייסורים קשים

הרה"ח ר' חיים יהודה הופמן ז"ל

בן הגה"ח ר' אהרון גדליה זצ"ל

נלב"ע ז' לחודש תשרי ה'תשע"ו

דברים אחדים

יתברך הבורא וישתבח היוצר שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה, בו זכיתי לברך על המוגמר ולהגיש לפני שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן, את מנחת ביכורי זו, קונטרס הכולל בתוכו מערכות ובידורים, הערות וביאורים בשמעתא רבא ד"יכיר", דברים שעמלתי בהם רבות עם בנה"ח ביני עמודי דכולל "עטרת שלמה" טלזסטון, בזמן חורף תשע"ז.

דבר בעיתו מה טוב, עם שלבי עריכה אחרונים, בסייעתא דשמיא גדולה ועצומה נוספה שמחה גדולה במעונינו בהיולד לנו בכורנו נתן צבי חי"ו, וקונטרס זה העוסק במילי דהכרת בכורה, יוצא כעת לאור לקראת שמחת פדיון בן בכור, אי"ה ביום שושן פורים הבעל"ט.

הנה טעם מצוות פדיון הבן מפורש בתורה (שמות יג, יד) "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" וגו'. וזה אחת מן המצוות הנדירות שכתבה בהם התורה טעם, כמו בסוכה (ויקרא כג, מג) "למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", וכן צצית ותפלין. וכתב הב"ח (או"ח ס"ח) על מצוות סוכה צצית ותפלין, דכיון דכתוב בהני מצוות הטעם בפירוש "יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוונתה שיכוון בשעת קיום המצוה" עי"ש שזה לעיכובא, וע"ע מש"כ הב"ח שם סימן תרכ"ה. ובפמ"ג (משבצות זהב ס"ח סק"ח) כתב דלדברי הב"ח גם פדיון הבן הכוונה היא לעיכובא. ועי' במ"ב שם דלמעשה אי"ז מעכב אבל ודאי לכתחילה בעי כוונה.

על כל פנים מבואר שיסוד מצוות פדיון הבן הוא כדי לזכור הנסים שעשה הקב"ה במצרים ולהודות עליהם, ובאמת נצטוינו הרבה מצוות כדי לזכור ולהודות לקב"ה על ניסי יצי"מ, וכבר כתב החינוך (מצוה כא) "ואינו מן התימה אם בא לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא"ת, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו, ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים", וכן הוא במדרש הגדול (סוף פרשת בא) "חמורה יציאת מצרים שכל מצוות של תורה אינן תלויות אלא ביציאת מצרים".

ברצוני להאיר נקודה חשובה בענין ההודאה לקב"ה, שבהרגל החיים אין אנו לוקחים לתשומת ליבנו כפי הצורך. מפורסם מגאון ישראל מרנא ר' ישראל סלנטר זיע"א דכידוע שיש בבריאה ארבע דרגות, "חי" "צומח" "דומם"

"מדבר", ואמר הגרי"ס שלהגיע לדרגת "מדבר" העולה על דרגת "חיי" זה רק ע"י הכרת הטוב, ואדם שהוא כפוי טובה נשאר בדרגת "חיי". ושמעתי לבאר דבריו כך. שהרי מותר האדם מהבהמה הוא הדעת, ואת הדעת אדם לומד מאחרים ע"י שהוא "מקבל" מהם דעה וחכמה, אבל לכך צריך קודם כל להכיר בכך שיש "נותן", ולהיות הוא ה"מקבל", ויוצא א"כ גלגל של קשר שמחייב הכרה והערכה ממנו שהוא "נותן" שהוא גדול ממני באיזה דבר, וזהו יסוד הכרת הטוב, שכשמה כן היא - קודם כל להכיר שאחר עשה לי טובה, ועי"ז מגיע להערכה אליו. ועינינו רואות את שלבי התפתחות האדם, שככל שאדם קטן יותר הוא אנוכי יותר, וחסר הכרת האחר, וכשמתפתח ונהיה יותר גדול יותר לומד להכיר את האחרים ואת טובתם. אם כן, "הכרת הטוב" הוא היסוד הכי בסיסי של האדם באשר הוא.

אמנם "יהודי" הוא בדרגה גדולה עוד יותר מסתם "מדבר", עם ישראל נוצר כדי להודות לקדוש ברוך הוא כל רגע ורגע מחייו. כמו שכתוב בישעיהו (מג, כא) "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" שעם ישראל כל חייהם ומהותם זה לספר תהלות ה'. ובילקוט תהלים (קנ) "כל הנשמה תהלל קה, על כל נשימה ונשימה שהאדם נושם צריך לקלם לקב"ה". ומפורסם הרמב"ן בסוף פרשת בא "וכוונת כל המצוות - שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו". וע"ע בארוכה בחובת הלבבות שער הבחינה.

ובעניינא דיומא, כידוע נס פורים הינו מיוחד ובולט מאוד בצורת השתלשלות האירועים, כביכול לכל נס במהלך המגילה היה סיבה "טבעית", אבל כשמצרפים הכל יחד לכדי מגילה, נדהמים מעוצם ההשגחה פרטית עד הפרטים הקטנים ביותר, ועל זה קבעו יום מיוחד להודות ולהלל ולעשות חשבון הניסים "ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם" (אסתר ט, כו), שמכאן תצא הקריאה, להתחזק בהכרת טובתו של מקום ולהודות "על חיינו המסורים בידיך, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובתיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים".

ופשוט שאי אפשר להגיע להכרת הטוב לקב"ה בלא הכרת טובה בין אדם לחבירו, כמו שכתוב במדרש הגדול ריש פרשת שמות (א, ח) "אשר לא ידע את יוסף, כל הכופר בטובתו של בשר ודם סופו לכפור בהקב"ה". אם כן עלינו לזכור שיסוד האדם הוא להכיר בטובות שהוא מושפע מהם, ועי"ז זוכה להכיר בטובתו של מקום ולהודות לקב"ה כמו שצריך.

וכבר כתב הרד"ק בישעיה (לח, יא) "פירש רבינו סעדיה ענין ההודאה, ונכון הוא, כי ראות הא-ל הוא ההודאה, והשבח לפניו והתבונן בדרכיו". ויה"ר שנוכח להיות ממכירי הטובה לבשר ודם ולקדוש ברוך הוא, ונוכח להגיע לדרגת "לראות הא-ל" ולשבחו ולהתבונן כראוי בדרכיו.

זאת למודעי שהרבה עמל והשקעה נצרך בקונטרס זה, ונתברר ונתלבן כמה וכמה פעמים לדייק הדברים, אבל מ"מ אין צריך לפנים שאם ימצא המעיין איזה שגיאה או טעות אל יתלה חלילה בוקי סריקי באילנות עושין פירות אלא בקוצר המשיג ועומק המושג.

כמו"כ לא היה סיפק בידי לעיין ולהקיף ממש את כלל הסוגיות המסתעפות בדין יכיר (דוגמת "יכיר לעונשין", וכן "בקושיית הנ"י דמשים עצמו רשע", וכן "בחידוש הריב"ש במסיה לפי תומו", וכן "בחידוש הש"ש בסומך על אחר"), עם זאת, השתדלתי לכתוב את כל הסוגיות והשיטות הנוגעים לעיקר סוגיית יכיר הנלמדת בי מדרשא, וחישבתי גדרי יכיר לכל שיטה ושיטה. ובסוף הקונטרס הוספתי חלק "סיכום השיטות" שהוא סיכום מקוצר של כל השיטות והנושאים שנכתבו בפנים הקונטרס, להיות לעזר בחישוב וסיכום הסוגיא.

חובה עליי להדגיש, שהיה לי כ"מורה נבוכים" בשמעתא רבא זו, הספר המצויין "ביאורי סוגיות" להגאון ר' שמואל הוניגסברג שליט"א ר"מ בסלבודקא יצ"ו, וכפי שיראה המעיין שהרבה מהדברים הובאו מספרו. [ועמו הסליחה אם ע"י טעות לא ציינתי באיזה מקומות שהדברים משמון]. וע"ז תודתי העמוקה, וישלם לו ה' שכרו משלם, ויזכה לכוט"ס ברו"ג.

כאן המקום להודות למורי ורבותי, הם המה אשר העמידוני בקרן אורה, ומהם עיקר השגתי הן בתורה וירא"ש הן בעיצוב אישיותי בעצה ובתבונה, מו"ר ראש ישיבת "תורת זאב" הגאון ר' ברוך סולובייצ'יק שליט"א, ומו"ר הגאון ר' עמנואל אהרן ברטלר שליט"א מראשי הישיבה, ומו"ר המשגיח הגאון ר' משה רדליך שליט"א. יתן ה' שיזכו להאריך ימים על ממלכתם להמשיך עוד שנים רבות בעבודת הקודש בהרבצת תורה ויראה, וירחיב ה' גבולם בתלמידים ויהנו רבים מאור תורתם ויראתם, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, בטוב ובנעימים כל הימים. עוד עליי להכיר טובה גדולה למו"ר ראש הכולל "עטרת שלמה" טלזסטון, הג"ר צבי הירש פאלק שליט"א שנשא ונתן עימי בענין קונטרס זה רבות וסייע לי ועודד בכמה עניינים, תהי משכורתו שלמה מאת ה' ויתברך ממקור כל הברכות בכל מילי דמיטב בגשם וברוח.

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת להורי היקרים, אמו"ר הר"ב שליט"א ואמי מורתי ציפורה תחי' שגידלוני וטיפחוני בהרבה מסירות נפש ובהמון אהבה והקרבה, ונתנו לי היסודות שעליהם זכיתי להיבנות בדעה ובינה, בתורה וירא"ש. יברכם ה' יתברך בכל מילי דמיטב לחזקם ולאמצם ולהאריך שנותיהם מתוך אושר ובריות גופא והרחבת הדעת ויזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם.

חובה עצומה לי להודות לחמי וחמותי היקרים הר" אילן קוסמן שליט"א ורעיתו מנוחה תחי' שזכיתי להכירם מקרוב זה אך שנה וכבר חש אני כאילו גדלתי אצלם מעודי. אנשי חסד, בעלי מידות נדירות ביותר. החום

והמסירות שמרעיפים עלינו, מעניקים לי כוחות גדולים להמשיך ולהתעלות. ישלם ה' שכרם משלם, ויזכו לכל מיילי דמיטב, לאריכות ימים מתוך אושר ובריאות הגוף והרחבת הדעת ויזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם.

"רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה" - אחרונה חביבה, מנשים באהל תבורך, נוות ביתי העומדת לימיני בעוז רוח, אילה תחי', אשר מסירות נפשה הגדולה עומדת לי לשבת באהלה של תורה, יזכנו ה' בכח ובריאות, לטפח את הקן שזה לא מכבר התחלנו בבנייתו בס"ד, לראות בנים ובנות חכמים ונבונים ובריאים, עוסקים בתורה ובמצוות, ולרוות נחת מתוך בריאות הגוף והנפש.

ובחתימת הדברים אפרוש כפיי פני שוכן מרומים שיתן בליבי להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד ולשבת בבית ה' לאורך ימים מתוך הרחבת הדעת. ונזכה במהרה לביאת גואל צדק ויחזיר לנו עבודת ביהמ"ק למקומה בב"א.

ערב פורים תשע"ז

ראובן מילצקי

תוכן העניינים

- סימן א ♦ "אינו בני", שיטת רשב"ם ותוס' ג
- סימן ב ♦ בשיטת רבינו תם כ
- סימן ג ♦ בשיטת רבינו אליהו כה
- סימן ד ♦ בשיטת בה"ג לא
- סימן ה ♦ בשיטת מהר"י בן לב לד
- סימן ו ♦ בשיטת רש"י בקידושין לו
- סימן ז ♦ בסתירת רשב"ם בדף קלד לדף קכו מא
- סימן ח ♦ "זה בני" בשי' הר"ן והרא"ש מח
- סימן ט ♦ בשיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בנ"י נח
- סימן י ♦ בשיטת הרשב"א והריטב"א ס
- סימן יא ♦ בשיטת הנימוקי יוסף סג
- סימן יב ♦ בשיטת הרמב"ם עד
- סיכום שיטות פג

תוכן עניינים מפורט

סימן א ♦ "אינו בני", שיטת רשב"ם ותוס' ג

מהלך הסוגיא בקב"ז לרשב"ם ותוס' ג

שיטת הרשב"ם דמיירי רק בקול וקו' הרמב"ן דהוי חוזר ומגיד, ויישוב הפני שלמה ♦ שי' רשב"ם
תוס' ורבינו אליהו בסוגיא, ובמאי פליגי

ג' קושיות ברשב"ם ד

ג' קושיו' מסתירת רשב"ם לדבריו בד' קלה. ובד' לב.

ביאור גדר יכיר לרשב"ם ותוס' ה

ביאור דנחלקו רשב"ם ותוס' ביסוד גדר יכיר ♦ ביאור דלפ"ז אפ"ל דלתוס' 'אינו בני' בלא לפסול,
אינו נאמן ♦ תוס' לשיטתו בדף קלד ובקידושין ביסוד גדר יכיר ♦ ביאור לפ"ז פלוגתת רבנן
ור"י, לרשב"ם ותוס' ור"א

ק' הראשונים על רשב"ם ות' רשב"א ח

ק' הראשונים על רשב"ם דלר"י נאמן לומר זה בני ממזר, ואוקימתת הרשב"א בתאומים [דרך א'
ברשב"ם] ♦ יישוב סתירות רשב"ם לאוקימתא דהרשב"א

שו"ט בהבנת הראשונים ברשב"ם ט

ביאור איך דייקו כן הראשונים ברשב"ם

עוד ג' דרכים ביישוב שיטת רשב"ם יא

דרך ב' בשיטת רשב"ם, דס"ל כריא"ז דא"נ באינו בני ♦ יישוב הסתירות ברשב"ם לדרך זו ♦
ביאור לפ"ז פלוגתת הריא"ז והראשונים, והמסתעף לגבי בתו ולגבי שנים ♦ שו"ט בשיטת
הראשו' אי צריכין לתירוץ קמא דתוס', או ס"ל אף כרבינו אליהו ♦ תי' התורי"ד על הקו' על
רשב"ם מתניוק בין הבנים ♦ קושיא על ריא"ז מר' יוחנן אמר בני וחזר ואמר עבדי ויישובן של
הסמ"ע והקצה"ח ♦ הגרש"ר בשם רעק"א דלריא"ז נאמן לפסול בהכר"ב ♦ הגרש"ר גופיה
מציע דרך אחרת בשיטת הריא"ז ♦ הגרש"ר מציע אופן נוסף בריא"ז, ובי' גדר יכיר לפ"ז ♦
מסקנת הגרש"ר בריא"ז כתורי"ד דא"נ על אינו בני ♦ יישוב הסתירות ברשב"ם לדרך זו ♦ דרך
שלישית ברשב"ם דמספק אינו נאמן ♦ יישוב הסתירות ברשב"ם גם לדרך זו ♦ סיכום ד'
הדרכים בהבנת דברי רשב"ם

סימן ב ♦ בשיטת רבינו תם כ

בשיטת רבינו תם, ובמח' הרא"ש והרמב"ן בר"ת כ

שיטת ר"ת, וביאור גדר יכיר לדבריו ♦ קושיות הרמב"ן, ויישוב הרא"ש לחלקם ♦ ביאור רעק"א בפלוגתת הרא"ש והרמב"ן ♦ מוח' רעק"א והרב מפילא בדין בן גרושה לרבינו תם ♦ דיוק דהרמב"ן והרא"ש עצמן נח' בזה, וביאור פלוגתיהו ע"פ רעק"א והרב מפילא דרך מחודשת בלפותא דיכיר ויתבאר דיתכן דתוס' ור"ת ס"ל כך כג

סימן ג ♦ בשיטת רבינו אליהו כה

ב' אנפי במאי פליג רבינו אליהו על תוס', ע"פ רעק"א בשו"ת קמא דלר"א 'אינו בני' אינו נאמן ♦ רעק"א בשו"ת החדשות דגם להר"א נאמן ב'אינו בני' ♦ ביאור שיטת ההלכה לב' הדרכים דרעק"א ♦ אופן ג' ברבינו אליהו, ודחיה ♦ ביאור דין 'אינו בני' דנאמן לרעק"א בחדשות ברבינו אליהו, בג' אנפי ביסוד גדר יכיר ♦ שו"ת הרא"ש ו"מ בנימוקי יוסף לא ס"ל כרבינו אליהו לפום מסקנת רעק"א

סימן ד ♦ בשיטת בה"ג לא

שיטת בה"ג, וקושיית הראשונים ♦ יישוב רעק"א לשיטת בה"ג דס"ל כרבינו אליהו ♦ ביאור ברעק"א האיד ס"ל לבה"ג בגדר יכיר ♦ אופן נוסף בבה"ג ע"פ רעק"א, ונפק"מ בין האנפי

סימן ה ♦ בשיטת מהר"י בן לב לד

שיטת מהר"י בן לב בראשונים, ותימה עליו ♦ ב' ביאורים בשיטת מהר"י בן לב בגדר יכיר

סימן ו ♦ בשיטת רש"י בקידושין לו

שיטת רש"י בקידושין דלא פליגי רבנן על ר"י בבכור, ותמוה ♦ דרך א' בביאור שיטת רש"י ♦ בקידושין, החתם סופר ♦ דרך ב' ברש"י בקידושין, הר"צ פאלק בביאור ד' רש"י, בהקדם שיטת הי"ד רמה' בסוגיא ♦ ביאור הרצ"פ דרש"י ס"ל כתירון קמא דתוס' ♦ דרך נוספת ברש"י ♦ מהר" ברסון, בשינוי מהרצ"פ, ויתבאר דלכאנ' כך ס"ל למאירי ♦ סיכום ד' שיטות הראשונים לדרך זו

סימן ז ♦ בסתירת רשב"ם בדף קלד לדף קכו מא

שיטת רשב"ם ותוס' באומר זה בני, ותליית הקצה"ח זה בני' בזה אינו בני' ♦ קו' רעק"א סתירה בדברי הרשב"ם וקו' הרש"ש מרשב"ם בדף קכו, ויישובו ♦ יישוב הרש"ש והחת"ס (בסצ"א) לסתירה מדף קלד, וביאור לפ"ז שיטת הרשב"ם בלפותא וגדר יכיר ♦ יישוב הסתירה בע"א מהרש"ש, ודחיה ♦ דחיית האחרונים ליישוב הרש"ש דריו"ח ס"ל כרבנן ♦ יישוב הב"ם לסתירה בהיפוך ממש מהרש"ש, ע"פ מה שביאר בגדר יכיר לרשב"ם ♦ לפ"ז אי"צ להגות

הרש"ש בדף קכו ♦ יישוב נוסף דהב"ס ע"פ הסמ"ע והקצה"ח ♦ סוגיא דיבמות ומח' תוס' ותוס' חד מקמאי ♦ דחיית הב"ס ליישוב הנ"ל ברשב"ם מסברת גדר יכיר ♦ יישוב האור שמח יישוב החתם סופר בסימן סז ♦ יישוב הר"ח. גולן ♦ רח"ג הנ"ל, דרשב"ם לשיטתו בדף קכו.

סימן ח ♦ "זה בני" בשי' הר"ן והרא"ש

שיטת הר"ן והרא"ש, והרמב"ם לפי המ"מ, ב"זה בני"

הכרח רעק"א בר"ן דס"ל פלגין נאמנות, ושיטת הש"ש דרך בתרי גופי פ"נ ♦ ביאור הב"ס דרעק"א והש"ש נח' בתי קמא דתוס' ♦ שערי ישר כשיטת הש"ש, ביתר פירוט ♦ ביאור שיטת רעק"א והש"ש בגדר יכיר ♦ התשב"ץ מחדש יותר מהש"ש, וביאור שיטתו בב' דרכים ביסוד גדר יכיר ♦ המ"מ ברמב"ם נזהר מחידושים של רעק"א והש"ש ♦ תמיהה על רעק"א והש"ש, וקו' הקצה"ח מתרומה ♦ יישוב השערי ישר לש"ש, בהקדם ביאור הגדר דפ"נ ♦ קובץ הערות בדרך חדתא דלא כרעק"א והש"ש ♦ יישוב קו' רעק"א מחליצה לפ"ז ♦ ביאור הב"ס בר"ן כהא"מ, וכן מוכרח ברמב"ם למ"מ ♦ צ"ע מהרא"ש דלא סבר כחד מהני תירוצי

בדברי המ"מ בפ"ד מנחלות ה"ו

ב' יסודותיו המחודשין של המ"מ בפ"ד ה"ו מנחלות, ויבואר שהוא לשיטתו ברמב"ם ד"זה בני הוא מיכיר ♦ המ"מ לשיטתו ברמב"ם ד"זה בני מדין יכיר

סימן ט ♦ בשיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני"

שיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני" דתלו דין "זה בני" בדין "אינו בני", דלא כשיטת הר"א למסקנת רעק"א ♦ חישוב דלמדוייק בלשון שו"ת הרא"ש סנ"ב ס"ל באופ"א, ושפיר מצי סבר כהר"א

סימן י ♦ בשיטת הרשב"א והריטב"א

שיטת הרשב"א והריטב"א ב"זה בני" שהוא סברא ♦ ביאור 'סברא' דהריטב"א והרשב"א, בב' אנפי ♦ ביאור חילוק הלשון ברשב"א מהריטב"א ♦ דרך ראשונה ברשב"א, מידידי ר"א וינטרוב, וראיה לזה מלשון הרשב"א בדף קכט ♦ דרך נוספת מהב"ס ע"פ יסוד הגר"ח

סימן יא ♦ בשיטת הנימוקי יוסף

סתירת הנ"י כרשב"ם, וניסיון ליישב בדרך אחריתא ♦ כמה דחיות לזה ♦ סתירה נוספת בנ"י דכאן פ' כרשב"ם ד"זה בני במיגו, וביבמות פ' כריטב"א דנאמן גם לפסול וזה מיכיר ♦ לדרך זו גם קשין ב' התמיהות דלעיל ♦ יישוב הביאורי סוגיות בב' אנפי ♦ דברי הנ"י דלא קיי"ל דרשא דרבנן דיכיר, ופירוש הכנסת הגדולה בדבריו ♦ קושיית השער המלך, ושיטתו בפירוש דברי הנ"י ♦ הר' וינטרוב בביאור סברת הכנסת הגדולה, ומביא ראיה מהנ"י בדף קלד דלא כהכנה"ג ♦ ב"י דהשו"ע ורמ"א ס"ל כהנ"י וכנה"ג, ודלא כהטור, ויתבאר דנח' ב"זה בני" אי מדין מיגו או יכיר ♦

- ◆ לשעיה'מ והכנה'ג בני' אינו נאמן ב'זה בני ובכורי' ◆ דרך הב'ס בני' ◆ דחיות לפי' הב'ס ◆
- ◆ שיי' החזו'א בני', דאף בהוחזק כבנו ואמר 'זה בכורי' אינו נאמן לר'י ◆ צ"ע עמש"כ החזו'א ◆
- כאן, ואולי החזו'א חזר בו להלן ◆ בי' הנ' בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי, לב' הדרכים

סימן יב ◆ בשיטת הרמב"ם

קושיות לשיטת המ"מ ברמב"ם ◆ שיטת הקובץ הערות ברמב"ם דהוי מדין הודאת בע"ד ולא מדין יכיר ◆ דרך הב'ס ברמב"ם ע"פ הלבוש, ויתבאר דס"ל לרמב"ם כרבינו אליהו ◆ ביאור דלפ"ז נוחא היטב הרמב"ם בפ"ג מיבום, ואפילו אם יסבור הרמב"ם כהתשב"ץ דחד גופא ◆ ביאור דלפ"ז שייך לבאר שיטת הראשונים ותוס' בגדר יכיר באופן נוסף ◆ צירוף התשב"ץ לר"מ נסתר מהר"מ בפ"ד מנחלות ◆ סתירה בדברי הרמב"ם מהל' איסו"ב, וביאור דלדרך זו מיושבת הסתירה ◆ הגרש"ר הוכיח מהרמב"ם לא כדרך זו ◆ ב"ס בדרך נוספת ברמב"ם, דס"ל כהרשב"א וריטב"א ◆ ד"זה בני' מסברת בירור, ויבאר ב' אנפי ב'אינו בני'

סיכום שיטות

- א [שיטת רשב"ם
- ב [שיטת תוס', ורוב הראשונים
- ג [שיטת תורי"ד
- ד [שיטת ריא"ז
- ה [שיטת רבינו תם
- ו [שיטת רבינו אליהו
- ז [שיטת בה"ג
- ח [שיטת מהר"י בן לב
- ט [שיטת היד רמה
- י [שיטת המאירי
- יא [שיטת רש"י בקידושין
- יב [שיטת הר"ן והרא"ש
- יג [שיטת התשב"ץ
- יד [שיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני'
- טו [שיטת רשב"א וריטב"א והר"מ ברא"ש
- טז [שיטת הנימוקי יוסף
- יז [שיטת הרמב"ם

זה בני בכורי

כי תהיין לאיש שתי נשים
האחת אהובה והאחת שנאה
וילדו לו בנים האהובה
והשנאה והיה הבן הבכור
לשנאה והיה ביום הנחילו
את בניו את אשר יהיה לו לא
יוכל לבכר את בן האהובה
על פני בן השנאה הבכר כי
את הבכר בן השנאה יכיר
לתת לו פי שנים בכל אשר
ימצא לו כי הוא ראשית אנו
לו משפט הבכרה

(דברים כא, טו-יז)

זה בני בכורי

סימן א

"אינו בני", שיטת רשב"ם ותוס'

לא בכור הוא חוזר ומגיד, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וכדבסמוך גבי אמר בני וחזר ואמר עבדי אינו נאמן. ונאמרו כמה תירוצים בזה. והמתישב בעיניי שראיתי, מספר פני שלמה (סי"ח) דרשב"ם גרס לעיל "דהו קרי ליה" דהיינו בני העיר ולא האב, וכן הכא כתב הרשב"ם "דהו קרי ליה". אמנם ברמב"ן נראה דגרס לעיל "דהו קרי ליה" דהיינו האב ומש"ה הקשה דהו חוזר ומגיד.

שי' רשב"ם תוס' ורבינו אליהו בסוגיא, ובמאי פליגי (ב) הרשב"ם ביאר לפי דרכו כל הסוגיא. דמספקא להו לבני אקרא אי הלכה כר"י דמאמינו לאב אפילו נגד חזקה של קול, או כרבנן דאינו נאמן ומייתנין לברייתא דחזין דנחלקו בבכור אי נאמן

מהלך הסוגיא בקב"ז לרשב"ם ותוס'

שיטת הרשב"ם דמיירי רק בקול וקו' הרמב"ן
דהו חוזר ומגיד, ויישוב הפני שלמה

(א) קבו ע"א, שלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל ילמדנו רבינו היו מוחזקין בזה שהוא בכור הוא מהו שלח להו כותבין הרשאה זה לזה וכו' מספקא ליה אי כר"י אי כרבנן, מאי היא דתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן אר"י נאמן אדם לומר זה בני בכור וכו'. ברשב"ם פי' הבעיא דבני אקרא "לאו בעדים שמעידין שראו שנולד קודם לאחיו דא"כ אין האב נאמן אלא בקול בעלמא כעין שאמרנו למעלה דהו קרי ליה בוכרא".

והרמב"ן הקשה * דהא לעיל (קכו:) אמרין דהאב הוא דקרי ליה בוכרא וא"כ כשחוזר ואומר דהו

נגד חזקה, דלר"י נאמן ולדבריו אתי שפיר קרא דיכיר דנאמן נגד חזקה, וקאמר רבי יהודה דכשם שנאמן לומר זה בני בכור אפילו נגד חזקה כך מסברא נאמן גם לומר זה בן גרושה וחלוצה ולפסול נגד החזקת כשרות, וקרא דיכיר בעינן להיכא דאיכא חזקה דנאמן. ולרבנן אינו נאמן לא בבכור נגד חזקה ולא בבן גרושה וחלוצה, ומוקמי לקרא דיכיר בצריך היכירא ר"ל בדליכא חזקה.

ובתוד"ה כך נאמן חלקו על רשב"ם, דהוקשה להו איך קאמר רבי יהודה "וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וחלוצה" ופירש רשב"ם דסברא היא דמתוך שנאמן לבכור נאמן גם לבגו"ח, ומאי ראיא "תימה, לפי שנאמן לבכר יהא נאמן גם לפסול" דיכיר הוי נאמנות על בכור בלבד ולא פוסל מידי אף שהוא נגד חזקה, ובן גרושה וחלוצה הוי נאמנות לפסול ולומר דבנו חלל. ובקידושין (עד. ד"ה כשם) הוסיפו לבאר קושייתם "בשלמא זה בני בכור דין הוא שיהא נאמן עליו משום דהוי טוב לולד שע"י כן יטול פי שנים אבל לפוסלו אמאי נאמן", דהיינו, דיש גזיה"כ להאמינו במה שטוב לולד ולא שנתנה לו התורה כח לכל דבר גם לפסול, אף דיש לו כח חזק שנאמן גם נגד חזקה. הילכך כתבו התוס' לחלוק על רשב"ם, דר' יהודה קאמר דמנאמנות דיכיר שמעינן דנאמן אפילו במקום שיש עדים שהשני הוא בכור, וממילא האב הופך אותו לממזר, וא"כ הה"נ לפסול בנו הפשוט בחלל וממזרות. וא"ש ה"כשם", דכמו שנאמן לפסול בממזר ע"י ביכור הקטן, כך גם נאמן לפסול בנו פשוט דהוא בן

גרושה וחלוצה. ועי' להלן (אות ד) מה שיישבנו את רשב"ם.

ועוד תירוץ הביאו בשם רבינו אליהו וכך מבואר גם בירושלמי, דלומר זה בן גו"ח שמעינן מהפסוק עצמו, דכתיב "כי את הבכור בן השנואה יכיר" ושמעינן מינה דנאמן לומר זה בן שנואה ששנואה בנישואיה שאסורה לו כי הוא כהן והיא גרושה וחלוצה. אמנם בברייתא שמובאת כאן לא משמע כך, דמשמע דמדין נאמנות דבכורה שמעינן את דין נאמנות לפסול, ולרבינו אליהו זה לא מאותו הדין, והדק"ל מהו "וכשם". וצ"ע. ועכ"פ לרבינו אליהו כבר אין הכרח לפרש הרישא דלר"י נאמן גם להופכו לממזר, דאף אי ס"ל כרשב"ם דאינו נאמן, מ"מ שאני בן גרושה וחלוצה דאיכא גזירת הכתוב. ועי' להלן (סימן ח) שהבאנו את דברי רעק"א בשו"ת קמא (סי' קי) ובשו"ת החדשות (סס"ו) שביאר שיטת רבינו אליהו.

ג' קושיות ברשב"ם

ג' קושיו' מסתירת רשב"ם לדבריו בד' קלה. ובד' לב.

(ג) בעיקר שיטת רשב"ם צ"ע טובא, דלכא' סתר עצמו בכמה דוכתי. דכאן כתב דסוגיין מיירי בקול בעלמא ולא בעדים, ובע"ב כתב (בד"ה למאי הילכתא) "דהא קיימא לן דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן". אמנם זה אפשר ליישב בקל דכוונתו דהחזקה כעדים לענין המיגו, אך לא ממש כעדים דנגד עדים אינו נאמן כמו שכתב

כאן. ולהלן (אות ח ואילך) נבאר ד' דרכים בשיטת רשב"ם וניישב אי"ה דברי הרשב"ם לפי כל דרך.

ביאור גדר יכיר לרשב"ם ותוס'

ביאור דנחלקו רשב"ם ותוס' ביסוד גדר יכיר

ד) הנה באמת צ"ב שיטת הרשב"ם דכתב שהוא מסבירא מה יתרץ על קושיית התוס', מנא ליה לר"י דנאמן לפסול בנו בחלל דלמא התורה האמינתו רק במה שטוב לולד. וראיתי דרצה לתלות מחלוקתם ביסוד גדר יכיר, וכדלהלן.

דהנה יש לחקור ביסוד גדר יכיר (בספר 'ביאורי סוגיות' להגר"ש הוניגסברג סי"ט סידר הכל בטו"ט) מאיזה כח נתנה לו התורה נאמנות לבכר בנו. דאפ"ל בזה ג' אנפי, ועיקרם הוא כדלהלן. **האופן הראשון** וכן נקט השב שמעתתא (ש"ב פ"כ) כח נאמנות של עדות, דהתורה חידשה שהוא בעלים על בניו לענין שנאמן לברר איכותם, אם כשרים או פסולים, ואם בכור או פשוט ^ב. **האופן השני** אין דררא דבעלות אב על בניו, אבל יש כח בירור מצד דליכא אחר דמסור לו ידיעת

בתחילת הסוגיא. אך תקשי עליה ממש"כ לקמן בדף קלה ע"א (ד"ה הא"ר חייא בר אבא) "שהרי אינה נפטרת [פי', מחליצה] בטענת יש לי בנים דהא מוחזק לן בגויה דאין לו בנים ואיהו לא טעין יש לי בנים דניהמניה ע"י מגו דמצי פטר לה בגט" וכן להלן (בד"ה ועוד) "ואע"פ שאין לו בנים כיון דאמר אין לי אחים נאמן להתירה ואע"ג דמוחזק לן באחי נאמן להתירה מגו דאי בעי פטר לה בגיטא ומה לו לשקר כדאמר' נמי לעיל דאף על גב דמוחזק לן באחי ואמר זה בני נאמן להתירה משום מגו דאתי מגו ומרע ליה לחזקה" ומבואר להדיא דגם בהוחזק שאין לו בנים או דיש לו אחים נאמן לומר יש לי בנים וכן אין לי אחים במיגו וכאן כתב דאינו נאמן.

ועיז"ע דכאן כתב דנגד קול בעלמא אין האב נאמן אלא מדין יכיר ובלא"ה לא מהימן אפילו ע"י מיגו, ואילו בגמ' לעיל לב ע"א אמרינן "והב"ע כגון דמחזקינן ליה באבוב דהאי דכהן הוא ונפק עליה קלא דבן גרושה ובן חלוצה הוא ואחתיניה, ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא ואסקיניה" ופי' רשב"ם "ונפק עליה קלא, קול בעלמא ולא עדות", ומבואר דמהני ע"א נגד קול בעלמא, וסתירה לרשב"ם

ב. והמקור לכך הוא הנאמנות הידועה של "בעל המעשה" שכתב הרא"ש בגיטין (פ' הניזקין אות יג) גבי נאמנות דבידו "אלא כיון שבידו לתקנו הוי כבעליו", אך כאן ודאי אין לאב שליטה על תוצאת הדין המונהג ע"פ עדותו כמב' שם דלגבי זה חשיב כבעלים, אלא יתפרש מצד שלאב יש דררא ובעלות על בניו לענין הגדה ועדות על איכותם.

המאורעות עם בניו, כמוהו. ומקור לכך מלשון תוס' רא"ש בקידושין, ע"י הערה ג. ויש להסתפק אם זה בירור גמור, או"ד שזה רק קולא של התורה וכעין "תקנה" שהתורה תיקנה לאב ולפ"ז הוי חידוש ואין לך בו אלא חידושו ולכן אין מספיק בו לברר דיני הממונות והיוחסין של בניו י. **האופן השלישי** נאמנות ד"בעל הממון" דאב על ירושת בנו. ואין כאן כח נאמנות על איכות הבן כלפי בית דין, אלא הוא כעין "בעל דבר" על קביעת ירושתו, ונאמן רק לגבי הממון. ובזה יל"ד ב' דרגות. דרגה א' נאמנות של האב על רק על בנו כי בן קם תחת אביו והר"ז עדות על עצמו בממונו וזה לא שייך בשאר יורשים. דרגה ב' י"ל, דהוי נאמנות כללית לענין הנחלה מצד בעל דבר בממונו, ולא מצד מעיד על עצמו בממונו, ותו מה לי בנו מה לי שאר

יורשים. (והמקור לצד זה הוא בלבוש על הרמב"ם ביכיר, ונביאו להלן סימן יב אות ג בהרחבה. וכן יתבאר שיטת מהר"י בן לב, ע"י לקמן סימן ה. וכן יתבאר שיטת הר"ן בסימן ח).

ולפ"ז רצו האחרונים (ע"י שערי יושר שע"ו פי"ג וע"י גם בשיעורי ר' שמואל אות עז) לתלות פלוגתת רשב"ם ותוס' בחקירה זו. דרשב"ם ס"ל כריא"ז בקידושין וכמו שנבאר להלן (בדרך השניה, אות יב) דהאב אינו נאמן לומר על מי שהעידו עליו עדים שהוא הקטן זה בני בכורי דע"ז הופך הגדול לממזר, משום דס"ל דבזה מעיד על הגדול שאינו בנו ואין לו את הנאמנות של אב על בנו, וא"כ ס"ל לרשב"ם כהצד הא' דאב נאמן מכח נאמנות מצד בעלים על בניו לברר איכותם, וכ"ז הוא רק על בניו וכיון שכשמבכר

ג. שם בדף סד ע"א כתב כתוס' (שם ד"ה נאמן) ביתר ביאור "ועוד י"ל דחשיב כמו בידו מה **שיש לאב לתת לב על שני בניו כי יודע שסומכים עליו להודיע שניו** ודמי קצת להא דאמרינן לקמן בפ' בתרא ג' נאמנין על הבכור חיה ואביו ואמו". ועוד כתב שם בדף עד ע"א ד"ה חיה "כולהו ילפינן להו מדחזינן שהאמינה תורה לאב להעיד על בנו ובכור אע"פ שהוא קרוב, **לפי שרגיל האב להכיר בבניו יותר מאחר** ילפינן נמי מינה להאמין חיה לאלתר ואמו כל שבעה **לפי שאין רגיל לידע אחר שהוא לשם**". וע"י לשונות שו"ת הרא"ש והריב"ש המובאים בהערה הבאה. וכמו"כ נקט בחזו"א אבהע"ז סנ"ט סק"א, מדנפשיה כהתור"א.

ד. וכן משמע קצת מלשון התורא"ש הנ"ל **"שאין רגיל לידע אחר שהוא לשם"** דמשמע הא במקום שיש אחר ליכא נאמנות. לכן לא נאמן לכל דבר, עד כדי בירור גמור גם על הממונות ופסלות ויוחסין בשאר דיני התורה. וכמעט להדיא בלשון הרא"ש בתשובה (סי' נב ס"ב) וכע"ז בשו"ת הריב"ש החדשות ס"ו, דדנו שם לענין אם נאמנת האם לומר שכלו לו חדשיו ותיפטר מן החליצה כשמת תוך ל' יום, וז"ל הרא"ש "ובשביל שהאמינה תורה לאב אע"פ שהוא קרוב ויחיד וטעמא דאין להעיד אלא הוא ואין אחר יכול להכירו ילפינן מינה ה"ה חיה ואמו", ולשון הריב"ש שם "והימנוה רבנן לאם דליכא מאן דידע אלא אינהו אבל הכא דאפשר לעמוד על הדבר אינה נאמנת", וכנ"ל, דהנאמנות היא משום דאין אחר להעיד אלא הוא, ואי"ז בירור גמור כלל, ואין לך בו אלא חידושו, ומה שלא מוכרח ואפשר לברר אין נאמן. וע"י שיטת שו"ת הרא"ש לקמן סימן ט.

ביאור דלפ"ז אפ"ל דלתוס'**'אינו בני' בלא לפסול, אינו נאמן**

(ה) והנה יעויין במש"נ להלן (סימן ב אות ו) מדידי
 הר' א.י. שנברגר הי"ו דילהס"ת בתוס' אי ס"ל דמה
 שנאמן לומר זה אינו בני אלא ממזר, זהו רק
 בבכור דיש גזירת הכתוב, אמנם בבן פשוט אינו
 נאמן לומר זה אינו בני, דלדבריו אינו בנו ואין לו
 את הנאמנות המסורה לאב. ונאמן רק לומר זה
 בגו"ח דעדיין הוא בנו רק הוא חלל, וכן ממזר
 מחייבי כריתות. וחשבתי, דאם נצרף את זה
 למש"כ כאן הביאורי סוגיות דהנאמנות היא
 משום תקנה למי שמסור לו הידיעה, א"כ י"ל
 דדוקא בבכור נאמן משום דהוא רק אמר על
 הקטן שהוא בכור, שבוה מסור לו הידיעה וא"כ
 גם הנאמנות, ואף שפוסל עי"ז את הגדול שאינו
 בנו, מ"מ זה נעשה ממילא ע"י הכח שניתן לו
 להכיר את הקטן. אך לומר מפורש על בנו זה אינו
 בני אינו נאמן, דהנאמנות נתונה רק על מי
 שלדבריו הוא בנו. ולפ"ז לו יצויר דבבנים
 פשוטים הוא אומר זה נולד בא' אדר, ועי"ז יוצא
 שכן אחר ממזר ואינו בנו, ג"כ יהא נאמן מתורת
 מיגו לתוס', כיון דבהכרת בניו נאמן מדין מיגו
 לתוס' לקמן קלד ע"ב, ואף שממילא אחד מהם
 אינו בנו, אבל אינו נאמן לומר מפורש זה לא בני
 כיון דלדבריו אינו אביו ואין לו ידיעה בו. ודו"ק.

תוס' לשיטתו בדף קלד ובקידושין ביסוד גדר יכיר

(ו) וביאר הב"ס דתוס' בזה לשיטתייהו בכמה
 דוכתי. בתוס' בקידושין סד ע"א כתבו דמדין יכיר
 לא שמעינן דנאמן לומר זה בן יג שנה, אלא הוא

הקטן מעיד שהגדול אינו בנו אין לו כח בעלות
 עליו ואינו נאמן. וא"כ זהו הסברא דכתב רשב"ם
 דכמו דנאמן על הבכור מצד בעלות על בנו, ה"ה
 דנאמן גם ליוחסין לומר שהוא חלל. ורשב"ם
 לשיטתו לקמן בדף קלד: (שנביא בריש סימן ז)
 דכד לא הוחזק לבנו כלל, לא נאמן לומר "זה בני"
 מדין יכיר, ורק מדין מיגו אתינן עלה, ולשיטתו
 דס"ל דגדר יכיר הוא נאמנות מכח בעלות, ולכן
 כאשר לא הוכר לנו כבעלים מהיכי תיתי להאמינו
 מדין יכיר.

אמנם תוס' ס"ל כהצד הב' בצד הב', דהוי קולא
 כעין תקנה של בירור דרך לו מסור ידיעת
 המאורעות, ולפ"ז כמו שכתבנו, אי"ז כח נאמנות
 כלל על היוחסין והממונות, ואין לך בו אלא
 חידושו בהיעדר מקור אחר לזה. ומש"ה הקשו
 תוס' מנא ליה לר' יהודה דנאמן לפסול בנו בחלל
 דזה אינו טוב לולד ומהיכ"ת דתיקנה התורה לתת
 לו נאמנות בזה. ועי"ז תירצו דנאמן לבכר גם
 כשפוסל בניו בממזרים, והטעם משום דלו מסור
 ידיעת המאורעות כיון שהוחזק הגדול לבנו אף
 שמוציא אותו כעת מחזקת בנו, ומזה נשמע גם
 להיכא דליכא בכור, דנאמן לפסול בניו בחלל.

[ועייין להלן בסימן ח (אות ג) דלרעק"א והש"ש,
 תוס' למד בגדר יכיר כהאופן הא' וכדנתבאר
 ברשב"ם ולהלן (אות יב) 'בואר דכן למד הריא"ז.
 והש"ש בזה לשיטתו בגדר יכיר כאופן הא', וביאר
 כן גם בתוס'. וכן לשיטת התשב"ץ כן הוא עי"ש
 באות ז, וכן שיטת הרמב"ם למש"נ בסימן יב (אות
 ג ד"ה אמנם, ואות ט ד"ה ודין), ודו"ק].

מדין עד אחד נאמן באיסורין. ולשיטתו בזה דמצד יכיר לא שמעינן אלא מה שנתחדש בהדיא.

ועוד הביא דתוס' לשיטתו במש"כ בדף קלד: דזה בני נאמן רק משום מיגו אבל לא מדין יכיר וכרשב"ם שם, [ועי' לעיל אות ד סוד"ה ולפ"ז, וכן עי' לקמן סימן ז ביישוב סתירת הרשב"ם שם למש"כ בדף קכז. בהמשך העמוד], והיינו משום דס"ל לתוס' דלר"י אין נאמן אלא כאשר הוחזק שהוא בן אשתו ובא מכח הבירור שנתנה לו תורה, אבל כשאין ידוע שהוא אביו ורק לדבריו הוא אביו ומסור לו ידיעת המאורעות, איך יהא נאמן מכח אותה נאמנות.

ביאור לפ"ז פלוגת רבנן ור"י, לרשב"ם ותוס' ור"א

ז) והוסיף לחשב לפ"ז, דלרשב"ם יסוד פלוגת ר"י וחכמים לאו בגדר יכיר, אלא בשיעור כח הנאמנות, דלר"י אפילו כנגד הוחזק ולרבנן רק לברר ספק. ואין הכרח כלל לחדש מח' יסודית בעיקר גדר הדין. וממילא כשנדון לענין צריך היכירא ביוחסין, הרי מדר"י במקום הוחזק נשמע לרבנן במקום שליכא הוחזק, דכמו דלר"י יכיר דבכורה מלמד מסברא על יכיר דיוחסין, ולדידיה בתרוייהו מהני נגד מוחזק, ה"ה לרבנן יכיר דבכורה בצריך היכירא מלמד מסברא על יכיר דיוחסין בצריך היכירא.

ברם לשיטת התוס' לכא' אינו כן. דכל חידוש התוס' בתירוצו דנאמן גם ליוחסין זהו רק בשיטת ר"י דאיכלל בקרא גם מעיד על הקטן דממילא פוסל הגדול בממזר, אך לרבנן דפליגי ע"ז וסברי

דלא נכלל בהקרא, ממילא קיימינן כהנחת קושיית התוס' דלא שמעינן דינא דיכיר אלא לגבי בכורה שהוא טוב לולד, דאחר דקרא בצריך היכירא מתפרש כפשוטו בספק מי נולד ראשון ותו לא ושוב לא שמענו כלל על יכיר ליוחסין אפילו בצריך היכירא.

ולפ"ז נראה, דגם רבינו אליהו לא פליג על תוס' בעיקר הדבר, רק ס"ל דילפינן נאמנות דאינו בני ויוחסין מקרא דבן השנואה, אך ודאי דס"ל דבלא דגלי לן קרא דנאמן ליוחסין ולומר אינו בני אינו נאמן וכקושיית התוס', דמאחר ויכיר הוא כעין תקנה מהיכ"ת דהתורה תתקן לפסול ולשאר דברים, ואין לך בו אלא חידושו. (ועי' להלן סימן ג בביאור שיטת רבינו אליהו).

ק' הראשונים על רשב"ם ות' רשב"א

ק' הראשונים על רשב"ם דלר"י נאמן לומר זה בני ממזר, ואוקימתת הרשב"א בתאומים [דוך א' ברשב"ם]

ח) נחזור לעיקר דברי רשב"ם. הנה הרשב"א והרמב"ן הבינו שיטת רשב"ם דס"ל דבאיכא עדים שהעידו שנולד קודם אין האב נאמן על הקטן שהוא בכור אפילו לר' יהודה, כיון דהופך את הגדול לממזר, שאשתו זינתה תחתיו ונולד מאיש אחר, ומשו"ה הקשו דהא מבואר בקידושין (עד.) דלר"י האב נאמן לעשות את בנו לממזר, וכן מבואר לקמן קכח: "האומר על תינוק בין הבנים בכורי הוא נאמן כר' יהודה". ולכן פליגי הראשונים

על רשב"ם וס"ל כתוס' דנאמן לפסול בנו ולומר אינו בני^ה, ופירשו את האיבעיא שהאב מעיד על בנו הקטן שהוא בכור ופוסל את הגדול.

והרשב"א בסו"ד ביאר דברי רשב"ם [וזו דרך ראשונה מתוך ד' בבי"ד רשב"ם] מעמיד דברי הרשב"ם בתאומים דמעיד האבא על אחד שהוא בכור דודאי השני הוא אחיו ממנו, וכשיש עדים שהשני בכור אינו נאמן אפילו לר"י משום דהוי ממש נגד עדים שאומרים שהוא הקטן.

יישוב סתירות רשב"ם לאוקימתא דהרשב"א

(ט) והשתא חשבתי דלפ"ז אפשר ליישב שיטת רשב"ם מהסתירות דהקשינו לעיל (באות ג), דרשב"ם מיירי בתאומים ובאופן שהאב אומר על בנו המוחזק לקטן שהוא בכור ועל המוחזק לבכור דאינו בנו, והחזקה מכחישתו דהוא התאום הגדול וודאי דהוא בנו, ובזה חילק הרשב"ם דאם המכחיש לאב הוא עדים אז אינו נאמן כי אז נהפך הבן לממזר דודאי הוא בנו ולא רק בן אשתו, ואם המכחיש לאב הוא רק קול בעלמא בזה נאמן כי אז אין דין הגדול ממזר. א"כ יוצא דהחזקה כאן

גדולה יותר, והוי כביכול בדרגת עדים, אם כי ודאי לא הוי ממש עדים שבזה לא נאמן לרשב"ם כי נהפך לממזר, אך הוי חזקה אלימתא דהאב אומר שהם אינם תאומים והגדול אינו בנו והחזקה אומרת שהוא תאום והוא בנו הבכור ובזה רשב"ם ס"ל דמיגו אינו מועיל כנגד החזקה וצריך קרא דיכיר, משא"כ לקמן גבי יבום שהחזקה היא רק סתמא דמילתא שאין לו בנים או שיש לו אחים והוא מחדש לנו דבר שלא ידענו. וכן לעיל שרשב"ם כתב דבקול בעלמא עד אחד נאמן זה בכה"ג דהחזקה היא סתמא, אבל לא כאשר יש חזקה ברורה נגד טענת העד. וזה מצטרף למשי"ת בסמוך, דג' גווי קול לרשב"ם, וזה דמי לקול הב' שמצטרף "קול שני" למה שידוע ע"פ חזקה, ודו"ק.

שו"ט בהבנת הראשונים ברשב"ם

ביאור איך דייקו כן הראשונים ברשב"ם

(י) בעיקר הדיוק של הרשב"א והרמב"ן ברשב"ם, אין להקשות מנא להו דהרשב"ם ממעט גוונא

ה. והנה משמע להדיא ברמב"ן דס"ל דנאמן לומר אינו בני גם כשאין הכרת בכורה לקטן, דהיינו גם כשלא פוסל את מי שמכירו כאינו בנו. ובעני"ז יש להוסיף, דלכא' לשיטת הרמב"ן הידועה בקידושין דכל יורש הראוי לירש זוכה מחיים, ולא מועיל לו לשון סילוק גרידא, א"כ לא שייך דיסבור הרמב"ן דנאמן לומר אינו בני מדין מיגו, וכדאפשר היה לומר לשיטת הרשב"ם דס"ל לקמן קלד: דזה בני נאמן מדין מיגו, (עי' בזה בהערה ח להלן), דא"כ הו"ל מיגו להוציא דכבר זכו בהו היורשין הפשוטים, לכן צ"ל דס"ל דנאמן מדין יכיר, וכדמשמע באמת מלשונו. ודו"ק.

'דהו קרו ליה בוכרא' דהתם לא הוי חזקה כלל, וגם בלא קרא דיכיר פשיטא דנאמן, וכדאמרין שם דגם בוכרא דאימא קרו להו בוכרא סוכלא. (ועי' בזה לקמן סימן ו אות ה מהר' י. ברסון דלשיטת רש"י בקידושין והמאירי באמת אינו נאמן לר"י בחזקה גמורה). ואף דנראה מלשון הרשב"ם "אלא בקול בעלמא **כעין שאמרנו למעלה דהו קרי ליה בוכרא**" דמיירי בחזקה כדהתם דמיירי רק בקול שאומר שהוא בכור ואין מזה חזקה דהוא בכור לאביו, מ"מ מוכרח דמיירי נמי בחזקה גמורה, כדאמרן.

אבל למה שדייקו הראשונים א"ש לשון הרשב"ם, דכי היכי דדייקו דרשב"ם כתב לשלול הגוונא דעדים בכל גווי גם באופן שרק העידו שהוא גדול והאב לא מכחישם בזה ורק אומר שהוא בכור לאמו וכתוצאה מכך הוא פוסלו בממזר, וגם מיירי באופן שמעידים שהוא בכור לאביו ממש, ה"נ בחזקה מיירי גם באופן שהקול אומר שהוא בכור לאביו ממש, וגם באופן שהקול רק אומר שהוא בכור, והוא מפרש שהוא בכור לאמו כדלעיל בקכו ע"ב.

אלא דודאי צריך להוסיף בכוונת הרשב"ם, דהאי קול בעלמא דקרו ליה בוכרא אינו ממש כדלעיל, אלא יש 'קול שני' דאמרי אינשי דהוא בכור **לאביו**, והיינו כמו 'סתמא דמילתא' בעלמא, דכיון דלא שמענו דאמו זינתה וסתמא יש לה חזקת כשרות, א"כ הסברא נוטה דהוא בכור לאביו. וכדפירשנו דגם בחזקה גמורה דהוא בכור לאביו נחלקו ר"י ורבנן.

שמודה לעדים שהשני גדול ורק מפרש שאינו ממנו והוא ממזר, דלמא הרשב"ם רק ממעט גוונא שהאב נגד העדים ממש שהוא אומר זה הבכור והעדים אומרים זה הקטן ואחיו הוא הבכור, ויפרש את הסוגיא כשיש חזקה ממש שהוא בכור לאביו ולא שיש רק חזקה שהוא גדול וממילא הוא בכור. דלכא' הראשונים דייקו כך מסתימת לשון הרשב"ם "לאו בעדים שראו שנולד קודם לאחיו" וסתם בלא להרחיב, ומשמע בכל אנפי, הרי דשלל הרשב"ם את האפשרות שיהא נאמן נגד עדים. ופשוט דאי הוה ס"ל לרשב"ם דבכה"ג שפוסל הגדול ולא מכחיש העדים, נאמן, היצ"ל "לאו בעדים שראו שנולד קודם לאחיו **והאב אומר שהשני נולד קודם לזה**". ועי' כ"דס"ל דכה"ג באמת אינו נאמן. וכוונת רשב"ם "לאו בעדים שמעידין שראו **שנולד קודם לאחיו** דאם כן אין האב נאמן" והיינו בכל אנפי אין האב נאמן נגד עדים ממה נפשך, אם אמרו שהוא בכור לאביו ודאי אינו נאמן דהוי נגד עדים, ואם אמרו שהוא גדול והוא רק מפרש אותם אינו נאמן כי עי"ז נפסל הגדול.

ביאור דלהבנת הראשונים ברשב"ם ג' גווי קול הן

(יא) והנה רשב"ם מבאר הסוגיא דידן גם בחזקה שאחיו הגדול הוא בכור לאביו ממש, ולא רק בחזקה שהוא גדול יותר, דהא רשב"ם כתב בע"ב (ד"ה למאי הילכתא) דלר"י בעי קרא דיכיר כיון דהוי חזקה **כעדים** ומיגו במקום עדים לא מהני, וודאי אין הכוונה בחזקה של קול כדלעיל קכו:

א"כ נמצא דג' גווני קול הן, א. קול בעלמא שאינו מוכיח, כגון שהוא "בוכרא" דמבואר בדקכ"ו: דאי"ז חזקה כלל דלמא בוכרא דאמא הוי, ב. קול סתמא כגון קול שהוא "בוכרא" ונוסף "קול שני" דמסתמא הוא גם "בוכרא דאבא", ובזה נחלקו ר"י ורבנן. וזה גם ה"קול בעלמא" דכ' רשב"ם בדף לב. דע"א נאמן כנגדו, וכן לקמן קלה. דאיכא חזקה שאין לו בנים הוי נמי ע"י סתמא דלא שמענו דיש לו בנים בלתי היום. ג. קול ממש שהוא "בוכרא דאבא" דהוי חזקה גמורה דהוא בכור לאביו, ובזה נמי נח' ר"י ורבנן וס"ל לר"י דנאמן מדכתיב יכיר'.

עוד ג' דרכים ביישוב שיטת רשב"ם

דרך ב' בשיטת רשב"ם, דס"ל כריא"ז דא"נ באינו בני **(יב) ועיקר** ראיית הראשונים ממתני' דקידושין דנאמן על זה בני ממזר, יש לכא' לדחות בג' דרכים. **דרך ראשונה** [והיא דרך שניה בהבנת

רשב"ם אחר הרשב"א דהעמיד בתאומים] כתבו האחרונים (עי' שערי יושר שע"ו פי"ג) דס"ל כשיטת הריא"ז בקידושין (ה"א אות יד, הביאו שלטי הגיבורים לב. מדפי הרי"ף) וכ"כ התוס' רי"ד לקמן (קכח): דלמדו את המשנה בקידושין דמיירי באומר זה בני מחייבי כריתות [דהיינו כגון שבא על אשתו נדה וכדו'] ולא ממזר מאיש אחר', אמנם רש"י ורוב הראשונים לא פירשו כך את המשנה שם, דפירשו דבסיפא שם מיירי באומר להדיא שהעובר אינו ממנו ור"י ס"ל דנאמן, [ויש ראשונים שלמדו כך גם ברישא, ודלא כרש"י דברישא מיירי בממזר מחייבי כריתות], ומש"ה הרשב"א והרמב"ן הקשו כאן על רשב"ם כי הבינו דודאי רשב"ם למד כמוהם. אמנם הריא"ז והרשב"ם והתור"ד יבארו את הסיפא שם דמיירי נמי בחייבי כריתות, והרבנותא בסיפא על הרישא, כדאמרין שם בגמ' דאפי' שאמו נמי אומרת כן, לרבנן אינם נאמנים ואפי' דליכא חזקת כשרות.

ו. ויעויין בקצה"ח (רעט סק"א, הובא בסימן ו אות ג) הקשה לשיטת בעל המאור והר"ן דמועיל מיגו דבידו, אם ס"ל לרשב"ם כוונתיהו מ"ט פירש דקושיית הגמ' "לא יהא אלא אחר אילו בעי למיתבא ליה במתנה מי לא יהיב ליה" היא לא אליבא דר"י כיון דלדידיה בעינן יכיר דמהני במקום חזקה, דמיגו במקום חזקה לא מהני דהוי כמיגו במקום עדים, והרי הכא הוי מיגו דבידו, דבידו ליתן לו במתנה. ולכן פירש הקצה"ח דהקושיא היא דלר"י בעינן קרא דנאמן לפסול בנו בחלל, אבל לרבנן דלא נאמן למ"ל קרא. אך ברשב"ם חזינן דס"ל דמיגו דבידו לא מהני נגד חזקה גמורה.

ז. בריא"ז לא מבואר אם למד כך את המשנה או שלמד כמו הראשונים, אלא דפסק את ר' יהודה רק לעניין ממזר מחייבי כריתות, [כמו שהבה"ג למד בר' יהודה שפוסל לגמרי ופסק אותו רק לעניין הכרת בכורה]. אמנם בתוס' רי"ד בדף קכח: מבואר לכא' שכך למד במשנה, דמביא ראיה מרש"י ("המורה") שפירש ברישא של המשנה דמיירי בממזר מחייבי כריתות, ונראה שהבין כמו שפי' רש"י ברישא, גם בסיפא, ודלא כרש"י גופיה, ודו"ק.

א"כ שיטת הריא"ז ורשב"ם דאע"ג דלר' יהודה נאמן גם לומר זה בן גרושה וחלוצה כ"ז לפסול את בנו שלו, אבל לומר אינו בני כאשר תוצאת דבריו הם שאינו בעלים עליו אינו נאמן, וס"ל לרשב"ם וריא"ז דלא פלגינן נאמנות ואם היה נאמן לומר על הקטן שהוא בכור היה נאמן גם לפסול את הגדול, וזה לא שייך דאינו בעלים עליו, ולכן אינו נאמן ^ה. וזהו שכתב אח"כ הריא"ז דהתורה נתנה נאמנות לאב רק על בניו אבל אם אומר שאשתו זינתה תחתיו ומאחר נתעברה ואי"ז בנו אינו נאמן עליו "שעל בנו האמינתו תורה ולא על שאינו בנו, והואיל והוא בחזקת כשרות לאו כל הימנו לפוסלו". וכ"כ התורי"ד שם. [אמנם התורי"ד הוסיף כאן ובקידושין, דאם האם מכחשת האב אינו נאמן האב אפילו לומר שבנו

ממזר מחייבי כריתות, וכתב שכן שיטת רשב"ם. אמנם מרשב"ם והריא"ז לכאו' אינו מוכרח כן, ויתכן דאף בכה"ג נאמן ודו"ק]. **ועי' להלן אות יט ואילך דנביא מהגרש"ר לבאר שיטת הריא"ז בג' דרכים אחרוני, אך מ"מ בתורי"ד ודאי חזינן דאינו נאמן לפסול באינו בני.**

וזה א"ש לדרך של האחרונים לעיל (אות ד) דרשב"ם ס"ל דהוי כח נאמנות על איכותו של בניו מכח בעלות האב עליהם, שנאמן גם לפוסלם, אמנם כ"ז כאשר הוא אב אך כאשר לדבריו אינו אב אינו נאמן.

יישוב הסתירות ברשב"ם לדרך זו

(ג) והשתא, לפ"ז אפשר ג"כ ליישב שיטת רשב"ם מהסתירות דהקשנו לעיל (באות ג), דרשב"ם

ה. והנה לשיטת הרשב"ם לקמן קלד: ד'זה בני' נאמן מדין מיגו ולא מדין יכיר, [נביאו להלן ריש סימן ז, וכמו דביארנו לעיל אות ד (סוד"ה ולפ"ז) דכיון דיסוד יכיר לדידיה הוא כהריא"ז מצד בעלות האב על בנו לקביעת איכותו, א"כ כד לא ברירא לן דהוא בנו לית ליה בעלות גביה, ואין נאמן לומר זה בני ולקבוע בעלות עליו] נסתפקתי אם מ"מ יהא נאמן במיגו גם כאן ב'אינו בני' לגבי הממון, דמיגו דאי בעי ליתן כל נכסיו לבניו האחרים ולנשל הגדול מנכסיו, נאמן גם לומר אינו בני.

ואין לומר דלא משמע כך ברשב"ם, דאיירי כאן לגבי ממון ליתן פ"ש לבכור, ואם איתא דנאמן על אינו בני לענין ממון הו"ל לומר כן בהדיא. זה אינו, דהא שיטת הרשב"ם דאינו נאמן ליתן פ"ש לקטן משום דעי"ז הגדול נפסל, וזהו משום דס"ל דלא פלגינן נאמנות וכדס"ל לתוס' בע"ב בתירוץ קמא ודלא כרבינו אליהו בתוס' [וכדיבואר להלן בסימן ג ובסימן ח], וא"כ משו"ה ס"ל דאינו נאמן בדאיכא עדים דאחיו הגדול דמשום דלא פלגינן נאמנות אי איתא דנאמן על הקטן, נאמן גם על הגדול לפוסלו, וזה לא ס"ל לרשב"ם משום דס"ל כהריא"ז לדבריו אין לו בעלות על הגדול, וא"כ לא שייך דקרא מיירי בכה"ג דיש עדים על הגדול. אבל בעיקר הדבר יתכן דנאמן לנשל הגדול מנחלתו, ע"י מיגו. וצ"ע.

אמנם למה שהבאנו בהערה ה לעיל את שיטת הרמב"ן דיורש הראוי לירש זוכה מחיים י"ל דהו"ל מיגו להוציא, וצ"ע.

מייירי באופן שהאב אומר על בנו הקטן שהוא בכור והגדול אינו בנו, ויש מי שמכחישו שהשני הוא בן אשתו הגדול, ומסתמא גם בנו, ובזה חילק הרשב"ם דאם השני הוא עדים אז אינו נאמן כי אז נהפך הבן לממזר, דמפרשין דברי העדים דהוא גדול לאמו, ואם השני הוא רק קול בעלמא בזה נאמן כי אז אין דין הגדול ממזר. ולפ"ז יוצא דהחזקה כאן גדולה יותר, והוי כביכול בדרגת עדים, [אם כי ודאי לא הוי ממש עדים שבזה לא נאמן לרשב"ם כי נהפך לממזר], דהאב אומר שהגדול אינו בנו והחזקה אומרת שהוא בנו ובזה רשב"ם ס"ל דמיגו אינו מועיל כנגד החזקה וצריך קרא דיכיר, משא"כ לקמן שהחזקה היא רק סתמא דמילתא והוא מחדש דבר שלא שמענו. וכן לעיל שרשב"ם כתב דבקול בעלמא עד אחד נאמן זה בכה"ג דהחזקה היא סתמא, אבל לא כאשר יש חזקה ברורה נגד טענת העד.

ביאור לפ"ז פלוגתת הריא"ז והראשונים,

והמסתעף לגבי בתו ולגבי שנים

(יד) ואם כנים הדברים יבואר נמי שיטת ריא"ז שם דנאמן גם על בתו וגם שנאמן לומר שהוא בן יג שנה לענין חרמים הקדשות וערכים, והכל מאותו גדר דס"ל כרשב"ם דהתורה נתנה לו כח נאמנות על בנו לכל דבר כי הוא בעלים. ובשערי יושר (שם ד"ה ועפד"ז) כתב דלא מצינו שיהא נאמן גם על בתו. אמנם זהו משום דרוב הראשונים ס"ל דלא כריא"ז ורשב"ם אלא כתוס' דאי"ז נאמנות מכח בעלים על האיכות, אלא רק קולא ותקנה של התורה כי בידו מסור לידע מי בנו, ואין לך בו אלא

חידושו, וממילא אין סברא להאמינו על בתו, וכן לומר שהוא בן יג שנה דאין לך בו אלא חידושו. וכשיטת תוס' בקידושין שהבאנו לעיל (אות ו). וכן אין סברא להאמינו בזה בני כשלא הוחזק לבנו דמהיכ"ת שהוא אב שיהיה לו נאמנות זו לברר על בניו.

אמנם הרמב"ן והרשב"א לכאו' ס"ל כדכתב התוס' כאן בפירוש ראשון, דמה דאינו נאמן על בן של אחרים לפסול זה רק כשאומר בפירוש פלוני ממזר, אבל כשאומר על בנו בכורי הוא וממילא נפסל הגדול בזה נאמן, וכן לכאו' גם בבן פשוט כשאומר שאינו בנו אם עי"ז באיזה ציור ייעשה לממזר, ג"כ נאמן, דשמעינן מהא דנתנה התורה לאב נאמנות של יכיר בכל ענין ואפילו על בניו הקטנים אף שע"ז בן אחר נפסל, וה"ה לפשוט דחד טעמא הוא, דתיקנה התורה נאמנות למי שמסור לו ידיעת המאורעות. והיינו דמצטרפין הראשונים לשיטת התוס' בת' קמא דיכיר הוא רק קולא ותקנה של התורה כי בידו מסור לידע מי בנו, ואין לך בו אלא חידושו, וכד נאמר בפסוק שנאמן לבכר גם את הקטן ולפסול הגדול ממילא נמצא דנאמנות האב מצד המסור בידו, היא גם לפסול, דאף לומר זה לא בני מסור בידו. אך אכתי לא שמעינן שנאמן על בתו, וכן על בנו לומר בן יג שנה ושאר מילי דיוחסין, דאין לך בו אלא חידושו, וכמש"נ.

ודו"ק דלהצעת הר' שנברגר בתוס' (שנביא לקמן סימן ב אות ו ועי' לעיל אות ה) דאינו נאמן על אינו בני בבניו הפשוטים, מ"מ הראשונים ודאי

פליגי על תוס' בזה, כדנראה מדבריהם דאף על בנים פשוטים נאמן באינו בני.

שו"ט בשיטת הראשו' אי צריכין לתירוץ קמא דתוס', או ס"ל אף כרבינו אליהו

טו) ולכא' אין לומר, דלמא לעולם הראשונים ס"ל כרבינו אליהו דס"ל דמ'כיר' לחוד לא שמעינן שגם נאמן לפסול, ורק מילפוטא אחרינא ד'בן השנואה' למד כן, ופשטות דבריו לא מוכרח דנאמן גם לומר זה לא בני ולפסול בממזר, [ובאמת דן בזה רעק"א, כמשי"ת להלן סימן ח בארוכה, וזה כתבנו כס"ד דרעק"א בשו"ת מהדו"ק, אמנם למסקנתו בשו"ת החדשות נאמן גם לר"א]. וס"ל להר"א דנאמן רק לומר זה בני וחלל או ממזר שבא מחייבי כריתות. וא"כ יש לדון דאף דס"ל להראשונים כרבינו אליהו בעיקר דין קמא ד'כיר' דאזיל אהכרת בכורה, ולא ידעינן מיניה נאמנות לפסול כלל אפ"ה יתכן דמחד ס"ל לראשונים כהר"א בזה, ומאידך ס"ל לראשונים דנוסף על הנאמנות גם נאמנות לומר זה לא בני ולפסול בממזר, וכדלהלן.

דהנה מאחר ובעיקר אמירת "אינו בני" בלא שנדון על הפסילה, לכא' נאמן, והטעם תליא בשיטות בטעם "זה בני" דתנן לקמן קלד ע"א דנאמן, אם משום מיגו (לרשב"ם ותוס' שם ריש ע"ב) אם משום יכיר (הר"ן שם) אם משום סברא דליכא דמכחיש דיבוריה (הרשב"א והריטב"א שם), והסברות הללו לכא' שייכות גם באומר זה לא בני [חוץ מסברת הקובץ הערות ברמב"ם, דהוי מדין

הודאת בעל דין, דאמנם גם כאן הוי הודאת בע"ד אך כאשר עי"ז פוסל זה כבר לא שייך להודאת בע"ד דאין זה הודאה כשפוסל] וא"כ כד אמר זה לא בני ונאמן, תו מאי איכפת לן דעי"ז ממילא נעשה לממזר, הרי אדם נאמן להכיר בניו ולומר מי כן בנו ומי לא.

וזה אינו, דמאחר ובעינן כבר לנאמנות גדולה יותר דלא רק שאומר שזהו לא בנו אלא גם פוסלו [לכל מפרש לדרכו], אולי בכה"ג אינו נאמן לומר זה לא בני וצריך קרא מיוחד לזה, ומנ"ל לראשונים בפשיטות כל כך דנאמן ולא הסבירו מתני' דקידושין כריא"ז, אע"כ דלמדו כתירוץ קמא דתוס' דהכל ילפינן מיסוד דין אחד ד"כיר", דכיון דהוא מכיר בבנו שהוא בכור התורה האמינתו גם על הקטנים אף שאגב אורחיה הוא פוסל את הגדולים. ומינה נמי ס"ל דנאמן גם בבניו הפשוטים לפוסלו בממזר שאינו בנו.

תי' התורי"ד על הקו' על רשב"ם מתינוק בין הבנים

טז) ודאקשו הראשונים מהגמ' לקמן (קכח:) האומר על תינוק בין הבנים בכורי הוא נאמן לר"י דמבואר דאע"פ שרואין עליו שהוא הקטן וממילא נפסל בנו הגדול, נאמן, ודלא כרשב"ם. יעויין בתורי"ד שם דתירץ דלא מיירי בתינוק בשנים אלא במראה, כגון שהוא גוף והשני אריך, דהאב אומר על הגוף שהוא בכור ועל השני שהוא קטן ולא שהוא בכור לאמו וממזר. ורשב"ם והריא"ז יסברו כוותיה.

קושיא על ריא"ז מר' יוחנן אמר בני וחזר ואמר עבדי ויישובן של הסמ"ע והקצה"ח

(י) אכן ילה"ק על שיטת ריא"ז ורשב"ם מהגמ' בסמוך א"ר יוחנן אמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא אינו נאמן ופי' רשב"ם דהוא משום דאינו חוזר ומגיד, דמהימנינן למאי דאמר בני הוא ולא אמרינן דבאמת עבדו הוא ורק קרי ליה בנו משום דאוהבו כבנו, דאין דרך לקרות לעבדו בנו. ומבואר דלולי דהוי חוזר ומגיד נאמן לומר עבדי הוא אע"פ שפוסל מי שאינו בנו בעבדות. וכן להדיא בהמשך דאמרינן וחלופיה אבית המכס אמר בני הוא וחזר עבדי הוא נאמן, דלא אמרינן דהוי חוזר ומגיד, אלא דמעיקרא רק קרי ליה עבדי מפני יראת המכס, חזינן דנאמן לומר עבדי. ותקשי לריא"ז ורשב"ם דס"ל דאינו נאמן לפסול אלא את בנו והתם לאו בנו הוא ונאמן לפוסלו בעבדות.

ובסמ"ע (חו"מ רעט ס"ו) וכן הקצה"ח (רעז סק"ב) כתבו דמיירי שם בידוע שהוא בנו ומה שאומר עבדי הוא רק אומר שהוא נולד לו משפחה, והוא קורא לו עבדי משום כך אך לא שאומר שאינו בנו. [ולפ"ז מאי דנקיט ר' יוחנן הלשון "וחזר ואמר בני" ולא "וחזר ואמר כשר הוא", שהרי כבר ידוע שהוא בנו. צ"ל, דכוונתו דהוא בנו כדין ומיחוס אחריו, דהרי בן שפחה מיחוס אחרי אמו. וקצת דוחק, וצ"ע].

קושיות תורי"ד על תוס' והראשון, ויישובן עפמש"נ

(יח) ועל שיטת תוס' והראשונים, [וכן שיטת הבה"ג בר' יהודה אף דלא פסק כוותיה בזה] תמה התוס' רי"ד טובא, דהיכא מצינו שיהא אדם נאמן לפסול

אפילו מי שאינו בנו, דעל בנו האמינתו תורה ולא על אחרים. ובפרט אם האשה מכחישתו ודאי דליכא נאמנות דיכיר בכה"ג [ונאמנות דיכיר בכל מקום היא לאב אפילו נגד האם] כמו שמוכח מדוכתי טובא. וגם, דלפ"ז אכתי תקשי מאי קאמר ר"י "וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וחלוצה", הא כ"ש הוא, דאי נאמן לפסול בנו ממזר כ"ש שנאמן להופכו לחלל. ולכן פירש כהריא"ז דאינו נאמן להופכו לממזר, ור"י מיירי כשהאב מעיד נגד חזקה בלבד.

והשתא גם קו' התוס' מהו לשון "וכשם", דמשמע דמרישא דמיירי בבכור נשמע לסיפא דנאמן לפסול, נמי מיושבת, דס"ל לתורי"ד כדנתבאר ברשב"ם דגדר יכיר הוא כח נאמנות מצד בעלות האב על בניו לענין איכותם, ומש"ה כתב רשב"ם דה"כשם" דר"י היינו סברא, דכי היכי דנאמן על ביכור בנו מדין בעלים ה"נ נאמן על יוחסין ידידיה דחד דינא הוא. ודו"ק.

ולדרכו של הב"ס שהובא לעיל (אות ד) מיושבין קושיות התוס' רי"ד על תוס'. דאין כאן כל שכן דכיון דס"ל לתוס' דיכיר הוי כח בירור באשר לו מסורה ידיעת המאורעות, א"כ כמו שהאמינתו תורה גם כאשר פוסל את אחיו עי"ז ה"נ האמינתו תורה ליוחסין לומר זה בני חלל, ואי"ז כ"ש דזהו חידוש ובדרך 'לא זו אף זו', כיון דבבן גרושה וחלוצה אין לו המעלה כל כך שלו מסור הידיעה דזה תלוי בעצם בהאשה שידעת אם היא גרושה או לא, ומ"מ ס"ל לר"י דהאמינתו תורה כמו שהאמינתו לפסול ולומר שהגדול אינו בנו.

הגרש"ר בשם רעק"א דלריא"ז נאמן לפסול בהכר"ב

יט) בשיעורי ר' שמואל (אות עז) כתב דמרעק"א (בשו"ת קמא סקכ"ח) משמע דלשי' ריא"ז עכ"פ דרך הכרת בכורה כדמיירי בסוגיין, נאמן לפסול את הגדול. ולפ"ז למד רעק"א בשיטת ריא"ז לכאן' כרבינו תם דרק בהכרת בכורה נאמן, עי' בביאור שי' ר"ת להלן סימן ב אות א, דנתבאר הגדר דיכיר לר"ת דאינו כאחת מהדרכים דלעיל, אלא דרך מחודשת אמצעית של כח בירור דוקא לבכורה. עי"ש.

הגרש"ר גופיה מציע דרך אחרת בשיטת הריא"ז

כ) והגרש"ר גופיה רצה לדון באופ"א, דא"י צ לחילוק דהכרת בכורה, אלא דלשיטת ריא"ז כ"ז הוא לגבי היוחסין אך לגבי ממון הירושה נאמן גם לומר אינו בני, ובאמת באומר על הקטן זה בכורי קיי"ל דפלגינן נאמנות, ודלא כתוס', וא"כ אף דמבכר את הקטן אינו פוסל הגדול בממזר אלא רק מסלקו מירושתו.

ולכאן' למד הגרש"ר בשיטת ריא"ז כהאופן הג' דנתבאר לעיל דגדר יכיר הוא מכח האדם על עצמו בממונו, ואי"ז דין כלל ליוחסין. אך א"כ תקשי היאך נאמן על "אינו בני" לסלקו מירושתו, הרי כבר הוחזק הגדול בזכות ממון, ומאיזה דין יכול לסלקו. בשלמא להוסיף זכות ממון אבל לגרע מנלן. וצ"ל דס"ל דלהוציא מיורשים לא חשיב חב לאחרני, וכדהבאנו לקמן (סימן יב אות ב) מהקובץ הערות דהרמב"ם ס"ל בפט"ו ממלוה ולוה ה"ז דאף דאין מועיל נאמנות לגבות מלקוחות מ"מ מהני לגבות מיורשים בלא שבועה.

ולהלן (סימן י אות ד) הבאנו מהנתיה"מ לבאר סברת הרשב"א דחלוק חלק בכורה מחלק פשוט, דחלק בכורה בא מן האחין וכשמוסיף בכור הו"ל חב לאחרני דמגרע מהאחין וזה חדית לן קרא דיכיר דאפ"ה נאמן, אך חלק פשוט בא מן האב ולכן להוסיף חלק פשוט אי"ז חב לאחרני. ועפ"ז שייך לבאר כוונת הגרש"ר דס"ל לריא"ז אמנם באופ"א מהרשב"א בגדר יכיר, אך מ"מ בעיקר הדבר מסכים עם סברתו ע"פ הנתיה"מ דחלק פשוט לא חשיב חב לאחרני דבא מהאב. ודו"ק.

הגרש"ר מציע אופן נוסף בריא"ז, ובי' גדר יכיר לפ"ז

כא) ובאופ"א כתב הגרש"ר בשיטת הריא"ז, דמה שאינו נאמן באינו בני לענין ממזר, הוא לא משום דנאמן רק לגבי ממון, אלא משום דלהאמינו על שנולד מאיש אחר זה אינו שייך לאב, דאין ממזרות הבן תלויה במה ש"אינו בנו", אלא במה "שנולד מאיש אחר" וזה כבר נאמנות אחריתא ול"ש שיאמן.

ונוכל לבאר לפ"ז בריא"ז כדביארנו מרישא דגדר יכיר הוא כח נאמנות דבעלות האב על בניו, אך שאני היכא דאומר אינו בני דהוי נאמנות אחריתא שאינה תלויה בהאב ובבעלותו כלל. ולמד הגרש"ר בריא"ז דאפי' אם במציאות לא שייכא דמחד יהא "אינו בנו" ומסתלק מכל דיני הבן, ומאידך יהא כשר, מ"מ כל זמן שלא אמר בהדיא דמאיש אחר הוא אינו נאמן לפסלו. ועי' להלן (סימן ח אותיות יא יב) מה שהבאנו מהשע"י והקוה"ע בדין פלגינן נאמנות, דביארו דרק היכא דהוי ב' נאמנויות שאינם ממילא אחת מחברתה,

פלגינן נאמנות, אך היכא דב' הנאמנויות הם בתוצאה אחת מהשניה, דלא שייך במציאות רק נאמנות אחת מהן, לא פ"נ. וא"כ דלא כדכתב כאן הגרש"ר בריא"ז. והם ז"ל כתבו כן בתוס' דכתב דקרא אזיל גם באופן שאומר על הקטן שהוא בכור וממילא פוסל הגדול, והוי ב' נאמנויות התלויות זו בזו, כיון דלא שייך שיהא הקטן בכור והגדול כשר, וע"כ שהאמינתו תורה גם לומר "מאיש אחר נולד". ומש"ה נקט התוס' ביבמות (מז. ד"ה ואין אתה) דבאיכא לבן בנים אינו נאמן לפסול הבן, דאי נאמן גם בניו יפסלו וזה לא שמענו, והיינו משום דב' הנאמנויות תלויות זב"ז. והריא"ז לגרש"ר פליג ע"ז גופא, דבאמת קרא מיירי בכל גווני וגם באומר על הקטן בכורי דנאמן על הממון ליתן פ"ש לקטן ולסלק הגדול מירושתו, אך מ"מ אינו נאמן לפסול הגדול, דלהעיד על האופן בו הגדול נפסל דהיינו דמאיש אחר נולד, זה לא שייך בדין יכיר כלל, ולא נראה לו דנתחדש כאן גם דנאמן לפסול אמו בזונה.

מסקנת הגרש"ר בריא"ז כתורי"ד דא"נ על אינו בני

כב) אמנם באמת מסיק הגרש"ר בריא"ז כדכתבנו וכדנראה פשטות הריא"ז, דאינו נאמן כלל על אינו בני, וגם לנחלה, וכתב דממש"כ התורי"ד דאינו נאמן באינו בני גם לגבי הממון, ודאי דזה גם שיטת הריא"ז, ולא כדכתב מתחילה.

דרך ג' בשי' רשב"ם ויישובה מקו' הראשו', ודחוק

כג) הדרך השנית ליישב שיטת רשב"ם מראיית הראשונים, [וזו דרך שלישית בבי"ד רשב"ם],

דנתי בה עם ידידי ר"ח גולן הי"ו, דלעולם גם הרשב"ם מודה לראשונים דנאמן לומר זה אינו בני אלא ממזר הוא, אבל שאני הכא דהוי נגד עדים שאומרים שהוא נולד קודם לאחיו, ומעדותם נשמע שאומרים שהוא בכור לנחלה, ומש"ה אין האב נאמן לומר שכוונת העדים שהוא נולד מאיש אחר, דזה נחשב נגד עדים. וא"כ מה שדייקו הראשונים מסתימת לשון הרשב"ם ליתא, כיון דהרשב"ם הבין דגם כה"ג דמפרש את לשון העדים נגד הסתמא שנשמע מעדותם, ג"כ הוי נגד עדים, לכן סתם ולא פירש, דבכל גוונא הוי נגד עדים ואינו נאמן. והראשונים הבינו מסברא דיכיר נאמן אפילו נגד עדים כגון זה שאי"ז ממש נגד אמירת העדים אלא נגד הפשטות היוצאת מדבריהם, וכך הבינו גם בשיטת רשב"ם בפשיטות, ולכן הקשו על רשב"ם דודאי כוונתו דאינו נאמן לפסול בניו, וקשה מהמשנה בקידושין דמבואר דנאמן.

ודאמרינן לקמן קכח ע"ב האומר על תינוק בין הבנים בכור הוא נאמן כר"י, לכאו' אפ"ל בב' אנפי, חדא, דלא מיירי בעדים שאחיו הוא הגדול אלא בחזקה משום קול בעלמא או משום שנראין כך, ואעפ"כ אי"ז נחשב שהאב מעיד נגד עדים, אף דאנן סהדי דהשני גדול הימנו, מ"מ נאמן האב לומר זה בני הקטן בכור וממילא לפסול בנו הגדול, כי אין זה נחשב דיש כאן עדות שהגדול הוא בכור לנחלה. ועוד אפ"ל כמו שתירץ התוס' רי"ד לקמן (הבאנו דבריו לעיל אות טז) דמיירי בתינוק במראה ולא בשנים..

אמנם לכאור' זה דוחק לומר שרשב"ם יסבור דלפרש דברי העדים ג"כ נחשב להכחשת העדים אף שהם לא אמרו בהדיא לא כך. וגם דהראשונים לא הזכירו שחולקים על רשב"ם גם באופן זה אי מהני יכיר לפרש את העדים.

יישוב הסתירות ברשב"ם לדרך זו

כד) ולדרך זו נמי יש ליישב הסתירות ברשב"ם שהקשינו לעיל (אות ג), דגם לדרך זו ברשב"ם הסוגיא מיירי בחזקה גדולה מזו שאיירי בה בדף לב ובדף קלה, דהא מיירי כאן גם בחזקה גדולה שאומרת שאחיו הוא הגדול וס"ל לרשב"ם דמתפרש כאילו יש חזקה להדיא שאומרת שהוא הבכור, ולכן לא מהני ביה מיגו לר"י, דהוי כמיגו במקום עדים כלשון רשב"ם, וצריך קרא דיכיר, אמנם בדף לב ובדף קלה מיירי בחזקה דעלמא דאינה ממש כנגד העד אחד או האב, אלא סתמא דמילתא שכך הוא דלא שמענו שיש לו בנים, או דיצא קול שיש לו אחים, אך לא שידעינן מי הם, ולכן כזו חזקה גריעא מהני מיגו.

דרך שלישית ברשב"ם דמספק אינו נאמן

כה) הדרך השלישית בדחיית ראיית הראשונים, [והיא **דרך רביעית** בב"ד רשב"ם], שמעתי מידידי הר' מ. ושלר הי"ו, דאפשר ללמוד דברי הרשב"ם כפשוטם, דבאמת ס"ל לרשב"ם כהרשב"א דהאב נאמן לפסול בנו הבכור, אלא דכאן מיירי באחים שאין ידוע מי הגדול על פי המראה, ויש חזקה על אחד שהוא גדול, אך האב לא הכחיש בהדיא שהמוחזק לגדול הוא קטן, אלא רק אמר על המוחזק לקטן שהוא הבכור ואין

ידוע מה כוונתו לומר על המוחזק לגדול, האם כוונתו לומר שהוא הקטן ואז הוי נגד עדים ואינו נאמן, או שהוא בכור לאמו מאיש אחר שאז אינו נגד עדים ונאמן, ומש"ה כשלא ידעינן היכירא דאב אינו נאמן, דקיי"ל לעיל (קכו): דבספק ליכא לנאמנות דיכיר, כמש"כ הרשב"ם (שם ד"ה אבל אמר), דאפילו אם תפס מפקינן מיניה דאין כאן ספק, כיון שאין דין יכיר כשיש ספק כדכ' רשב"ם "דלא קרינן ביה יכיר לאחרים דעדיין יש כאן ספק".

אמנם זו אוקימתא ברשב"ם דהאב אמר רק "זה בכורי" והלך לו או שמת, אמנם כד מוקי הרשב"א בסו"ד לדברי הרשב"ם בתאומים, והוצרך לומר אוקימתא דחוקה יותר, י"ל שפיר ברשב"ם אוקימתא זו דודאי רווחא טפי, ויותר נכנס בלשוננו.

והגם דילהס"ת אם כה"ג מיחשיב ספק בהכרת האב ודמי לגוונא דספק בוכרא דאבא או בוכרא דאימא דכתב רשב"ם דליכא תורת יכיר, דהרי כאן אמר בודאי דהשני בכורו, רק הספק מהו הראשון, אך י"ל דעכ"פ מידי ספק לא נפקא, ומש"ה כתב הרשב"ם דאינו נאמן וכוונתו דאינו משנה הדין כיון דלא ידעינן כוונתו. ובזה רווחא לן דלא נצטרך לאוקמא לדברי הרשב"ם כריא"ז דהוא כמעט שיטת יחידאה, אלא אפילו כשאר ראשונים, ודו"ק.

יישוב הסתירות ברשב"ם גם לדרך זו

כו) ולדרך זו, נמי מתיישבין הסתירות ברשב"ם (דהקשינו באות ג), דהא נתבאר (אות יא) דסוגיין

מיירי בכל גווי דחזקה, וגם בקול דאחד מהאחין בכור לאביו, אמנם למש"נ כעת אין החזקה מכח מראה אלא מכח קול דהו קרו ליה בוכרא דאבא, אך מ"מ הוי חזקה מעלייתא דקרו ליה בוכרא דאבא, וממילא בכה"ג לא מהני מיגו, אבל לעיל בדל"ב ולקמן דקל"ד מיירי בחזקה בעלמא של סתמא דמילתא (וכמש"נ לעיל אותיות ט יג).

סיכום ד' הדרכים בהבנת דברי רשב"ם

כו) הרי לנו ד' דרכים בהבנת דברי רשב"ם "לאו בעדים שמעידין שראו שנולד קודם לאחיו דא"כ אין האב נאמן". א. דרך הרשב"א בסו"ד, דמיירי בתאומים ואינו נאמן לבכר אחד על פני אחיו שהוחזק לגדול ועל כרחך גם לבכור, דהוי ממש נגד עדים. ב. דרך האחרונים (שערי יושר ור'

שמואל), כוונתו דבעדים שאחיו הגדול אינו נאמן לבכר הקטן כי איכא תוצאת פסלות, וכהריא"ז ותורי"ד. ולפ"ז הגמ' בקכח: האומר על תינוק בין הבנים בכורי הוא נאמן כר", מיירי בתינוק במראה אך לא דכך ידוע לן ע"פ עדים. ג. דרך נוספת (הר' גולן) דכשעדים מעידים שהשני גדול והוא מעיד שהקטן בכור הו"ל מעיד נגד עדים, דגם להכחיש הסתמא דהעדים אינו נאמן. אך בזה בני ממזר נאמן ודלא כהריא"ז דהתם ליכא הכחשת עדים. ולקמן באומר על תינוק בין הבנים צ"ל כהתורי"ד. ד. דרך נוספת (הר' ושלר) אינו נאמן כיון דמיירי בנראין שוין בשנים, ולא ברירא כוונתו אם להכחיש העדים שהשני אינו גדול אלא קטן או לפרש דבריהם שהשני אמנם גדול אך לאמו ומאיש אחר.

סימן ב

בשיטת רבינו תם

בירור דוקא לבכורה, ואולי כי דבר זה מסור לאב טפי מדברים אחרים וטפי מאנשים אחרים. וכח זה ניתן לו לגמרי וגם לפסול ע"ז אחים אחרים. אך אין פרשת יכיר בלא הכרת בכורה. ועי' לקמן (בסימן ב אות ו) מהר' שנברגר דלדבריו הגדר קצת שונה וכדיבואר שם.

קושיות הרמב"ן, ויישוב הרא"ש לחלקם

(ב) הרמב"ן ועוד ראשונים דחו את שיטת רבינו תם דהא ר"י קאמר "כך נאמן לומר זה בן גרושה וחלוצה" ומשמע גם בלא הכרת בכורה. ועוד הביאו ראיה מהסיפא של המשנה בקידושין "אפילו שניהן אומרים על עובר שבמעיה ממזר הוא אין נאמנין ר"י אומר נאמנין" והתם ודאי אין הכרת בכורה. ועוד הביאו ראיה מההיא דיבמות שהביאו תוס' להקשות על בה"ג, דאמר ר"נ בר יצחק באמר נתגירתי ביני לבין עצמי נאמן לולי הטענה שלדבריו הוא עכו"ם ואין עדות לעכו"ם, והתם הלא מיירי אליבא דהלכתא דפסקין כר' יהודה וליכא הכרת בכורה, וגם הלכה כרנב"י.

אמנם הרא"ש כאן (סימן כא) כתב ליישב מקצת הקושיות על ר"ת [הרא"ש מיירי על הבה"ג, אמנם ר"ת ס"ל בר"י כדס"ל לבה"ג להלכה, ואתרווייהו

בשיטת רבינו תם,
ובמה' הרא"ש והרמב"ן בר"ת

שיטת ר"ת, וביאור גדר יכיר לדבריו

(א) ברמב"ן כאן ועוד ראשונים (כאן ולקמן קכח:) הביאו שיטת רבינו תם דכל נאמנות האב לומר על המוחזק שהוא ממזר היא רק בהכרת בכורה של אחיו שממילא הוא נפסל, אבל שלא ע"י הכרת בכורה אין האב נאמן לומר זה בני ממזר. והביא ר"ת ראיה מלשון הגמ' לקמן קכח: דנקטינן דוקא הכרת בכורה "שלח ר' אבא לרב יוסף בר חמא האומר על תינוק בין הבנים בכורי הוא נאמן כר' יהודה", כלומר, מדלא אמרינן "שלח ר' אבא לרב יוסף בר חמא הלכה כר' יהודה".

ונראה דלדבריו יכיר הוא גדר חדש מגזירת הכתוב, דע"י הכרת בכורה האב נאמן בכל דבר וגם לפסול מי שהוחזק לבנו ב"אינו בני", דהתורה נתנה לאב כח לברר בכורה אפי' נגד הוחזק ואפי' לפסול. והוא מיסוד גדר יכיר דנתבאר לתוס' דתקנת התורה ליתן לו כח בירור משום דרמיא עליה ידיעת המאורעות עם בניו, אך לר"ת אי"ז ממש תקנה להיכא דרמיא עליה דא"כ גם בבניו פשוטים רמיא עליה, אלא הוי גדר אמצעי של כח

בשיטת הבה"ג לכו"ע ליכא מעלת הכרת בכורה בסילוק בכורה, אכן בשיטת ר"ת לכאו' אכתי פליגי. ולשון רעק"א משמע דסילוק בכורה כדהתם גרע משום דחשיב "הכרת הירושה" ולא "הכרת הגברא" דהוא הבכור, ובהא נחלקו אי בצורת סילוק בכורה כי האי איכא מעלת הכרת בכורה לשיטת ר"ת והבה"ג. ולמש"כ בסמוך מתפרש באופן אחר.

ולהלן הביא רעק"א מהרב מפילא דטען דמ"מ גם לבה"ג נשאר הקושיא על מה דאמרין שם ביבמות מז ע"א "והלכתא כר"נ", וכדאקשו עליה התוס' והרמב"ן, הא לפי ההלכה אינו נאמן בלא הכרת בכורה והיאך פסקין כר"נ, וא"כ מה יהני הא דלמסקנת הרא"ש בשיטת בה"ג ר"י גופיה בכל גוונא ס"ל דינא דיכיר. ויישב רעק"א דההלכתא היא רק על יסוד הסברא דלדברין נכרי וכו' אבל לא על עצם הדין דלולי לדברין וכו' נאמן. אולם ברמב"ן ותוס' חזינן דלא כרעק"א, דבתוס' אחר ב' הפירושים לאלתר הביאו פסיקת בה"ג כפשרה בהכרעת ההלכתא ולא שכך דעת ר"י גופיה, וע"ז מקשו מיבמות. וגם הרמב"ן אחר שהביא שיטת בה"ג דלא כר"ת שהקדים, והיינו דרך לדין להלכה מחלקינן בין הכרת בכורה או לא, דחה גם שיטה זו "ואכתי לא דייקא דהא איפסיקא התם הלכתא כר"נ בר יצחק וכדפסק רבינו הגדול ז"ל". והיינו דלא ניחא להו דחיקת רעק"א דקאי רק כלפי עיקר דין לדברין. וא"כ קיימינן דבזה לא פליג הרא"ש ולעולם יש ללמוד כן מסוגיא דיבמות דהיה נאמן לדינא לבה"ג לולי

קשו אותן קו', אף דפליג עליה להלכה וס"ל כשאר ראשונים. דהקושיא מלשון רבי יהודה "כך נאמן לומר בן גרושה וחלוצה" י"ל דס"ל לר"ת דגם בן גרושה וחלוצה שאמר רבי יהודה היינו דוקא בהכרת בכורה, דיליף לה ר"י מקרא דבן השנואה יכיר כשיטת רבינו אליהו, והתם מיירי בבכור. אמנם למעשה פסק הרא"ש כרבי יהודה בכל גוונא גם בלא הכרת בכורה.

וגם הקושיא מההיא דיבמות מוקי לה ר"ת באומר "אינו בכור לנחלה שביני לבין עצמי נתגירת", דהא אין דין בכורה לגוי, דאז אי לאו דגוי הוא ואין עדות לגוי היה נאמן שנתגייר שלא כדין וממילא נפסל מחלק בכורה. אך הרמב"ן כתב דזה אינו, דאף לדברי ר"ת מה שנאמן הוא על דרך החיוב שאומר על אחיו בכורי הוא, "אבל לא לומר אינו בכור שפסול הוא".

ביאור רעק"א בפלוגתת הרא"ש והרמב"ן

ג) והנה חזינן כאן מחלוקת לדינא בין הרמב"ן לרא"ש בעיקר דין יכיר אי איכא מעלת בכור גם לומר "אינו בכור שפסול הוא". וברעק"א (בשו"ת קמא סי' קכח. ונביא להלן בסימן ד אות ב מדבריו שם בביאור שיטת בה"ג) ביאר דהנידון הוא היכא דרק סילוק בכורה איכא אי חשיב כהכרת בכורה או לא. וצייד דגם הרא"ש בדרך דחיה קאמר לה דאפשר לומר דבכה"ג נאמן, אבל למאי דמסיק הרא"ש שם דס"ל לבה"ג דלר"י בכל ענין נאמן אלא דההלכה כר"י רק בדרך הכרת בכורה, שוב לא יחזיק הרא"ש בדחיה זו, דבלא"ה מיושב. וא"כ

לדבריו, וקאי א"כ דנחלקו לדינא לשיטת ר"ת ובה"ג אי כה"ג דסילוק בכורה חשיב הכרת בכורה או לאו.

מח' רעק"א והרב מפילא בדין בן גרושה לרבינו תם

(ד) הנה בדברי הרא"ש שם "ומה שנאמן לומר בן גרושה היינו נמי על ידי הכרת בכורה דכתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר ואמר מאי שנואה שנואה בנישואין". וברעק"א (שם ד"ה עוד), הביא ב' פירושים בכוונת הרא"ש, א. פירוש הרב מפילא דבאומר בני זה בכור, כיון דנאמן לומר שזה בכור נאמן ג"כ שהוא בן גרושה, והוא בתורת "מיגו". ב. פירוש רעק"א דמיירי רק בפוסל בדרך "ממילא", כמו לענין אינו בני שמביכור הקטן ממילא נפסל הגדול. והכי מיירי, דידוע לנו שהיא גרושה ואין ידוע לנו אימת נשא אותה, אם לתוך ג' חדשים לגירושין או אח"כ, וילדה לז' ולא השגיח זמן הכרת עוברה אימת, והוא אומר שהוא בנו שיודע ששהתה ג' חדשים והוא בנו, דבזה כיון דמאמינים שהוא בנו לענין בכורה ממילא הוא בן גרושה. ועל דרך זה ס"ל גם לפלפולא חריפתא (אות א') דז"ל "ואהא קאמר קרא כי יכיר ויאמר שהוא בכור אע"ג דאיגלאי מילתא דהוא בן שנואה בנישואין", ולכאו' כוונתו בהוחזק לן שהוא הגדול ואותו שהוא הגדול איכא עדים שהוא בן גרושה, ואומר השני הוא הגדול וממילא הוא בן גרושה, דהא הוחזק דהגדול הוא בן גרושה, והיינו לשונו "שהוא", וזה כעין פי' רעק"א. ונפק"מ בגדר מעלת הכרת בכורה בין ב' הפירושים, דלהרב מפילא הוי מגדר מיגו דמהימן אבכורה מהימן אפסלות,

אע"פ שאין הפסלות מסתעפת מהכרת הבכורה, דהא אומר ב' עניינים, ואילו לרעק"א לא שמעינן האי דינא, רק היכא דממילא נפסל מחמת הכרת בכורה.

דיוק דהרמב"ן והרא"ש עצמן נח' בזה,

וביאור פלוגתיהו ע"פ רעק"א והרב מפילא

(ה) וקצת יש לדייק הפרש לשונות הרא"ש והרמב"ן בזה, דבלשון הרא"ש "ומיגו דהימניה רחמנא לאב לענין בכורה כדכתיב יכיר יכירנו לאחרים הימניה נמי לעשות הגדול ממזר", ובלשון הרמב"ן "אלא כגון דאמר על קטן ממנו בכור הוא דממילא מיפסל אידך". וחזינן דלרא"ש הוא גדר מיגו, ולזה כיוון הרב מפילא, ולרמב"ן הוא גדר מצד ממילא ולזה כיוון רעק"א. ודו"ק. [מיהו עי' המשך לשון רמב"ן בשיטת בה"ג].

ופשוט דטענת הרמב"ן כנגד דחיית הרא"ש על הראיה מיבמות "אבל לא לומר אינו בכור שפסול הוא", כוונתו דהפסלות אומרת שאינו בכור, ולא דע"י הכרת בכורה ממילא נפסל, ואיכלל בהשגת הרמב"ן דחיית בהרא"ש לב' הפירושים, לפי' רעק"א כוונתו דשאני התם דאומר בהדיא שהוא פסול ואין הפסלות מסתעפת מהכרת בכורה, ונשלל גם לפירוש הרב מפילא גדר מיגו דמהימן אבכורה מהימן אפסלות היכא דאין הפסלות מסתעפת ממילא מהכרת הבכורה.

וצ"ל דלפי' רעק"א ברא"ש כו"ע מודו דליכא גדר מיגו בעלמא להיות נאמן אפסלות אם אינו קשור להכרת הבכורה, ואדרבה סברת הרא"ש רק

פשוטים דנאמן לפסול בחלל, ומשמע דבבנים פשוטים אינו נאמן כלל. וצ"ע.

(ז) והשבתי להוכיח דתוס' ס"ל כן. דהנה הקשה התורי"ד על הראשונים מאי קאמר ר"י "כשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה ב"ג וחלוצה" הא כל שכן הוא. והנה באמת לשיטת התוס' זה תמיהא גדולה, דהא כל דבריו מיוסדים על קושייתו על ה"כשם" דר' יהודה, דאיך משמע מנאמנות דבכור לנאמנות לפסול, והרי לדבריו בתי' קמא עדיין קשה, דהא הוי כל שכן, ומאי יישוב הוא זה. וגם צ"ב [כה"ק ידידי הנ"ל] מ"ט רבי יהודה לא סיים באותו עניין "כך נאמן לומר זה בני ממזר" הרי תרי גווני פסול הן, בבכור הוא אומר שאינו בנו, ובבן גו"ח מודה שהוא בנו ורק עושהו חלל, ואם נאמן גם לומר על הפשוט שאינו בנו, צריך לומר כן מפורש, וכ"ש שנאמן לומר שהוא בנו וחלל.

איברא, דכבר יישבנו (לעיל סימן א אות יח) דלדרכו של הב"ס ליכא קושיא כלל, דאדרבה חידוש הוא בחלל טפי מממזר כיון דעיקר הידיעה של המאורעות היא לאשה שיודעת אם גרושה היא או לא, ולהכי לא נקט ממזר ונקט חלל וכ"ש ממזר.

אמנם אין זה ראייה מתוס' לא כהביאור דידן, ולדידן נימא דמש"כ תוס' "ואם כן עושה בניו הגדולים ממזרים שמאיש אחר הם, והכי נמי נאמן לומר שהוא בן גרושה" אין זה מאותו הדין, אלא ס"ל באמת לתוס' דתרי דינים הן, דין אחד לבכור שנאמן גם לפסול שהבן השני אינו בנו,

בסילוק בכורה כהיא דיבמות כיון דלסילוק הבכורה מוכרח נאמנות על הפסלות, ובהא נחלקו, דלרמב"ן הגבלת הדין רק להיכא דהפסלות היא תוצאת ממילא מהכרת הבכורה דעצם ההכרה הישירה הוא על הבכורה, ואילו להרא"ש כל מה דנצרך לענין הבכורה בין לקיומה בין לסילוקה נאמן, אולם באומר ב' עניינים לא נימא מיגו דמהימן אבכורה מהימן נמי אפסלות.

דרך מחודשת בלפנותא דיכיר

ויתבאר דיתכן דתוס' ור"ת ס"ל כך

(ו) האיר את עיני ידידי הר' א.י. שנברגר הי"ו בשיטת התוס' דידן דילהס"ת מאי קסבר, אם ס"ל כהרא"ש והרמב"ן והרשב"א ושאר דלר' יהודה נאמן לפסול בנו בממזר ולומר שאינו בנו, אפילו בלא הכרת בכורה, או דלמא דס"ל כר"ת לענין דנאמן רק ע"י הכרת בכורה לומר שהגדול אינו בנו, אבל לענין גרושה וחלוצה וממזר מחייבי כריתות נאמן גם בלא הכרת בכורה.

ואף בשיטת רבינו תם ילהס"ת אי ס"ל כן, ואז לא תקשי עליה כל הנך קושיות, דלעולם ס"ל דנאמן לפסול בממזר מחייבי כריתות גם בלא הכרת בכורה, ומש"ה קאמר ר"י כך נאמן לומר זה בגו"ח. ומשו"ה נמי לר"י נאמן בקידושין גבי האומר זה בני ממזר, דמיירי שם גם ברישא וגם בסיפא בממזר מחייבי כריתות כדכתב התוס' רי"ד. אמנם הראשונים לא הבינו כך את רבינו תם, וכן נראה באמת מדבריו, דסתם ולא פירש הדין בבניו

ומינה שמעינן דין שני דבן פשוט, שנאמן על בנו שהוא ממזר מחייבי כריתות או חלל.

והסברא בזה היא, כדכתבתי לעיל (שם) דאם נצרף את זה למש"כ הביאורי סוגיות דהנאמנות היא משום תקנה למי שמסור לו הידיעה, א"כ י"ל דדוקא בבכור נאמן משום דהוא רק אמר על הקטן שהוא בכור, שבזה מסור לו הידיעה וא"כ גם הנאמנות, ואף שפוסל ע"ז את הגדול שאינו בנו, מ"מ זה נעשה ממילא ע"י הכח שניתן לו להכיר את הקטן, דגדר הילפותא היא דדוקא להכיר או לפסול בניו בדרך הכרה חיובית נאמן, ומש"ה "אינו בני" ע"י הכר"ב נאמן משום שהאמינתו תורה בביכור הקטן, ולכן פשוט גם דנאמן לפסול בחלל דהא בנו הוא ונאמן לפסול מי שהוא בנו. וזהו ה"כשם" דקאמר ר"י דכשם שנאמן לפסול בבכור גם ממזר שאינו בנו, משום דהכיר בקטן בהכרה חיובית, כך נאמן לפסול בבנו שהוא חלל אפילו במקום שאין בכור, דהא הכירו בדרך חיובית דהוא חלל, אך לומר מפורש על בנו זה אינו בני אינו נאמן, שזה הכרה שלילית, והכח

בירור נתון רק על מי שלדבריו הוא בנו שמכירו בדרך חיובית. [ולפ"ז יתכן, דלו יצויר דבבנים פשוטים הוא אומר זה נולד בא' אדר, ועי"ז יוצא שבן אחר ממזר ואינו בנו, יהא נאמן מתורת מיגו לתוס', [כיון דבהכרת בניו נאמן מדין מיגו לתוס' לקמן קלד ע"ב] ואף שממילא אחד מהם אינו בנו, אבל אינו נאמן לומר מפורש זה לא בני כיון דלדבריו אינו אביו ואין לו ידיעה בו].

אמנם אכתי ק"ק לשון ר' יהודה מ"ט קאמר בן גרושה וחלוצה ולא קאמר ממזר מחייבי כריתות, דאף דתרוייהו פוסל את בנו, מ"מ הול"ל חידוש טפי דממזר חמור מחלל. אך אי"ז קושיא כ"כ דאיכ"ל דחד מינייהו נקט. [ואולי כדי שלא יהא טעות שנאמן גם בממזר שאינו בנו], ואולי משום דבפסוק מפורש בן שנאה והיינו שנאה בנישואיה שנשא גרושה וחלוצה נקט ר"י בן גו"ח אף דלקושטד"מ נאמן גם בממזר. וצ"ע. אך עכ"פ זו דרך מחודשת שהאיר עיני ידידי הנ"ל יישר חיילו [בנוסף על דרכו של הביאורי סוגיות הנ"ל], והיא מתיישבת מכל הקושיות של הראשונים.

סימן ג

בשיטת רבינו אליהו

ב' אנפי במאי פליג רבינו אליהו על תוס',

ע"פ רעק"א בשו"ת קמא דלר"א 'אינו בני' אינו נאמן

(א) הנה בתוס' הביאו שיטת רבינו אליהו בזה"ל
"ורבינו אליהו מפרש דיכיר נמי קאי אבן השנואה,
כלומר בן השנואה יכיר, דנאמן לומר שהוא בן
שנואה", ומרהיטות הלשון נראה דפליג אתירוץ
קמא דתוס' ביסוד דין יכיר, והעמיד בזה בב"ס ג'
אנפי.

א. דס"ל דר"א הדר ליישב עיקר קושיית התוס'
מהיכן ר"י למד שנאמן לפסול בנו בחלל דמקרא
דיכיר לא חזינן כן, וע"ז מיישב ר"א דאה"נ מקרא
דיכיר לא שמעינן כן אלא מילפותא אחריתא ד'בן
השנואה יכיר', אבל קרא ד'הבכור יכיר' אתא רק
לבכור דנאמן אף נגד הוחזק לר"י, דהיינו כגוונא
דתורי"ד דהיה נראה קטן מחמת גדלו, אבל לא
בעדים דאז פוסל את אחיו. וכך נוקט רעק"א
בשו"ת קמא (סק"י) בשיטת רבינו אליהו דאינו
נאמן לפסול הגדול באינו בני.

ואופן זה נראה טפי אם נבאר דס"ל לר"א דיסוד
יכיר הוא כח נאמנות מצד בעלים וכדנתבאר
מהש"ש וכדס"ל לריא"ז ותורי"ד ורשב"ם, דניחא
לפ"ז דס"ל דמיכיר גופיה לא שמעינן נאמנות על

אינו בני דכד לדבריו אינו אביו א"כ גם אינו בעלים
עליו לענין איכותו. אך צ"ב א"כ מ"ט בעינן קרא
אחריתא שנאמן לפסול בנו בחלל הא אם הוא
בעלים אז גם ליוחסין.

ב. דס"ל לר"א דאמנם נכלל בקרא דיכיר גם גוונא
דמעיד שהקטן בכור ויש עדים שאחיו הוא הגדול
וממילא פוסלו שאינו בנו, אך מ"מ אין בכך כדי
לפסול את הגדול ליוחסין, וזהו כדקיי"ל בסי' רעט
כהרמב"ם בפ"ד מנחלות ה"ב דפלגינן נאמנות,
דמייירי שם באיכא בני הבן דאינו נאמן על "אינו
בני" לענין ממזר אך נאמן לענין נחלה שאינם
יורשין אותו, ומינה לדעת ר"א דלא מוכרע מיכיר
כח על פסלות, ומש"ה בעינן לקרא דבן השנואה,
דנאמן לפסול בנו בחלל. ולפ"ז נפיק ג"כ כהאופן
הא' דאינו נאמן על "אינו בני" לעשותו ממזר,
ונאמן רק דאמו שנואה והוא חלל.

ואופן זה אפ"ל בב' אנפי, חדא, דאמנם ס"ל
כהש"ש דהוא גדר בעלים אך שייך דיהא נאמן על
אינו בני, משום דהורחב על כל מצב "הוחזק כאב".
רק משום דס"ל לר"א דפלגינן נאמנות, א"כ
אמרינן דאינו נאמן למעשה לפסול הגדול, ולזה
בעינן קרא דבן השנואה. ובאופן א"י"ל דס"ל לר"א

ביסוד יכיר כדנתבאר בתירוץ קמא דתוס' ובראשונים שהוא כח בירור להמסור לו ידיעת המאורעות, ומש"ה אין סברא לחלק מעיקר דין יכיר בין זה בני בכור לגוונא דאינו בני כיון דמסור לו הידיעה גם בזה. וזהו ניחא טפי במשמעות התוס', דבפשטות לא משמע דנחלק הר"א על יסוד גדר יכיר שנתבאר בקושיית התוס', שתמהו מצד דשאני בכורה שהוא טוב לולד (וכתוס' בקידושין עד ע"א, וכנ"ל סימן א אותיות ב,ד) ויתפרש באותו יסוד ונשוה דגם אינו בני איכא יכיר. ט

רעק"א בשו"ת החדשות דגם להר"א נאמן ב'אינו בני'

(ב) אמנם רעק"א בשו"ת החדשות (ס"ו, בסוף ד"ה מ"ש הרב מוהר"ם נ"י) דחה להבנתו בשו"ת קמא, כהיוצא מתרי אנפי הללו, דלר"א אינו נאמן על אינו בני, ובאמת כך ביאר מרן הגר"ד לנדו שליט"א בהערותיו לשו"ת קמא שם דרעק"א בשו"ת החדשות הדר ביה ממש"כ בשו"ת קמא דלר"א אינו נאמן על אינו בני. דהנה קיי"ל להלכה בשו"ע (רעט ס"ב) כדפסק הרמב"ם הנ"ל דבאיכא בני בנים פלגינן נאמנות, ועל כרחך דלא כתירוץ

קמא דתוס' דלא האמינה תורה לחצאין (ונאריך ביה טובא להלן סימן ח אות ג, ויבואר דרעק"א והש"ש הבינו בשיטת הר"ן כתירוץ קמא דתוס', ופליגי בהבנת התירוץ, עיי"ש אות ג מהב"ס) ומ"מ קיי"ל (שם) נמי להלכה דאינו בני וממזר הוא נאמן, ואי כהנך אנפי א"כ נמצאת שיטת ההלכה דלא כחד, דלא כרבינו אליהו [ורשב"ם] דס"ל דאינו נאמן על אינו בני, ודלא כתירוץ קמא דתוס' דס"ל דלא פלגינן נאמנות. ולא מצינו שיטה הסוברת דמחד גיסא פלגינן נאמנות ואינו נאמן על אינו בני מעיקר קרא דיכיר, ומאיד"ג נאמן גם על אינו בני מטעם אחר.

הילכך פירש דשיטת ההלכה היא כרבינו אליהו דמחד גיסא ס"ל פלגינן נאמנות והיה ראוי דלא יאמן על אינו בני, אך מ"מ ס"ל דכן נאמן על אינו בני מטעם אחר ולא מיכיר גופיה. ויתבאר ע"פ ב' אנפי הנ"ל. לאופן הב', דאחר דאיכא קרא דבן השנואה דנאמן על בנו חלל, מינה ילפינן גם לאינו בני מסברא, דכד ילפינן נאמנות לפסול שוב מה לי 'בני הוא וממזר' מה לי 'אינו בני וממזר', אך בלאו בן השנואה באמת פלגינן נאמנות ולא

ט. ויש לדון לב' הדרכים הללו שהם ע"פ רעק"א בשו"ת קמא, מהיכא ידעינן לרבינו אליהו דנאמן לר"י לפסול בניו הפשוטים בממזר מחייבי כריתות, דלמא נאמן רק לעשותם חללים ולא פסול חמור דממזרים, דהא קרא דבן השנואה מיירי בבגו"ח, וגם ר"י לא נקט בדבריו אלא בן גו"ח. וביבמות רנב"י ביבמות הרי מבואר דלולי הטענה דלדבריק גוי אתה היה נאמן לפסול בנו בממזרות, ושם לכאו' זה ממזר דחייבי כריתות. ואולי הבין דאין לחלק בין חלל לממזר דחיי"כ וכמש"נ לעיל (סימן ב אות ז ד"ה אמנם אכתי בבי"ד התוס') דר"י נקט כפשטיה דקרא דמיירי בבן השנואה דהיינו בן גו"ח, אמנם לקושטד"מ נאמן גם בממזר מחייבי כריתות, ולכן קאמר רנב"י ביבמות דלולי הטענה דלדבריק היה נאמן לפסול בנו בממזרות.

אמרינן מדהימניה קרא לבכור הימניה נמי לפסול. ולאופן הא' י"ל דמיכיר לא שמיצא לן מידי בר מהכרת בכורה [לר"י נגד הוחזק ולרבנן בצריך היכירא] ולא כאופן הב' דשמעינן גם אינו בני אך פלגינן נאמנות. ומבן השנואה שמעינן דנאמן לפסול וכנ"ל דמה לי בני ממזר מה לי אינו בני וממזר.

ובאמת דכך משמעות לשון התוס' כפשוטה, דהקדים דין אינו בני לאשוויי ממזר ובסמוך לזה הביא את רבינו אליהו דהמקור הוא מקרא דאת בן השנואה יכיר. ולהדיא נראה בדברי הנימוקי יוסף נו ע"א מדפי הרי"ף דמודה הר"א דאינו בני נאמן, עי"ש שתוך הדברים שמביא מהריטב"א

את פירוש ר"א מביא דנאמן לומר על בנו ממזר ומוכח שם דכוונתו לאינו בני.

ביאור שיטת ההלכה לב' הדרכים דרעק"א

ג) ולמעשה יש עמנו ב' דרכים ברעק"א, אם פסקינן כר"א או כתירוץ קמא דתוס', לפום שיטת ההלכה דקיי"ל מחד גיסא בסי' רעט ס"ב דאינו בני נאמן, ומאיד"ג קיי"ל שם דפלגינן נאמנות דבאיכא בני בנים נאמן רק לנחלה. דרך א' בשו"ת קמא קודם שחזר בו, ודרך ב' בשו"ת החדשות אחר שחזר בו. דלמש"כ בשו"ת קמא דלר"א אינו בני אינו נאמן כשיטת ריא"ז ותורי"ד, א"כ לא קיי"ל כר"א דהא קיי"ל דאינו בני נאמן * [ואי"ז דין

י. ועיין להלן בסימן ח אות ב שהבאנו לרעק"א בשו"ת קמא דנחלק עם הש"ש בביאור תירוץ קמא דתוס' וס"ל לרעק"א דלתוס' לא פלגינן נאמנות, ור"א פליג עליה. ועי"ש בהערה יג שהבאנו מה שדן בשו"ת קמא סק"י הנ"ל אם נאמן ב' אינו בני' להתירו בקרוביו, דלת' קמא דלא פלגינן נאמנות נאמן, ולר"א דפלגינן אינו נאמן. וכיון דקיי"ל דפלגינן א"כ ר"א נפסק להלכה, ולמעשה נאמן להתירו בקרוביו.

והנה דחה רעק"א לתליה זו, דהא א"כ 'זה בני' נמי נאמן לאו מדין יכיר [וכמש"כ תוס' גופיה בדף קלד] דא"כ לא פלגינן נאמנות, ונאמן אף לפטור מחליצה ולקמן מבואר דנאמן רק מדין מיגו, ותמוה א"כ דהטור בסי' רעז והרמ"א ר"ס רעט כתבו דנאמן לומר 'זה בני' גם בנכסים הבאים כשהוא גוסס, וזה על כרחך לאו מדין מיגו דאז אינו נאמן, וסתירה בהלכה. אלא ודאי דתליה זו ליתא. ולכא' למש"כ בחדשות, גם ר"א לא פליג על תוס' וס"ל דל"פ נאמנות, וא"כ אף לר"א נאמן להתירו בקרוביו, ולקמן כתב תוס' דזה בני אינו מדין יכיר, וא"כ גם אינו נאמן על נכסים הבאים כשהוא גוסס, והקושיא מתעצמת דע"כ פסקינן דפלגינן נאמנות, וזה בני לאו מדין יכיר אלא ממיגו, וא"כ א"נ בנכסים דנפלו כשגוסס ומ"ט לא כתבו כן הטור והרמ"א.

ובביאורי סוגיות (שם ד"ה למסקנת) יישב, דלרעק"א בחדשות להר"א דין אינו בני נלמד מסברא, לכן מתירו בקרוביו דלאו מדין יכיר דנימא ביה לא פלגינן נאמנות, וס"ל נמי דגדר יכיר הוא כלפי תוצאת איכותו של הבן, ולא נאמנות כללית, ומש"ה אף דדין זה בני מדין יכיר [ודלא כתוס' בדף קלד: דאזיל לשיטתו בתירוץ קמא כאן] מ"מ אינו פוטר אשתו מחליצה ללא מיגו.

אכן לא הבנתי עיקר קו' רעק"א, דהבין מהטור והרמ"א דפסקו דזה בני מדין יכיר, ולא ברירא לי דהא יתכן דס"ל כאידך טעמי, כהרשב"א והריטב"א דהוי מסברא, וגם הרמב"ם גופיה יתכן דס"ל כוותיהו, וממילא לק"מ דאף דלא נאמן מדין יכיר מ"מ אין סברא לחלק בין נכסים דיש לו עכשיו לנכסים שנפלו לו כשגוסס, ודו"ק.

מיוחד בבכור, דאפילו בפשוט כתב הרמב"ם בפ"ד מנחלות ה"ב דנאמן בליכא בני בנים, ובאיכא בני בנים נאמן עכ"פ [לנחלה], ולמש"כ בחדשות מוכרח דקיי"ל כר"א דס"ל פלגין נאמנות, דהא קיי"ל דפלגין נאמנות באיכא בני בנים, א"כ מוכרח נמי דמודה ר"א לדין אינו בני דנאמן למשווייה ממזר, מסברא דמה לי בני ממזר ומה לי אינו בני וממזר.

אופן ג' ברבינו אליהו, ודחיה

(ד) והנה העלה שם בב"ס אופן נוסף ברבינו אליהו, והוא, דס"ל דנאמנות על אינו בני דהוי נאמנות על "ההולדה" שאינה ממנו, אינה מלמדת על נאמנות בן גרושה וחלוצה לענין חללות, ולכן אף דס"ל לר"א כתירוף קמא דממה דנאמן על הבכור שמעינן דנאמן לבכר הקטן ולפסול הגדול מהיות בנו, אך אין בזה משמעות לענין בן גרושה וחלוצה שהוא עניין לאשה שיודעת אם היא גרושה או חלוצה, (וכדלעיל ס"א אות יח) ולזה הוצרך ר"א לקרא דבן השנואה דנאמן גם על פסלות שאינה בהולדה עצמה. וזה ניחא היטב אם גם ר"א ס"ל כדנתבאר בתירוף קמא דתוס' דיכיר הוא כח בירור למסור לו ידיעת המאורעות, והיינו דנאמן לומר מי נולד ממנו ומי לא, אך מה שלא שייך להולדה לא מסור לו וממילא אינו נאמן.

אכ פשטות לשון התוס' דר"א הדר ליישב עיקר התימה שהקשו התוס' ולא דחולק על עצם הנחת התוס' דנאמן גם על יוחסין, ולהוסיף תימה, ואז לחדש ילפוטא אחריתא. ודו"ק.

איברא דגם לפי זה תקשי כעין קו' רעק"א בחדשות, דהא לפי זה ס"ל להר"א דלא פלגין נאמנות וכת' קמא דתוס' ומש"ה נאמן גם על אינו בני, ורק בדבר שאינו בההולדה גופא לא איכלל כלל בקרא דלא עליו רמיא לידע דאשתו גרושה, אך כל מה דאיכלל בההולדה גופא דמסורה לו הידיעה בזה נאמן, וא"כ הדק"ל הא קיי"ל כהרמב"ם דבאיכא בני בנים פלגין נאמנות, וע"כ דלא פסקין כלל כתירוף קמא דתוס' וכהר"א בזה דנאמן גם על אינו בני, וליתא א"כ מי שסובר דפלגין נאמנות ואפ"ה נאמן על אינו בני. אלא ודאי מחוורתא כאידך אנפי דרעק"א.

ביאור דין 'אינו בני' דנאמן לרעק"א בחדשות

ברבינו אליהו, בג' אנפי ביסוד גדר יכיר

(ה) ויש לפרש למסקנת רעק"א בשו"ת החדשות בשיטת ההלכה, את דין "אינו בני" לרבינו אליהו, בג' אנפי. **האופן הא'**, ע"ד שביארנו לעיל (אות א ד"ה "ואופן זה אפ"ל בב' אנפי") דלעולם יסוד יכיר מצד כח נאמנות מצד בעלות דהאב על בנו, וכדנתבאר לעיל בס"א בשיטת ריא"ז ורשב"ם, ברם, ס"ל לרבינו אליהו דגדר הדין הורחב על כל מצב הוחזק כאב על בנו, ואף לומר אינו בני נאמן, אע"ג דלדבריו אינו בנו ואינו בעלים עליו ואזיל שורש טעם יכיר, מ"מ בגדר הדין לא משגחין אלא במוחזקות דהאב קודם היכיר, וזה סברא שהוזכרה גם באמרי משה סימן יא. [ולדרך זו פשוט דיל"פ גם ברשב"ם להבנת הראשונים דנאמן באינו בני, וגם בראשונים גופיהו, דגדר

יכיר הוא נאמנות דבעלות האב על בניו, ולא רק גדר בירור להמסור לו ידיעת המאורעות].

אך יש לדחות פירוש זה בתרתי, חדא, דא"כ מחדשין בשיטת הר"א בגדר יכיר שלא כיסוד קושיית התוס' דטוב לולד שאני מצד דהוי דין קולא ותקנתא לסמוך על בירור הכרת האב. ושוב, גם אופן זה לא נראה בתוס' דלא נראה דנחלק עם תוס' בעיקר ההנחה דקושייתו. ועוד יש לדחות, מדברי הרמב"ם בפט"ו מאיסורי ביאה הי"ז דמבואר דדין אינו בני הוא מדין יכיר גם כשלא הוחזק כבנו, דכתב שם בדין ארוסה שעברה "ואם הכחישה הארוס ואמר מעולם לא באתי עליה הרי הולד ממזר שאפילו היה בחזקת בנו ואמר בני זה ממזר נאמן".

האופן הב', דגם להר"א מפרשין יסוד יכיר כמש"נ לעיל בס"א בקושיית התוס' ובתירוץ קמא, מצד קולא ותקנתא לסמוך על ידיעת המאורעות במי שמסור לו ורמיא עליה דליכא אחר דלידע, ושוב פשוט דנכלל בזה בירור אינו בני דנידון זה איהו אותו שמסור לו לשלול אבהותו עליו, ואמנם מקור הדין מקרא דאת בן השנואה יכיר מכ"מ ניתן לפרש כן יסוד הדין.

האופן הג', דהוי מענין זכות נאמנות כאשר ההכשר תלוי בהיותו "זרעו" או "לאו זרעו", דאין זה דין מיוחד מצד "בעלות אב על בנו" דלזה מוכרח להיות האב במצב של "אב מעיד על בנו" לפום היכיר דידיה, והרי לדבריו אינו בנו ואינו אב. אלא עד כמה שההכשר מכח היותו בנו וזרעו, איהו בע"ד לסלק אבהותו, וממילא הוא דנמנע הכשר

בנו. ואמנם ילפינן כן מצירוף דרשא ד"בן השנואה" אך מ"מ ניתן לפרש כן יסוד הדין. וכן ביארנו ברמב"ם ע"י להלן סימן יב (אות ט ד"ה ולזה).

שו"ת הרא"ש וי"מ בנימוקי יוסף

לא ס"ל כרבינו אליהו לפום מסקנת רעק"א

(ו) והנה כתב בשו"ת הרא"ש (כלל פב) וכ"כ הנימוקי יוסף בשם יש מפרשין (לקמן קלד:) (ועי' לקמן בסוגיית זה בני (סימן ט) שהרחבנו בדבריהם) דדין 'זה בני' דשנינו במשנה לקמן קלד. תליא בר' יהודה ורבנן, דלר"י דנאמן לבכר את מי שהוחזק אחיו לבכור, והיינו דנאמן על 'אינו בני' אע"פ דהוחזק לבנו, כ"ש שנאמן על 'זה בני' דאינו כנגד הוחזק, ומתני' אזלא כוותיה, דהלכתא כר"י. ולרבנן דליכא נאמנות על אינו בני לא שמעינן גם לענין זה בני, ומתני' לאו כוותייהו.

והשתא למש"נ בשיטת ההלכה כרבינו אליהו למסקנת רעק"א בשו"ת החדשות, לא שייך עיקר סברת שו"ת הרא"ש והי"מ בני' דמדין אינו בני נשמע לדין זה בני, דעל כרחך חלוק גדר אינו בני להר"א מגדר אינו בני לשו"ת הרא"ש והי"מ בני'. ונבאר.

דהנה יסוד סברת הרא"ש היא דבעצם ראוי דלא יאמן על אינו בני, וכסברת ריא"ז ותורי"ד, דהרי לדבריו הוא אינו אביו ולית ליה כח היכיר, ומשו"ה מפרש הרא"ש דנתחדש עוד דין ביכיר דנאמן על "נושא ההולדה" לומר שלא נולד הימנו, והגם דאין כאן "דין אב" לגבי הכרת **איכותו** של הבן, מ"מ

לגבי ההולדה נאמן. וממילא ס"ל לרא"ש ולי"מ בני"י דאם כך הוא ב"אינו בני" דפוסל, כ"ש דמהני "זה בני" דאינו פוסל, דאמנם קודם דהוחזק כאביו ל' יום ליכא דין אב דיכיר, מ"מ על עצם "ההולדה" איכא נאמנות שלא מצד כח אב.

ולפ"ז נפיק דלרא"ש והי"מ כמו דב'אינו בני' נקטינן דלא יאמן לגבי נידון "ממי נתעברה" דהרי אין כאן כח אב לברר איכותו של בן, ה"ה בזה בני נאמן רק ליצור "דין בן", ברם לא קיבל דין אב לברר איכותו של הבן, ובודאי לא יאמן לומר זה בני ובן גרושה הוא.

ועכ"פ כ"ז הוא לשיטת הרא"ש וי"מ דמקור דין 'אינו בני' הוא מעיקר פרשת יכיר, וכדס"ל לתוס' בתירוץ קמא, ושוב מפרשין ליכיר כהלכה מסויימת לגבי נאמנות על ההולדה. ברם לשיטת ההלכה כרבינו אליהו לפום מסקנת רעק"א בחדשות, דאיכא ב' דינים חלוקים וכל אחד נלמד מקרא אחר, ואף דנאמן לר"א גם ב'אינו בני' מ"מ לא נכלל בעיקר פרשת יכיר' דין אינו בני אלא רק הכרת בכורה כפשוטה וכנ"ל, ורק מסברא הוא דילפינן על אינו בני, ומקרא דבן השנואה נלמד

רק דנאמן לפסול בחלל מי שהוא בנו, א"כ לפ"ז שוב לא שייך גדר הדברים לגבי "זה בני", דהרי אין יסוד הדין מצד נאמנות על "ההולדה" דלא מצינו האי דינא בילפותא ד"יכיר" לבכורה, רק אחת מג' אנפי דנתפרשו לעיל בס"א, או משום גדר קדימת הוחזק כאב ובעלים על בניו לענין איכותם, או משום גדר ידיעת המאורעות ורמיא עליה והוי בירור בעלמא, או משום כח נאמנות על שלילת אבהות הקובעת הכשרו של זה, וכל הסברות הללו ליתא כלל בנידון זה בני, דלא הוחזק כלל לבעלים, ואין הוחזק דמכיר המאורעות, וגם לא בא לשלול אבהותו אלא להוסיפה, וא"כ לשיטת ההלכה כר"א לרעק"א, אינו נאמן על "זה בני" מדין יכיר, אלא מדין מיגו כרשב"ם (עי' ריש סימן ז), או מסברא כהרשב"א (עי' סימן י). [ולהלן סימן יב אות ג דהבאנו מהב"ס לבאר ברמב"ם ע"פ הלבוש דנאמן על זה בני מדין יכיר, הוא רק בתוספת דס"ל דנכלל דין נוסף ב'יכיר' עי"ש דהוא מדין 'יכיר לנחלה' אך ודאי לא נלמד מ'אינו בני', ודו"ק]. **אכן להלן (סי' ט אות ב) דחינו פירוש זה בשו"ת הרא"ש, וביארנו דשפיר מצי סבר כהר"א, עי"ש. אמנם עיקר הדברים הנ"ל שייכי שפיר ל"מ בני".**

סימן ד

בשיטת בה"ג

שיטת בה"ג, וקושיית הראשונים

(א) בתוס' והרא"ש והרמב"ן הביאו מבעל הלכות גדולות דבאמת לר' יהודה נאמן האב לפסול אפילו לומר שאינו בנו ואפילו בלא הכרת בכורה, רק דהלכה כר"י היכא דאיכא הכרת בכורה, דמיגו דנאמן על הבכור נאמן גם לפסול אחיו, אבל היכא דליכא הכרת בכורה אינו נאמן לומר זה אינו בני אפילו אשתו פרוצה ביותר, דאמרינן רוב בעילות אחר הבעל. וביאר הרא"ש דבה"ג הוכיח כן מההיא דלקמן קכח: דשלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה למעשה, האומר על תינוק בין הבנים בכורי הוא נאמן כר"י, ולא קאמר הלכה כר"י.

אמנם גם זה דחו התוס' והרמב"ן מההיא דיבמות דמקשינן על רבינו תם, דהא ביבמות בעל המימרא הוא רנב"י דהלכתא כוותיה. ועי' לעיל (סימן ב אות ג) מרעק"א שדחק ליישב דההיא דיבמות דפסקינן הלכתא כרנב"י היינו רק על יסוד הסברא דלדברין נכרי וכו' אבל לא על עצם דברי רנב"י, וכבר נתבאר לעיל שם דמהרמב"ן ותוס' מוכרח דלא ס"ל האי דוחק.

[ועי' (שם) בביאור מח' הרא"ש והרמב"ן בשיטת בה"ג ור"ת, דנח' אי סילוק בכורה אית ליה מעלת

הכרת בכורה. אמנם מח' רעק"א והרב מפילא בדברי הרא"ש דבן גרושה מיירי ע"י הכרת בכורה, אינו שייך כאן בשיטת בה"ג, דאף דהרא"ש מיירי על הבה"ג, מ"מ זה להבנתו בס"ד דהבה"ג אמר גם בר"י דצריך הכרת בכורה, וכרבינו תם, אבל למסקנתו ולמש"נ בתוס' דלבה"ג ר"י גופיה ס"ל דנאמן, א"כ הא דקאמר ר"י "כך נאמן לומר בגו"ח" היינו בכל גוונא, ופשוט.]

וגם תקשי עליה מתני' דקידושין האומר זה בני ממזר ר"י אומר נאמן, דלא מיירי בהכרת בכורה, וכן בסיפא של המשנה שם אפילו שניהם אומרים על עובר שבמעיה ממזר הוא אינן נאמנין ר"י אומר נאמנין.

וברשב"א דחה דברי הבה"ג דדבריו דלא כחה, דלפ"ז כמאן סבירא לן, אי כרבי יהודה הא ס"ל דנאמן גם בלא הכרת בכורה, ואי כרבנן הא ס"ל דאינו נאמן כלל לפסול את בנו, ונאמן רק בצריך היכירא כמבואר בגמ'.

יישוב רעק"א לשיטת בה"ג דס"ל כרבינו אליהו

(ב) וברעק"א (בשו"ת קמא סימן קכח) הקשה כקו' הרשב"א ויישב באופן נפלא. דס"ל לבה"ג בשיטת רבי יהודה כעיקר שיטת רבינו אליהו דאיכא ב' לפותות, חדא בדין בכור דכתיב "יכיר", ותו איכא

נאמנות דאב על שאר בניו הפשוטים לענין בן גרושה וחלוצה וילפינן מ"בן השנואה יכיר", ורבינו אליהו ס"ל דאינו נאמן לפסול בממזר ולומר "אינו בני" גם בהכרת בכורה שאומר על הקטן "זה בכורי", דרעק"א לשיטתו במש"כ בשו"ת קמא סק"י (הוב"ד לעיל ס"ג אות א) דלהר"א אינו נאמן ב"אינו בני", [אמנם בשו"ת החדשות הדר ביה דס"ל להר"א דגם אינו בני נאמן, עי"ש באות ב. ועי' בסמוך בדיבור הבא. ועי"ש שביארנו בזה בב' אנפי ביאור גדר יכיר, ועי' בסמוך אות ג בביאור גדר יכיר לבה"ג], ובה"ג ס"ל אמנם בעיקר הילפותא כרבינו אליהו, אך הבה"ג מוסיף על הר"א דמקרא דיכיר ילפינן גם דנאמן בהכרת בכורה לפסול את הגדול בממזר ד"אינו בני", משום דלא פלגינן נאמנות, ומקרא דבן השנואה ילפינן רק נאמנות האב על בניו הפשוטים לפוסלם בחלל או בממזר מחייבי כריתות. ובה קאמר הבה"ג דכיון דהוי ב' דרשות וב' דינים חלוקים, שייך הכרעת פשרה, דבילפותא דבכור הלכה כרבי יהודה דנאמן גם לפסול אחיו עי"ז ולומר שאינו בנו וממזר הוא, אך בילפותא דבן השנואה אין הלכה כר"י לענין בניו הפשוטים.

א"כ ס"ל לבה"ג אליבא דהילכתא דלא פלגינן נאמנות וכתוס', ופליג לדינא על רבינו אליהו. וגם למסקנת רעק"א בשו"ת החדשות (ס"ו הוב"ד לעיל ס"ג אות ב) לא שייך דס"ל לבה"ג כרבינו אליהו בזה אף דס"ל להר"א דבאמת נאמן על אינו בני, משום דלהר"א ילפינן אינו בני רק מקרא ד"בן השנואה", ולבה"ג לא ס"ל הדין דבן השנואה כלל ואיך נשמע דנאמן לפסול בנו הגדול באינו בני,

הרי קי"ל דפלגינן נאמנות, ודלא כתי' קמא דתוס'. אלא ודאי ס"ל לבה"ג דלא פלגינן נאמנות וכת' קמא דתוס' בזה, ודלא כהילכתא.

ביאור ברעק"א האיק"ס"ל לבה"ג בגדר יכיר

ג) ולכאור גם כאן יש לחשב גדר יכיר לבה"ג אליבא דרעק"א, על דרך מש"נ ברעק"א גופיה בשיטת הר"א (לעיל ס"ג אות א), דס"ל כתי' קמא דתוס' ביסוד גדר יכיר דיכיר הוא תקנה לאב משום דמסור לו המאורעות עם בניו, רק דלתוס' זה מה שחידש ה"יכיר' לחוד דהאב נאמן בכל מה שקשור לידיעה שמסורה לו, כולל לפסול את בניו הפשוטים, וגם על אינו בני דהא ס"ל דלא פלגינן נאמנות [ולגבי בניו פשוטים אם נאמן לומר ממזר הוא ואינו בני או רק ממזר מחיי"כ תלוי בספק לעיל מהר' שנברגר (ס"ב אות ו), ונתבאר דהוא משום שאמר על דרך החיוב על הקטן שהוא בכור, אך אינו נאמן לומר על בנו מפורש 'זה אינו בני'], אבל לבה"ג ה"יכיר' רק חידש שהאב נאמן על ה"הולדה" ולכן נאמן לבכר בנו ואף שפוסל עי"ז את אחיו הגדול נאמן דלא פלגינן נאמנות, אך לא שמעינן כלל נאמנות ליוחסין גבי בניו הפשוטים, ובה ס"ל כרבינו אליהו ד'בן השנואה' חידש שהאב נאמן על כל המאורעות עימם, ולא רק על ההולדה, וגם לומר על בנו הפשוט או הבכור שאינו בנו ולפוסלו, ופוסק בה"ג כר"י בילפותא קמא דבכור, דנאמן בבכור בכל מיילי וגם לפסול הגדול באינו בני, אך אינו נאמן על בניו הפשוטים לפסול כלל דלא פוסק הילפותא דבן השנואה.

אופן נוסף בבה"ג ע"פ רעק"א, ונפק"מ בין האנפי

(ד) ובאופן נוסף חשבתי לומר בשיטת הבה"ג (כך הבאנו מהב"ס באופן שלישי שם אות ד) ע"פ דרכו דרעק"א הנ"ל דס"ל לבה"ג ב' דינים ביכיר, ובה"ג פליג על רבינו אליהו, אך ס"ל כוותיה בעיקר הדבר דאיכא ב' דרשות. דמדין קמא ד"יכיר" שמעין על כל מילי דבכור ואף לפסול הגדול באינו בני, דס"ל דגדר יכיר הוא כתי' קמא דתוס' דהוא כח בירור ותקנתא להמסור לו הידיעה על בניו, אך לענין גרושה וחלוצה אינו נאמן מקרא דיכיר דזה כבר לא רמיא עליה דאי"ז ענין לו אלא לאשה שיודעת אם היא גרושה וחלוצה אם לאו, ולזה בעינן דין נוסף מקרא ד"בן השנואה" דנאמן על כל המאורעות עם בניו, דהיינו כתי' קמא דתוס' בעיקר גדר יכיר דהוא תקנת התורה למיהב ליה כח בירור להמסור לו ידיעת ההולדה של בניו,

אך לתוס' ילפי' כן מיכיר לחוד, ולבה"ג רק בהצטרפות בן השנואה. ולעיל דחינו פי' זה ברבינו אליהו דזה דחוק טובא בלשון תוס' דפשטות לשון התוס' דר"א הדר ליישב עיקר התימה שהקשו התוס' ולא דחולק על עצם הנחת התוס' דנאמן גם על יוחסין, ולהוסיף תימה, ואז לחדש ילפותא אחריתא. אך בבה"ג שפיר יל"פ כן דלא בא ליישב קושיית התוס' כלל, רק הביאוהו התוס' לפסוק הלכה.

ואם כנים הדברים איכא נפק"מ בין ב' האנפי לשיטת הבה"ג, לגבי יוחסין היכא דרמיא עליה לידע, ואינם בהולדה, דלאופן קמא כיון דס"ל לבה"ג רק קרא דיכיר דשמעין מינה נאמנות על ההולדה אבל לא על היוחסין אפי' היכא דרמיא עליה, ולאופן ב' דשמעין מיכיר לכל היכא דרמיא עליה אע"פ שאי"ז בההולדה, לכא' נאמן.

סימן ה

בשיטת מהר"י בן לב

שיטת מהר"י בן לב בראשונים, ותימה עליו

וברשב"א כתב להדיא לא כך שהרי כתב בסו"ד ליישב דברי הרשב"ם בתאומים דכה"ג ודאי אינו נאמן כיון דהוי נגד עדים ממש. ומבואר דבזה מודה הרשב"א דאינו נאמן. וכ"כ המהרשד"ם (חו"מ סי' ש"ד ד"ה ולשאלה) בפירוש דברי הרמב"ן. וכן הסכים עמו הפני משה (ח"א סימן צב). (והובאו שניהם במשל"מ הנ"ל). אמנם מלשון המהריב"ל נראה דקשי"ל מ"ט אף פוסק לא חילק כן להלכה. אך דבריו הם דברי פלא דלא מצינו מי שאומר כן, ולכא' אדרבה, מוכח מהפוסקים איפכא, דחידוש אלים כי האי היה צריך לאומרו להדיא, וגם מסברא לא משמע דנתחדש כאן נאמנות גדולה יותר מעדים, דבכל מקום עדים הוי נאמנות המעולה יותר.

ב' ביאורים בשיטת מהר"י בן לב בגדר יכיר

(ב) והנה אם באנו לדון כיצד למד המהר"י בן לב את גדר 'יכיר', לפו"ר לכא' למד כהתוס' דהוי "כח בירור" בעלמא ולא "כח נאמנות", והוא קולא ותקנה של התורה למי שמסור לו ידיעת המאורעות שיוכל לברר, ומשו"ה נאמן גם לפסול ולומר על הגדול שאינו בנו כשמבכר את הקטן וגם נאמן נגד עדים ממש, כיון דלו מסור ידיעת המאורעות יותר מלעדים, ואף דבכל מקום כח

(א) בשו"ת מהר"י בן לב (ח"א כלל יא שאלה ס"ד ד"ה ועל מה ששאל, הביאו המשנה למלך פ"ב מנחלות הי"ד) כתב דלא מצא במי מהפוסקים מה הדין כשהאב מעיד בפירוש נגד העדים, שהוא מודה ששניהם בניו אלא שאומר שהוא הבכור ואחיו הקטן, והם אומרים איפכא, דלכא' נראה דכה"ג אינו נאמן, אבל ממה שלא חילקו כך הפוסקים דייק המהריב"ל דכה"ג כל שכן שנאמן, והראשונים אמרו בדרך לא זו אף זו, דלא מבעיא היכא דאינו פוסל את בנו אלא מכחיש לעדים שאומרים שאחיו בכור, אלא אפילו כשפוסל את בנו ואינו מכחיש לעדים דנאמן. והביא לכך המהריב"ל ראייה מלשון התוס', שכתב "כיון שנאמן לבכר בכל ענין האמינו הכתוב ואפילו לומר על אחד מבניו הקטנים שהוא בכור" משמע דכ"ש כשלא אומר על אחד הקטנים שהוא בכור אלא על בן אחר שבמראה נראה כמוהו שהוא בכור, אף שמכחיש לעדים שאומרים שהשני בכור. וכ"כ בפני שמואל (סימן קג הובא בכנסת הגדולה).

ולכא' תמוה דמהראשונים בסוגיא משמע דדנו רק על דין אינו בני ולא להכחיש העדים ממש,

נאמנות דעדים עדיף מכולהו, שאני הכא דאי"ז
כח נאמנות וכיסוד הש"ש מצד בעלות, אלא כח
בירור בעלמא למי שמסור לו הידיעה, ואין זה
עניין לכל נאמנות שבתורה ואין למדוד נאמנות
כנגד נאמנות, אלא הוא חידוש מסויים באב.
ולהלן (סימן י אות ו) הבאתי מידידי הר' גולן
סברא זו ברשב"א.

אמנם בביאורי סוגיות ראיתי שר"ל דס"ל
למהריב"ל כהאופן השלישי שהעמדנו בתחילת
הדברים (סימן א אות ד), והוא נאמנות דבעל
הממון [והעמדנו שם ב' דרגות, א. מצד מעיד על
עצמו בממונו, שהרי בן קם תחת אביו, ב. נאמנות
כללית של בעל דבר על ירושתו וה"ה גם לשאר
יורשים], והשתא, אי ס"ל למהר"י בן לב דהוי
נאמנות דבעלים או נאמנות דבירור מכח תקנת
התורה, כלפי בית דין, מה שייך שיהא נאמן נגד
עדים דלא כדקי"ל בכל התורה. ודוחק לחדש כאן
נאמנות חדשה, ואפילו כח בירור כשהוא כלפי
בי"ד חשיב ככח נאמנות לברר, אך אם הוי דין בעל

הממון א"ש, דהוי מעיד על עצמו בממונו לעניין
ירושתו, ואי"ז כלל נאמנות כלפי בית דין, והוי כעין
דין הודאת בעל דין שנאמן נגד עדים, דהוי מעיד
על עצמו ולא חשיב חב לאחרני דהוי ענין לעצמו
בממונו. ודו"ק. ולקמן (בסימן יב אות ג) נרחיב
בשיטת הרמב"ם להלבוש דס"ל נמי כאופן זה.

אם כי יש להוסיף דלמהריב"ל נאמן גם לפסול בנו
הגדול בממזר ולומר זה אינו בני, ולקמן נבאר (עי'
סימן יב אותיות ב, ג, ד) דלא שייך לומר שזה מדין
נאמנות בעל הממון, דלכא' רק לומר זה בני או
בכורי איכלל בהאי נאמנות, אך לגרע חלק האחד
וכ"ש לפוסלו מהיכ"ת. וכבר הבאנו לעיל (סימן א
אות כ) מהגרש"ר בשיטת הריא"ז דס"ל דלגבי
הממון ג"כ שייך לומר אינו בני, משום דס"ל דלגבי
יורשים לא חשיב חב לאחרני, וכהקובץ הערות
ברמב"ם (ונביאו להלן סימן יב אות ב), וכן הוספנו
לבאר ע"פ הנתיחה"מ (נביאו להלן סימן י אות ד)
דחלק פשוט בא מן האב לעומת חלק בכורה, ולא
חשיב בזה חב לאחרני.

סימן ו

בשיטת רש"י בקידושין

שיטת רש"י בקידושין

דלא פליגי רבנן על ר"י בבכור, ותמוה

מסיפא דקרא ד"בן השנואה", נאמן לדבריו גם נגד חזקה. דילפינן מבן השנואה יכיר דנאמן גם לפסול את בנו, ומזה נשמע גם לרישא דקרא ד"יכיר" גופא היינו גם כשפוסל ע"ז את אחיו, דאתא סיפא לגלויי ארישא, ונאמן גם נגד חזקה, והיינו דכ"ש הוא, שהרי נאמן לפסול כנגד חזקת כשרות כ"ש שנאמן כנגד חזקה בלא לפסול. וזהו כוונת רש"י דבעיקר דין בכורה לא פליגי רבנן ור"י דפלוגתייהו הוא בסיפא על הילפותא דבן השנואה יכיר דלר"י ילפינן, וממילא גם נאמן לפסול את בנו בממזר. ורק לרבנן דלא ילפינן את בן שנואה ולא ידעינן דנאמן גם נגד חזקה, מקשינן למ"ל יכיר ומשנינן דאתא לצריך היכירה.

דרך ב' ברש"י בקידושין, הר"צ פאלק בביאור דרש"י, בהקדם שיטת ה"יד רמה" בסוגיא

(ג) ודרך נוספת שמעתי מראש הכולל הרב צבי פאלק שליט"א (וכ"כ בב"ס סימן כג) בהקדם שיטת ה"יד רמה. דהרמ"ה פי' בקו' הגמ' דאיכא מיגו, דבשלמא לר"י בעינן קרא לאיכא עדים דאחיו גדול והוא אומר על הקטן בכורי ופוסל את הגדול בממזר, אבל לרבנן דלא מהימן למפסליה למ"ל קרא האיכא מיגו. וכן בהמשך כותב דלר"י

(א) שיטת רש"י בקידושין (עד. ד"ה וחכמים אומרים וכן עח: ד"ה אינו נאמן) דרבי יהודה וחכמים לא נחלקו אלא בסיפא גבי בן גרושה וחלוצה אבל ברישא גבי בכור לא פליגי. ולכא' הוא תימה וכמו שתמהו שם התור"ד והתור"א והתוי"ט והרש"ש, דלכא' רש"י נסתר מכל הסוגיא כאן דמבואר דרבנן פליגי אף בבכור, והמקשן בהו"א אף סבר דרבנן לא ס"ל כלל נאמנות דיכיר ומש"ה פריך יכיר למ"ל, ואף התרצן דמוקי בצריך היכירה מודה דפליגי על רבי יהודה דנגד חזקה אינו נאמן.

דרך א' בביאור שיטת רש"י בקידושין, החתם סופר

(ב) ושמעתי בזה ב' דרכים בבי"ד רש"י. הדרך הראשונה, החתם סופר (בשו"ת ח"ב סימן סז ד"ה "ולפ"ז י"ל לכא' להחולקים", מהתיבות "ובזה נראה ליישב מה שפרש"י") דכוונת רש"י על דרך רבינו אליהו דאיכא ב' קראי, וברישא דברייתא בבכור לא פליגי ולכו"ע מ"יכיר" לחוד שמעינן רק לצריך היכירה ולא נגד הוחזק, אך ר"י ס"ל דאחר דילפינן בסיפא דברייתא דנאמן לפסול בנו בחלל

אפילו מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר שהוא בכור נאמן, והו"ל הגדול ספק ממזר, דאל"ה מ"ט מקשינן רק אליבא דרבנן אלא ודאי דבעינן יכיר דנאמן נגד החזקה. וכ"כ התורא"ש קידושין עח: והתוס' טוך. וכיוון לזה גם הקצה"ח בסי' רעט סק"א בשיטת הר"ן בקידושין סד. דס"ל דמיגו דבידו עדיפא על חזקה, גבי מוחזק דאין לו בנים ואמר יש לי, ולפ"ז כתב דהר"ן לא יוכל לפרש כרשב"ם דיכיר אתא לאב נגד חזקה דהא בלא"ה נאמן דהא איכא מיגו דבידו ומ"ט מקשינן רק לרבנן, וע"כ פירש כהרמ"ה דבעינן קרא לפסול את הגדול ע"י ביכור הקטן. וחזינן להי"ר שיטה חדשה בנאמנות ד"יכיר" ודלא כרשב"ם דפליגי רק בפוסל בדליכא חזקה. אבל באיכא חזקה ולא פוסל לכו"ע נאמן מצד המיגו וכהר"ן בקידושין ולא מצד היכיר, ונפ"מ לגבי נכסים דלאחר מכאן דאינו נאמן כיון דאי"ז בידו, וליכא נמי קרא דיכיר.

ולפ"ז יש לומר דס"ל לרש"י כהי"ר לענין דהיכיר מחדש דנאמן לפסול. וא"כ רבנן לא פליגי על ר"י בעיקר דין בכור, דלתרווייהו נאמן בדין בכור בלאו קרא דיכיר כשיש חזקה או עדים, וזהו דאמר

רש"י דבבכור לא פליגי. אמנם פליגי במחלוקת מהצד, דר"י ס"ל שנאמן האב לפסול את בנו ולזה בעינן קרא דיכיר, ולרבנן אינו נאמן, וקרא לנכסים הבאים כשהוא גוסס שאינו נאמן מצד מיגו, אך אי"ז פלוגתא בעיקר הכרת בכורה. ^א

אמנם בהא לא ס"ל לרש"י כהי"ר, אלא ס"ל דלכו"ע נאמן מכח היכיר נגד החזקה ולא אך מכח המיגו. ומבאר כהי"ר דמחלוקתם רק באומר על תינוק בשנים שהוא הבכור, וכדאיתא בדקכ"ח: ודלא כהתור"ד שם דפי' בתינוק במראה. ולפ"ז הא דאמרינן בסמוך "היו מוחזקין בו שאינו בכור ואמר אביו בכור הוא אינו נאמן וכו' סיפא רבנן" דמבו' דלר"י נאמן, מיירי דוקא דאיכא עדים דהשני גדול אך לא בכור, ומשום שנולד קודם הוחזקו בו לבכור ובקטן שאינו בכור, וממילא האב פוסל את הגדול, ונאמן רק לר"י.

ביאור הרצ"פ דרש"י ס"ל כתירוץ קמא דתוס'

ד) והוסיף לבאר בזה הרצ"פ, דס"ל לרש"י כתירוץ קמא דתוס', ויבאר את תוס' לא כהפשטות. דתוס' כתבו דממה דהימניה רחמנא להכיר את בנו שמעינן דבכל גוונא הימניה, אפילו לפסול את בנו

יא. והתקשיתי לפ"ז להרמ"ה הא מבואר בגמ' דלרבנן בעינן קרא רק לצריך היכירא, ולדבריו בעינן גם לנגד חזקה, ודוחק לומר דבאמת זה נחשב צריך הכירא להרמ"ה. ואולי באמת אה"נ נגד חזקה בלא קרא אמנם נאמן במיגו אך אינו נאמן בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ויכיר אתא רק לצריך היכירא, דתפסת מרובה לא תפסת. ולפ"ז להלכה דקיי"ל כר"י לא סבירא לן דרשא דרבנן דנוטל פ"ש בנכסים שנפלו כשגוסס בצריך הכירא, אלא רק במקום שפוסל דאז הוא מדין יכיר. וצ"ע.

דרך נוספת ברש"י מהר' ברסון, בשינוי מהרצ"פ,

ויתבאר דלכא' כ' ס"ל למאירי

(ה) **ובדרך** נוספת אמר בזה ידידי הר' י. ברסון הי"ו, על אותו יסוד דהרצ"פ דרש"י ס"ל כעיקר דברי הי"ר דנחלקו רק אי נאמן לפסול, וזה הוי רק פלוגתא מהצד. אך בהא חלוק רש"י מהי"ר ומהדרך דהרצ"פ, דגבי נאמנות האב נגד הוחזק ממש, דהיינו דיש חזקה שהשני נולד קודם והאב אומר שהוא נולד קודם, י"ל דאדרבא ס"ל לרש"י דבזה אינו נאמן לכו"ע גם לא ע"י מיגו וכ"ש דא"נ מיכיר. ויפרש סוגיין דהא דשלחו ליה בני אקרא לשמואל הוחזק אחר בבכור דלר"י נאמן, מיירי שהחזקה או העדים [תלוי ברשב"ם ובראשונים] אומרים רק **שנולד קודם** אך לא שהוא **בכור** ממש שמכחישם, ומכיון שהיו מוחזקין שאחיו נולד קודם לכן היה נראה שהוא גם בכור, עד שהגיע זה ופירש שאחיו בכור והוא ממזר, רק דרשב"ם ס"ל דלר"י נאמן לסתור חזקה ממש, ולכן פירש כל הסוגיא כך, דר"י אומר דנאמן מדין יכיר גם נגד חזקה ממש, אך רש"י יפרש דבאמת בכה"ג גם ר"י מודה דאין נאמן לסתור חזקה ממש.

אמנם קצ"ב לדרך זו מ"ט נקטינן בגמ' לרבנן דבעינן יכיר ל"צריך הכירא" ולא נקטינן נמי באיכא חזקה שהוא בכור דנאמן לפרש ולומר דאמנם הוא גדול אך לא בכור, דבזה מודו לר"י דנאמן.

והביא הר' ברסון סמך לדבריו מהמאירי בקידושין, דהמאירי על המשנה שם (עד). פירש המשנה כרש"י דברישא מיירי דוקא באומר ממזר מחייבי

הגדול. ובפשיטות נראה דהוי דין אחד להכרת הבכור ולפסול את בנו, וכדנת' לעיל (בסימן א) בב' אנפי, או משום דס"ל בגדר יכיר שהוא כח בירור למאן דרמיא עליה ידיעת המאורעות עם בניו וא"כ גם ענין אינו בני רמיא עליה למידע, או משום דס"ל כהש"ש דהוי כח נאמנות של בעלים לענין איכותם והורחב גם על אינו בני כיון דמוחזק לנו עתה כאב. אך אפשר להבין באופ"א וכך רש"י יסבור, דאין זה דין אחד להכרת בכורה ולפסול, אלא שתי דינים מחולקים הם, רק דמדין אחד של הכרת בכור ממילא מוכרח הדין האחר שנאמן גם לפסול בניו, כיון שהרי פעמים כשאומר בכור ה"ז עושה את האחר ממזר, ולמד ר"י דע"כ כוונת התוה"ק דנאמן שהוא בכור אף במקרה הזה. ורבנן דפליגי ס"ל דמיכיר לא שמעינן כן, דהיינו דמודים ודאי שנאמן לומר בכור, אך באופן שע"ז יצא שאח אחד הוא ממזר ע"כ בכה"ג כבר אין נאמן שהוא בכור דהא אין נאמן לומר על אח ממזר, נמצא שכולם מודים שנאמן לומר בכור וכדברי הרש"י ורק פליגי אי נאמן לומר ממזר ולכן באופן שע"י שאומר בכור יצא שאחר ממזר, פליגי ר"י ורבנן, אך אין מחלוקתם מדין בכור דבכור לכו"ע נאמן, אבל במקום שאיכא תוצאת פסול לאחיו ע"כ אינו נאמן דאי יהא בכור נמצא שהאחר ממזר, וזה אין נאמן. א"כ נחלקו מחלוקת חיצונית אי במשמעות קרא שמעינן גם היכא שפוסל את בנו. ולכן באמת כתב רש"י דלא פליגי רבנן עליה דר"י בבכור, דא"י שייך לבכור, אלא הוא דין מסתעף מהצד דיוצא ממילא מהפסוק דבכור, אך א"י נחשב דפליגי בבכור.

כריתות ובסיפא בעובר כשאין חזקת כשרות מיירי באומר אינו בני וממזר, ואח"כ כתב המאירי "וכשם שנאמן על בן זה הקטן שהוא בכור אע"פ שהיה מוחזק לנו בפשוט כך נאמן עליו לומר שבנו הוא ושהוא ממזר או בן גרושה ובן חלוצה, וכו' ואצ"ל כל שאומר שאינו בנו אלא שאחר בא על אשתו שנאמן אע"פ שהוא מוחזק לנו בבנו". ומדויק במאירי שלא הביא חידוש גדול יותר, דנאמן גם נגד חזקה ממש שהאב אומר שהוא הגדול והחזקה מכחישתו שהוא הקטן, וא"כ משמע שבכה"ג באמת אינו נאמן. ואעפ"כ כתב אח"כ המאירי "וחכמים מודים בענין זה לענין בכורה וחולקים עמו לענין פסול והלכה כר"י" שזהו ממש כלשון רש"י שם. א"כ מבואר במאירי דחכמים מודים לר"י לענין בכורה היכא דליכא פסול, כלומר שנאמן לומר זה בני בכורי דוקא כשאין מכחיש לחזקה ממש, אלא שמפרשה שהבכור שהוחזק לנו הוא גדול ולא בכור, אבל היכא דהוי נגד חזקה ממש לכו"ע אינו נאמן, ולא פליגי אלא לענין פסול שלרבנן אינו נאמן לומר על הקטן שהוא בכור כי ע"ז פוסל הגדול, ולר"י נאמן משום דהאמינתו תורה לבכר את הקטן אע"פ שע"ז איכא תוצאת פסול. ומינה דנאמן גם לומר "זה בני" לר"י מתורת יכיר. [ומשמע במאירי דבאמת לרבנן אינו נאמן, וכדכתב בזה הרש"ש ע"י לעיל סימן ז אות ד]. אבל כשאין תוצאת פסול מדבריו מודים חכמים לר"י דנאמן. אך לא נחלקו אלא כשאין מכחיש לחזקה ממש אבל כשמכחיש לחזקה גם לר"י אינו נאמן ודלא כרשב"ם. והיינו דיש ג' דרגות, א' מכחיש לחזקה

ממש אפילו בלא פסול לכו"ע אינו נאמן, ב' להכיר בנו הקטן וע"ז נפסל הגדול בממזר, בהא פליגי ר"י ורבנן, ג' להכיר בכורו היכא דליכא פסול וליכא הכחשת החזקה אלא שמפרשה, בהא כו"ע מודים דנאמן.

ועי' עוד במאירי בסוגיין, דלכא' גם יש להוכיח כן, דלא נקט דנאמן במכחיש ממש לחזקה. וע"ע במאירי בדף קכח: דטפי מדוקדק, דאחר דפירש דהאומר על תינוק בין הבנים בכורי נאמן, דהיינו דטעינו במראה וסברנו שהשני בכור, כתב דה"ה בחידוש גדול טפי "ומ"מ אם אמר דבר זה על תינוק בין הגדולים שלא יפלו תחת אומד אי זה נולד תחילה, שהדבר ניכר על כרחינו שהאחרים נולדו תחילה, ה"ה כמי שאומר שהגדולים אינן בניו ואף חלק פשיטות הופקע מכל אותם שלמעלה הימנו" ואי ס"ל למאירי דגם במכחיש ממש לחזקה נאמן, הול"ל בהדיא דאפילו שאומר על המוחזקין שאינן גדולים, שהם הגדולים, דמכחיש ממש לחזקה, ג"כ נאמן. ומדלא כתב כן משמע דבאמת לכו"ע אינו נאמן בכה"ג. ואעפ"כ נקט בקידושין כלשון רש"י דלא פליגי רבנן עליה דר"י לענין בכורה, וא"כ שייך דגם רש"י ס"ל כמאירי בזה. וכן"ל ודו"ק.

סיכום ד' שיטות הראשונים לדרך זו

(ו) ולפ"ז נמצא ד' שיטות בראשונים, **א. שיטת רשב"ם**, דאפילו באיכא מיגו כלפי נכסים דעכשיו לא מהני לרבנן, דלכו"ע מיגו נגד האי הוחזק חשיב כמיגו נגד עדים ודינא דיכיר הוא רק במקום ספק.

ולר"י דינא דיכיר הוא גם בהחזק כי האי. **ב. שיטת** **היד רמה** דאמנא יכיר לא מהני נגד החזק מיהו מיגו דבידו מהני, ונפ"מ כלפי נכסים שתחת ידו, ונכסים דלאחר מכאן אינו נאמן כיון דאי"ז בידו. ולר"י מהני היכיר רק לפסול. **ג. שיטת רש"י בקידושין** להרצ"פ, יכיר בעצמותו מהני לכו"ע לבטל החזק כבכור בליכא תוצאת פסלות. ולר"י גם באיכא פסלות. **ד. שיטת המאירי**, ורש"י להר' ברסון, דמיכיר נאמן לכו"ע היכא דאין מכחיש לחזקה, והיכא דמכחיש לחזקה ממש לכו"ע אינו נאמן, ונחלקו רק היכא דע"י הכרת בכורה איכא תוצאת פסלות לגדול.

סימן ז

בסתירת רשב"ם בדף קלד לדף קכז

שיטת רשב"ם ותוס' באומר זה בני,

ותליית הקצה"ח 'זה בני' ב'זה אינו בני'

בכחו לפסול אותו שאינו בנו, הה"נ דאינו נאמן לומר זה בני דהא רק לדבריו הוא בנו ונאמן עליו, אבל הא גופא דנין אנו על עובדת היותו בנו. והנה לעיל (ס"א אות ד) פירשנו בדרך הראשונה דרשב"ם ס"ל כריא"ז ומש"ה פי' בהוחזק אחר לבכור דאינו נאמן כשיש עדים. ונקטנו דס"ל לרשב"ם וריא"ז דיכיר הוא נאמנות דבעלים שהאב בעלים על בניו לקבוע איכותם, ולפי"ז מובן הקצה"ח ד"זה בני" ג"כ אינו נאמן מדין יכיר דכיון דרק לדבריו הוא בעלים ורק כשנאמינו יהא לו הכח דיכיר, איך יהא נאמן מקרא דיכיר, ולכן ס"ל לרשב"ם דנאמן רק מכח מיגו. (ועי' להלן בסימן ט בשיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני בדומה לקצה"ח, דתלו דין זה בני במח' רבנן ור"י בדין אינו בני).

קו' רעק"א סתירה בדברי הרשב"ם

וקו' הרש"ש מרשב"ם בדף קכז, ויישובו

(ב) וברעק"א (כאן בגליון הש"ס על רשב"ם ד"ה אינו נאמן, ובשו"ת קמא סי' קי סק"א) וכן ברש"ש (נמצא על רשב"ם דף קכז: ד"ה האומר) הקשה סתירה בדברי רשב"ם דכתב דבאמר בני וחזר

(א) הנה שיטת רשב"ם בנאמנות האב על בניו מבואר בדף קלד ע"ב, דבמשנה (בע"א) תנן האומר זה בני נאמן, ופרכינן בגמ' פשיטא, וביארו רשב"ם ותוס', דאיכא מיגו אי בעי יהיב ליה במתנה, ולפי"ז יהא נאמן רק בנכסים שיש לו עכשיו שיכל ליתנם במתנה. וקרא ד"יכיר" אתא לבכור, כאשר כבר מוחזק לנו שהוא בנו והאב רק מברר דהוא הבכור ולא אחר, אבל היכא דלא קים לן מי הוא בנו אין האב נאמן לומר זה בני, וכ"ש דאינו נאמן לומר זה בכורי, מדין יכיר, אלא רק מדין מיגו. ולקמן (סימן יא אות ט ד"ה והנה) נוכיח שכן פסק השו"ע (ח"מ רעט ס"א) כרשב"ם ותוס'. [ודלא כהרמ"א שם דס"ל כהטור, וסבירא להו דהוי מדין יכיר כהר"ן שהובא בסימן ח, או מסברא כהרשב"א, הובא בסימן י].

ובקצה"ח (רעז סק"ב) דימה נידון "אינו בני" וממזר הוא, לנידון "זה בני", דלשיטת התורי"ד והריא"ז דאינו בני אינו נאמן כיון דלדבריו אינו בנו ולא

ואמר עבדי אינו נאמן דאזלינן בתר טענה אחרונה
שאמר עבדי "כיון דהודאת פיו האמינה תורה
במאי דאמר בני **כדכתיב יכיר** וכיון שהגיד שוב
אינו חוזר ומגיד", וקשה הרי בדף קלד קאמר
רשב"ם דליכא נאמנות דיכיר באומר זה בני, אלא
היכא דהוחזק כבר שהוא בנו ואומר זה בכורי.

(ג) והנה רעק"א והרש"ש העירו כן גם על רשב"ם
לעיל בדף קכו: (ד"ה האומר) בהא דקאמר רב יוסף
התם "אמר איש פלוני בני בכור הוא נוטל פי
שניים", וברשב"ם נראה דגרס "האומר על איש
פלוני **הנה הוא בני בכורי**" כלומר ד"הוא בני" הוי
נמי מעדות האב, ונאמן מדין יכיר כדביאר שם
רשב"ם, וחזינן דאב נאמן להכיר בנו מדין יכיר,
וסותר לדבריו בקלד דאינו נאמן בזה אלא מטעם
מיגו. ומש"ה כתב שם הרש"ש דעכצ"ל ולסרס
הלשון "איש פלוני בני, הנה הוא בכור" דהיינו
דכבר מוחזק לנו שהוא בנו ורק מכיר לנו שהוא
בכור.

**יישוב הרש"ש והחת"ס (בסצ"א) לסתירה מדף קלד,
וביאור לפ"ז שיטת הרשב"ם בלפוטא וגדר יכיר**

(ד) ועל רשב"ם כאן תירץ הרש"ש, וכ"כ בחתם
סופר (בשו"ת אבהע"ז ח"ב סימן צא, באופן נוסף
על מש"כ בסימן סז שנביא להלן אות יג) דהכא
כתב רשב"ם את שיטת ר' יהודה ולקמן קאמר
רשב"ם רק לשיטת רבנן, דלרבנן אינו נאמן מדין
יכיר אלא במוחזק לנו שהוא בנו דנאמן לומר
בכורי, אך לר' יהודה נאמן גם לומר על מי שלא
הוחזק לן כבנו דהוא בנו, דכיון דס"ל דנאמן להכיר
בנו שהוא בן גרושה וחלוצה, ה"נ ס"ל דנאמן על

"אינו בני" אלא ממזר וכמבו' במשנה בקידושין
האומר זה בני ממזר נאמן, וא"כ כל שכן שנאמן
להכיר שהוא בנו.

מבואר בדברי הרש"ש, דשיטת רשב"ם בנאמנות
דיכיר, כהרשב"א והרמב"ן דלר' יהודה נאמן לומר
גם על המוחזק לנו שהוא בנו, שהוא לא בנו אלא
ממזר ולפוסלו, וביארנו הגדר דיכיר לדבריהם
דס"ל כתוס' דיכיר הוא קולא ותקנה לאב דעליה
רמיא ידיעת המאורעות עם בניו, ומש"ה כד נאמן
על מאורע של סילוק ההולדה שלו ב"אינו בני",
כ"ש דנאמן על המאורע של הוספת ההולדה שלו,
בזה בני. ולפ"ז דברי רשב"ם בשלחו ליה בני אקרא
לשמואל דמיירי בקול בעלמא אבל בעדים אינו
נאמן, יש לפרש בחד מהני דרכים דביארנו לעיל
בסימן א, או כתירוצ' הרשב"א (שם אות ח) דמיירי
בתאומים, או כדביארנו ברשב"ם (שם אות כג)
דזה נחשב נגד עדים ממש ולא נאמן ורק באומר
זה בני ממזר שאינו נגד עדים נאמן, או כמו שאמר
ידידי הר' מ. ושלר (שם אות כה) דכיון דאין ידוע
מה התכוין האב אם לפסול את הגדול או לומר
שהוא הקטן נגד העדים, מספק אין דין יכיר. עי'
בכל זה באריכות לעיל ס"א.

והכריח הרש"ש דרשב"ם בדף קלד אזיל בשיטת
רבנן, דמשמע ליה מלשון הרשב"ם גופא דאזיל
בשיטת רבנן, דרשב"ם דן גבי נכסים שנפלו לאחר
מכאן דלא מהני כיון דליכא יכיר, ומבואר דזה
לרבנן דאית להו יכיר ב"זה בכורי" גבי נכסים
הבאים לאחמ"כ, דלר"י יכיר אתא לנכסים דאית
ליה עכשיו, במקום דאיכא חזקה.

יישוב הסתירה בע"א מהרש"ש, ודחיה

(ה) לכאוי צ"ב טובא על הרש"ש, דהתינח בשיטת הנ"י אפ"ל כן דהא כתב בהדיא דנאמן לפסול את הגדול בממזר כהראשונים. אך מנא ליה דשיטת רשב"ם נמי כן, דיתכן דס"ל לרשב"ם דאינו נאמן באינו בנו, דהא אף דיסבור רשב"ם כהריא"ז יש לבאר בזה "כל שכן" ע"פ דרך הרש"ש, דאם נאמן לפסול בנו ולעשותו ממזר מחייבי כריתות וחלל, כ"ש שיהא נאמן להכירו שהוא בנו. [עי' לקמן סימן יא אות ז, דהזכרנו סברא זו בקושיית השער המלך].

ואם נאמר כן, דהיינו דבעיקר הסתירה ניישב כהרש"ש דלר"י נאמן מדין יכיר גם לרשב"ם גם ב"זה בני", ומאיד"ג נאמר דלא כהרש"ש ברשב"ם בדף קכז. ולעולם ס"ל כריא"ז וכדנת' לעיל בס"א מהאחרונים, נמצא שיטת רשב"ם הפוכה משל תוס', דתוס' ס"ל דנאמן באינו בני, ומאיד"ג אינו נאמן לומר זה בני כשלא הוחזק כבנו, ונתבאר דהוא משום דס"ל דצריך שיהא מוחזק לאב כדי להאמינו מדין יכיר. אך לרשב"ם יהא הסברא הפוכה, דאדרבה, לר"י כשאומר שהוא האב נאמן וכשאומר שאינו האב, לדבריו אינו אביו ואין לו נאמנות דאב. והיינו כעין "גיטו וידו באין כאחת", דהימנותו דאביו הוא בא יחד עם מה שהוא אב ויש לו כח נאמנות בזה. אבל לא לסלק אבהותו, לדבריו אינו אב ומסתלק כח נאמנותו.

אמנם יש לדחות, דהא אי נימא דס"ל לרשב"ם דבאינו בני אינו נאמן, ע"כ הוא משום דס"ל ביסוד גדר יכיר כהש"ש דיכיר הוא כח נאמנות ובעלות

האב על בניו, ומש"ה כד לדבריו אינו אביו תו לית ליה בעלות גביה, ושאני בן גרושה דנאמן דלגבי זה ודאי הוא בעלים, אך מהיכי תיתי דיאמן על זה בני, הרי אכתי לא הוחזק לנו כאב וכבעלים, ומש"ה הכריח הרש"ש דס"ל לרשב"ם ד"אינו בני" אינו נאמן.

דחיית האחרונים ליישוב הרש"ש דריו"ח ס"ל כרבנן

(ו) אכן בספר גידולי שמואל וכן באור גדול (ס"ב) דחו דברי הרש"ש דזה לא יתכן, דהא מרא דשמעתא דאמר בני וחזר ואמר עבדי הוא רבי יוחנן ואיהו גופיה ס"ל בדף קכח: כרבנן, ואיך נימא דרשב"ם פירש ברבי יוחנן כר' יהודה.

יישוב הב"ס לסתירה בהיפוך ממש מהרש"ש,**ע"פ מה שביאר בגדר יכיר לרשב"ם**

(ז) ובספר ב"ס רצה עפ"ז לדון וליישב את הרשב"ם באופן הפוך מהרש"ש. דבדף קכז בדברי ריו"ח איירי רשב"ם לשיטת רבנן, ובדף קלד ובדף קכו אזיל בשיטת ר"י דקיי"ל כוותיה. ור"י ס"ל לשיטת רשב"ם כדהבאנו לעיל בס"א מהאחרונים דגדר יכיר הוא כהריא"ז ותורי"ד דהאב בעלים על בניו לענין קביעת איכותם, ומש"ה ס"ל לר"י דנאמן אף נגד הוחזק ואף לפסול בניו בחלל וממזר מחייבי כריתות מסברא, אבל אינו נאמן לומר שאינו בנו כיון דלדבריו אין לו את הבעלות על בנו, ולפ"ז גם אינו נאמן לומר זה בני מדין יכיר, כיון דעדיין אין ידוע אם הוא בעלים ועל זה גופא הנידון עתה. אולם רבנן פליגי על ר"י וסברי כתוס' והראשונים דהוי קולא ותקנה של התורה למי שמסור לו

ידיעת המאורעות, ומש"ה ס"ל דנאמן לומר זה בני מדין יכיר משום דמסור לו אם הוא בנו או לא. ומה"ט נמי נגד הוחזק אינו נאמן מיכיר, משום דאי"ז נאמנות בעצם אלא כח בירור בעלמא וכד מבורר הדבר ע"פ חזקה תו אי"צ עוד לברורי.

ובדרך נוספת י"ל דס"ל לרבנן כהדרך הג' דלעיל, (בס"א, ונתבאר דס"ל כן למהריב"ל עי' סימן ה, וכן ס"ל לר"ן עי' סימן ח אות טו, ולהלן סי"ב אות ג נבאר דזו שיטת הרמב"ם להלבוש) דגדר יכיר הוא נאמנות האדם על ממונו שמוריש לבניו, מצד שהוא בעל הממון, וא"ש דנגד הוחזק אחר לבכור לא מהני יכיר, משום דבא לבטל זכות בכורתו דהוחזקה לו. ומש"ה נמי נאמן לומר זה בני דהוא רק מוסיף זכות יורש, ולא קפדינן אלא בבא לבטל זכות יורש או זכות בכור שהוחזק לנו, אבל אמירת זה בני אינו אלא מחדש עוד זכות יורש ואינו מבטל זכות שאר יורשים, וכסברת הגר"ח הידוע (הבאנו לקמן סימן י אות ה) דלכולהו איכא בעצם זכות יורש.

וכתב דנפק"מ לגוונא דהסמ"ע (רעט סק"א) בהיה מוחזק שאינו בנו דאביו מרחקו בתכלית הריחוק, ובא אביו ואמר לנו זה בני, דלדרך א' פשוט דבמצב מבורר ליכא תחילת דין יכיר, אמנם לדרך ב' דהוא רק מוסיף זכות יורש מה לי דהיה מבורר, סוכ"ס זכות האדם בממונו היא להוסיף כמה זוכים בממון שירצה.

ועכ"פ מיושבין דברי רשב"ם, דבדף קכו וקלד איירי בשיטת ההלכה כר"י, ובדף קכז איירי לרבנן דפירש דברי ריו"ח דס"ל כרבנן. אמנם מש"כ

רשב"ם בדף קלד דקרא בצריך הכירא לנכסים דלאחר מכאן דזה לכאו' אליבא לרבנן, צ"ל דודאי אין כוונתו דאיירינן אליבא דרבנן אלא רק בא להוכיח עיקר הדבר דקרא דיכיר כלפי נכסים דלאחר מכאן ומדרבנן נשמע לר"י כלפי הנחה זו.

לפ"ז אי"צ להגהת הרש"ש בדף קכו

(ח) והוסיף לומר הב"ס, דלדרך א' אפ"ל ברשב"ם בדף קכו דלא כהגהת הרש"ש, ולעולם כוונת רשב"ם שם דנאמן מדין יכיר גם על עצם אמירת זה בני, וכרבנן, ויסבור רב יוסף שם כריו"ח דפסק כרבנן. וראיה לזה מדכתב הרשב"ם שם דבספק בוכרא דידיה או דאימיה לא מהני תפיסה משום דלא קרינא ביה יכיר לאחרים, ואף דלכאו' תמוה דמהיכי תיתי, דלמא הוי כספק עדות דמהני תפיסה, ומ"ט ספק הכרה הוי כמאן דליתא, ולדרך א' הנ"ל מיושב דס"ל לרבנן דיכיר הוי קולא ותקנתא לברר הדבר וא"כ כד מברר בהחלט איכא תוקף וערך לאמירת הכרתו אך כל דאכתי מספקא לן מצד עצמות הכרתו אין כאן דין יכיר כלל, כיון דכל גדר יכיר הוי דין קולא לביורור הדבר.

יישוב נוסף דהב"ס ע"פ הסמ"ע והקצה"ח

(ט) עוד יישב בשיעורי ר' שמואל (אות עח) וכן בב"ס הנ"ל, סתירת רשב"ם ע"פ הסמ"ע (חו"מ רעט ס"ו) והקצה"ח (רעז סק"ב) דהובאו לעיל (בסימן א אות יז) דריו"ח מיירי בידוע שהוא בנו אך הנידון הוא אם הוא בן שפחה או בן ישראלית, דהיינו דהספיקא היא על אמו אם היא ישראלית או שפחה, ומה שאומר בני הוא היינו ולא בן

שפחה, שנאמן משום דלא מחדש את עצם הולדתו כבנו אלא את הייחוס, ובזה ס"ל לרשב"ם נמי דנאמן מדין יכיר כאשר ידוע שהוא נולד ממנו. ורק באין ידוע שנולד ממנו אינו נאמן וצריך למיגו.

סוגיא דיבמות ומח' תוס' ותוס' חד מקמאי

(י) **אמנם** דחה הב"ס יישוב זה מסברא. דהנה איתא ביבמות דף מז ע"א (הוזכר בתוס') "מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה ואמר לו נתגיירתי ביני לבין עצמי א"ל רבי יהודה יש לך עדים אמר לי לאו יש לך בנים א"ל הן א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך ומי א"ר יהודה אבנים לא מהימן והתניא יכיר יכירו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר בני זה בן גרושה הוא או בן חלוצה הוא וחכ"א אינו נאמן א"ר נחמן בר יצחק ה"ק לי לדברך עובד כוכבים אתה ואין עדות לעובד כוכבים" ע"כ.

ושם בתוד"ה נאמן "וא"ת היכי דמי אם אשתו עובדת כוכבים ממה נפשך בניו פסולים דאין קרוי בןך אלא בנה ואם היתה אשתו ישראלית ממה נפשך בניו כשרים דקי"ל לעיל (סה). עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כו' וי"ל דקסבר ר"י עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר דבפרק ד' מיתות אמר דר' יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר אין קידושין

תופסין בחייבי לאוין" עכ"ל. ובתוס' חד מקמאי שם (הנדפס בשולי הדף) חולק וז"ל "ומיירי שנתגייר הוא ובניו דאם נתגייר הוא לבדו ובא אח"כ על גיורת או על בת ישראל הרי בניו כשרים דקי"ל עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר" עכ"ל.

ובמאירי שם הובא שיטה זו ודחה "ויש מי שהעמידה גם כן כשנתגייר הוא ובניו עמו ואומר שכלם נתגיירו בינם לבין עצמם, אלא שאין נראה כן שבזו ודאי אין ספק שאין עדות האב על הבנים כלום". והנה סתום כוונת המאירי בזה ובשיעורי ר' שמואל ב"ב (אות פה) ביאר, מצד דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי א"כ אינו אב ואין לו נאמנות של יכיר, ופליגי הראשונים ביסוד יכיר אי תליא במציאות ההולדה או ביחוסו כבן, דתוס' חד מקמאי והיש שהעמידה במאירי ס"ל דתליא במציאות ההולדה [וכן נקט בקצוה"ח ס' רע"ז סק"ב הנ"ל ובשו"ת רעק"א ס' קכ"ח ד"ה ואפשר] ואילו המאירי ס"ל דתליא ביחוסו כבן [וכמבואר באבנ"מ ס"ד סק"כ ובמ"מ פ"ד מנחלות הל"ו, וכן ע"י להלן בדברי המ"מ שהבאנו בסימן ח אות יז ואילך, דס"ל כן].

וכן מבואר להדיא מפירוש רבינו אברהם מן ההר ביבמות שם דזו הפלוגתא בכאן, דטעין על האי שיטה דאיירי בנתגיירו בניו עמו "והאי פירושא לא דייק דאי הני בנים דקא איירינן בהו נתגיירו עמו הלא הם רחוקים ממנו דגר שנתגייר כקטן

שנולד דמי והיכי מותיב ואבנ' לא מהימן לר' יהודה" י.

דחיית הב"ס ליישוב הנ"ל ברשב"ם מסברת גדר יכיר

(יא) ובב"ס (סכ"ט סק"ד) צידד דלכא' הנידון תליא ביסוד גדר יכיר, דאי מגדר נאמנות ועדות מכח בעלות אב על בנו מסתבר דתליא "דין אב" ביחוסו כבן, ואי מצד סמיכות אבירור ההכרה של יודע המאורעות מסתבר דתליא במציאות ההולדה ידיעת המאורעות מסורות אליו.

והשתא לפי"ז הוא דן לדחות מה שיישב כהגרש"ר סתירת רשב"ם בדף קכז לדבריו קלד בדין זה בני בלא הוחזק כבנו על פי יסוד קצוה"ח הנ"ל (ס' רעז סק"ב) דיכיר תליא בההולדה ואיירי בילדו ומעיד אי מן השפחה או מן הישראלית, והשתא לרשב"ם לשיטתו דיסוד יכיר נאמנות מצד בעלות דמה"ט מדמינן יוחסין לנחלה לר"י מסברא דלפי"ז לא יאות לומר דיכיר תליא במציאות ההולדה.

יישוב האור שמח

(יב) באו"ש (פ"ד מנחלות ה"ג) תירץ באופ"א סתירת דברי הרשב"ם, דלעולם גם לר"י נאמן

מדין יכיר רק היכא שהוא מוחזק לבנו ורוצה להכירו לבכורה, והכא באמר בני וחזר ואמר עבדי נמי מיירי בהוחזק שהוא בנו מכבר, ורק דהוא הוסיף והסכים שהוא בנו, ונפק"מ לדינא דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. א"כ נפיק דלאו"ש שיטת רשב"ם בר' יהודה, דאינו נאמן להכיר במי שלא הוחזק לנו שהוא בנו, לבנו, מדין יכיר, אלא מדין מיגו. והיכא שהוחזק לנו שהוא בנו נאמן מדין יכיר לר' יהודה לומר שהוא בכור.

יישוב החתם סופר בסימן סז

(יג) החת"ס (שם, בשו"ת ח"ב) בסימן סז (ד"ה ומה שהעיד כן על רשב"ם) כתב ליישב סתירת רשב"ם באופ"א ממש"כ בסימן צא. דשאני בקלד דמיירי שהאב לפנינו כבר זה זמן ולא הוחזק לנו בבן זה, דבכה"ג אינו נאמן מדין יכיר דמהיכ"ת שיהא נאמן לחדש שיש לו בן, אבל הכא באמר זה בני וחזר ואמר עבדי מיירי בבא ממדינת הים דלא היה לפנינו ולא היכרנוהו, ובזה באמת נאמן האב לומר זה בני מדין יכיר דאין סברא לא להאמינו.

יישוב הר' ח. גולן

(יד) עוד רצה ליישב בזה ידידי הר' ח. גולן הי"ו דרשב"ם ס"ל דיכיר הוא כח נאמנות שהתורה

יב. ואח"כ מסיק הגרש"ר לפרש המאירי מצד דנאמנות יכיר אינה אלא על אופן "ההולדה" אבל להגיד דינים שחלו על הבן אח"כ אין זה בגדר נאמנות יכיר ולהכי ס"ל דזה ודאי דאינו נאמן לומר איך היתה גירות בניו וכמו דמפורש דאין נאמן האב לומר נשבית ופדית' וכמו דאינו נאמן לומר דבנו גנב ופסול לעדות.

נתנה לאב, והיינו משום דהאב הוא כבעלים על בניו, וכיוון בזה למש"נ לעיל (סימן א אות ד) בארוכה, אמנם הוסיף בזה הנ"ל דהא מיהא לא ידעין לכח נאמנות זה לולי המיגו. דהיינו, דהא גופא גלי לן המיגו דלא תימא דקרא מיירי רק בבכור שכבר הוחזק כבנו, אבל בבן פשוט להכירו כשלא הוחזק אינו נאמן, קמ"ל מיגו דנאמן גם בבן פשוט, והמיגו מגלה על הפסוק דיכיר מיירי גם בבנו. ומש"כ רשב"ם דיש מיגו, זהו באמת הטעם לכח הנאמנות דהאב, אבל באמת עיקר כח הנאמנות היא מיכיר. ולפ"ז נכסים הבאים לאחמ"כ אינו נאמן משום דמאחר ואנו למדין ממיגו א"כ אין לך בו אלא חידושו שיהא נאמן רק בנכסים שיש לו עכשיו כמו במיגו. ומש"ה נמי נקט רשב"ם בדף קכז ליכיר, כיון דאיכא נפ"מ בין מיגו ליכיר גם בנכסים דעכשיו לענין דהוי חוזר ומגיד, דלא נאמן לחזור ולומר עבדי משום דלא נתנה לו התורה הכרה אחר הכרה.

רח"ג הנ"ל, דרשב"ם לשיטתו בדף קכז.

טו) ולפ"ז רצה רח"ג הנ"ל לומר, שבזה נחלקו רשב"ם והרשב"א בהא דשלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל, דרשב"ם פירש דאינו נאמן נגד עדים, ונתבאר כבר למעלה דלהדרך דס"ל כהריא"ז דאינו נאמן לפסול הגדול אגב הכרת

הקטן הוא משום דאין נאמנות אלא לאב ולדבריו אינו אב, והשתא ביאר ידידי הנ"ל דא"ש אף להדרך השלישית שהבאנו לעיל משמו (סימן א אות כג) דס"ל באמת כהראשונים דנאמן באינו בני, אלא דלרשב"ם באופן שהוחזק לגדול והוא אומר שאינו בנו, נחשב לנגד עדים ממש דכיון דהעידו שאחיו הגדול מסתמא דהוא בנו הבכור. אבל בלא"ה נאמן על אינו בני אף דלדבריו אינו בנו והרי ס"ל דגדר יכיר הוא נאמנות, וא"כ לדבריו אין לו נאמנות, מ"מ י"ל כמש"נ לעיל (ס"ג אות א ד"ה ואופן זה) דהורחב כח הנאמנות על כל היכא דהוחזק לנו כאב. ועכ"פ לפמש"נ השתא מבואר היטב הטעם דאינו נאמן נגד עדים ממש, משום דהוי כח נאמנות, ובזה שייך לומר דנאמן אך לא בדרגת נאמנות של עדים, אלא בדרגה פחותה מעדים, וחלוק מהגדר דבירור דכתבנו לעיל (במהר"י בן לב, סימן ה אות ב) דיתכן דיאמן גם נגד עדים ממש מאחר והוא כח בירור ולא כח נאמנות. והרשב"א דפליג שם הוא לשיטתו דפליג כאן, דס"ל דאינו נאמן מדין יכיר ב"זה בני" משום דס"ל דיכיר הוא חידוש של כח בירור ורק בבכור להוציא מהאחים, ושייך שיאמן נגד עדים ממש, וכדנתבאר במהריב"ל, ע"י בזה להלן (סימן י אות ו) מה שביאר ידידי הנ"ל.

סימן ח

"זה בני" בשי' הר"ן והרא"ש

שיטת הר"ן והרא"ש,

והרמב"ם לפי המ"מ, ב"זה בני"

בממזרת אבל לא בשאר עניינים שאינו נוגע להבן, דהיכן מצינו דהתורה האמינתו כלל על איכות הבן, דלא מצינו רק לענין ירושה [ולהלן סימן יא אות יג נביא מהחזו"א באבהע"ז סנ"ט סקכ"ח להדיא בשיטת הנ"י ממש כשלילת רעק"א, דאדרבה כל הימנותיה לר"י מדין יכיר הוא אך על איכות הבן ולא על ההולדה כלל, וצ"ע דפליגי ממש בסברות הפוכות זמ"ז] וכיון דאמרינן דלא האמינתו תורה לחצאין ולא פלגינן נאמנות, א"כ כמו דנאמן בזה בכורי כך נאמן בזה בני וה"נ יהא נאמן לפטור אשתו מחליצה ולשאר עניינים. ועל כרחק דס"ל לר"ן דפלגינן נאמנות בזה ודלא כתוס' בת"י קמא דחזינן דס"ל דלא הימניה התורה לחצאין.

ובש"ש (ש"ב פ"כ) באמת נקט כשלילת רעק"א בר"ן, דבאמת ס"ל לר"ן כתוס' ולתרוייהו פלגינן נאמנות, אלא דבמה דנוגע לגוף הבן האב נאמן על כל דבר גם לענין דינים אחרים מירושא, דהיכא דהוי בגוף הבן לא פלגינן נאמנות, ומש"ה נאמן על הבן הקטן שהוא בכור דמינה שמעינן דנאמן לפסול הגדול אף דפלגינן נאמנות, דזה הוי בגופו של בן, דלא שייך דמחד גיסא הוא לא הבכור

(א) שיטת הר"ן בקלד: וכן היא שיטת הרא"ש, וכן למדו המ"מ והגר"א בשיטת הרמב"ם (פ"ב מנחלות הי"ד), דלא כהרשב"ם ותוס' הנ"ל דס"ל ד"זה בני" נאמן רק ממיוגו, אלא אפילו אמר האב על מי שלא הוחזק כבנו "זה בני" נאמן מדין יכיר. ופירש בהג' הגר"א שיטת הרמב"ם דלמד המשנה כפשוטה דזה בני נאמן מדין יכיר, וע"ז פרכינן פשיטא. ועוד כ' הגר"א דהרמב"ם דייק דבריו מהברייתא בסוגיין דאמר רבי יהודה "כשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור" ודייק דמיירי במי שלא הוחזק לבכור ובהא גופא נאמן, שהוא בנו, ובכורו.

הכרח רעק"א בר"ן דס"ל פלגינן נאמנות,

ושיטת הש"ש דרק בתרי גופי פ"נ

(ב) ברעק"א הק' על הר"ן (שו"ת קמא סי' קי, הובא על הדף בקלד:) דאי נאמן מקרא דיכיר בלא הוחזק לבנו לומר זה בני, א"כ יהא נאמן מדין יכיר גם לפטור אשתו מחליצה, ובקלד מבואר דנאמן רק מצד מיוגו, ומאי שנא. וכתב דלא נראה לו לומר דנאמן מדין יכיר רק על איכות הבן להתירו

ומאידך גיסא הוא בנו, שהרי הוא גדול בשנים, ועל כרחק שהוא מאיש אחר והוא ממזר. אבל שאני לגבי חליצה, דהוי נאמנות שאינו בגוף הבן ובהא פלגין נאמנות. וכן כפל הש"ש דבריו ביסוד זה דביש לו אשה אינה נפסלת, דחלוק דיני הבן עצמו דנכלל בדינא דיכיר מדיני האם דלא שייך לדינא דיכיר. ולהלן (אות יא) נביא מהשע"י ביאור נוסף בשיטת הש"ש.

ביאור הב"ס דרעק"א והש"ש נח' בתי' קמא דתוס'

ג) ובספר ביאורי סוגיות (סכ"ד) ביאר דנחלקו רעק"א והש"ש ביסוד תי' קמא דתוס' [ולפ"ז תוס' בדף קלד: דכתב דנאמן בזה בני מדין מיגו ודלא כהר"ן, הוא כתי' רבינו אליהו]. דרעק"א ס"ל דמש"כ תוס' דמנאמנות דיכיר שמעינן גם דנאמן לבכר הקטן ולפסול הגדול, היינו משום דאמנם סבירא לן פלגין נאמנות בעלמא אך הכא יש סברא אחרינא "דלא הימניה התורה לחצאין", דיהא נאמן רק על הממון ולא על היוחסין, ויסוד יכיר לפ"ז היינו "הכרה בחוש" דהיינו מי בנו ומי לא בנו, והוי נאמנות כללית ולא רק על איכות בניו. ולכן הקשה דיהא נאמן גם לפטור מחליצה,

ועל כרחק דלא ס"ל לר"ן כתי' קמא דתוס' דלא פ"נ, ומה דנאמן לפסול ילפינן מקרא ד"בן השנואה" כרבינו אליהו.^י

ועכ"פ זה שיטת רעק"א, אך הש"ש למד דודאי ס"ל לתוס' דפלגין נאמנות גם כאן, וליכא שום סברא דלא הימניה התורה לחצאין, ובאמת נאמן בזה בכורי וזה בני לענין הממון ולא לענין אחר כגון דיני האם או לפטור מחליצה, אמנם מה שנאמן גם לפסול זהו כעין סברת "חד גופא" דאיתא בדף קלד: דכשדנין על הבן אי בנו הוא או לא, לא מתחלק דין הירושה מדין הפסלות, דנאמנות על אינו בנו ע"כ כוללת נאמנות על הממזרות שלו, וכיון דנקטינן בפשטות הקרא דנכלל במעיד על קטן מהבנים דהוא הבכור, ממילא מוכרח לן נאמנות על פסלות ג"כ. אבל כשדנין על דיני האם דהוי "תרי גופי" וכן בחליצה, שפיר שייך גדר פלגין נאמנות, וממילא לא למדנו כלל מדין יכיר אלא נאמנות על איכותו של הבן ולא נאמנות כללית לכל הדינים המסתעפים מעובדת אינו בני. ועי' מה שהבאנו מהשע"י להלן (אות יא) דהבין כדרך הש"ש אך באופ"א מהבנה זו.

יג. ועי"ש ברעק"א דדן בארוכה אי באומר אינו בני דמתירו בממזרת מתירו נמי בקרובין דהאב, והסיק שם רעק"א דתליא בב' תירוצי התוס', דלתי' קמא נאמן כנ"ל דלא הימניה התורה לחצאין, ולרבינו אליהו אינו נאמן אלא לגבי איכותו של הבן ולא לגבי איסורי קורבא, דשייך פלגין נאמנות בזה. ורעק"א אזיל כשיטתו כאן גם בסימן קכח דביאר בשיטת בה"ג כרבינו אליהו, (עי' מה שכתבנו לעיל סימן ד אות ב) דיש ב' דינים, דין ממונות דבכור ליטול פ"ש, ודין נאמנות על איכות הבן ליוחסין. ועי' לעיל סימן ג אות ב דנתבאר דבש"ת החדשות הדר ביה רעק"א בביאור שיטת רבינו אליהו, ועי' בזה לעיל שם הערה י.

(ד) וכן חזינן מהקובץ הערות (סמ”א סק”א) דלמד בתוס’ כהב”ס בש”ש דגם לשיטת התוס’ נמי אית ליה דפליגין נאמנות. דעי”ש דהקשה לשיטת התוס’ דס”ל כאן דלא פלגינן נאמנות ומש”ה מדגלי קרא דנאמן לבכר הקטן לא פלגינן נאמנות ופוסל הגדול, דתוס’ לשיטתו כתב ביבמות (מז). ד”ה ואין אתה) דביש לבן בנים אינו נאמן גם על הבן כיון דהיה מן הדין דיפסול גם בניו דלא פלגינן נאמנות, דא”א דבנ”ב יוכשרו ובנו יפסל, ומש”ה א”נ גם על הבן, ומינה דגם אי אית ליה אמא א”נ על הבן מדאינו נאמן על אמו, וקשה מהיכי תיתי דקרא איירי רק בכה”ג דלמא כמו דמיירי גם באופן שהוא הקטן, ופוסל הגדול, כמו”כ נימא דמיירי גם ביש לבן בנים ואשה ול”פ נאמנות ויפסול את כולם. וכתב הקוה”ע, דס”ל לתוס’ דרק מה דמוכרח מעצם דין יכיר ילפינן, וכיון דנתחדש שנאמן לומר דאין לו בנים קודם לזה, א”כ בכל גווני מיירי דין זה גם היכא דלא מוחזק לבנים וגם היכא דמוחזק, וא”כ גם יהא נאמן על הקטן ולפסול עי”ז אחיו הגדולים מהיות בניו, אך לומר דמיירי ביש לו בנים ואם, זה לא מוכרח מעיקר הדין דיכיר, דשפיר שייך הדין גם בדליתא לבנים ואם. וסיכם הקוה”ע דאין ללמוד מדין זה לדין אחר, ולעולם ס”ל לתוס’ בעלמא

דפ”נ. ועי’ להלן (אות יב) שנביא המשך דברי הקוה”ע שם, כיסוד השע”י בש”ש, ומיישב באופן נפלא קושיית רעק”א מחליצה.

שערי ישר כשיטת הש”ש, ביתר פירוט

(ה) בשערי ישר (ש”ו פי”ג) האריך בענין פלגינן נאמנות ביכיר, ונקט כהש”ש, ומוסיף עליו. וז”ל ”והנה יש להוכיח מענין זה דבנאמנות שבא מדין יכיר מחלקינן הנאמנות, דהרי לפי מש”כ האב נאמן על בנו רק להחמיר ולא להקל, ובעדות ובמיגו כה”ג בחד גופא לא פלגינן הנאמנות לחצאים, אבל בנאמנות פרטית כעין חידוש שחדשה תורה כמו באב שנאמן על בנו מדין יכיר, אי”צ שיהיה נאמן בכל היוצא מפיו, וכל מה שאפשר להאמין הוא נאמן, משום שאין הנאמנות מחייבת שיהי’ נאמן לכל דבר, דרק לפרטים מיוחדים האמינה אותו תורה. אכן היכא שהדינים מתנגדים זה לזה אין הנאמנות מתחלקת, וכמו דאינו נאמן כלל היכא דיש לבן בנים, דאם יהי’ הדין של הבן דין ממזר ובניו יהיו כשרים הוא תרתי דסתרי, כ”כ למדו הראשונים ז”ל דאם אומר על הבן שהוא נכרי והאם בחזקת ישראלית, וכן אם אומר על עצמו שהוא ממזר, אי אפשר שיהי’ הבן מותר בממזרת והוא אסור בממזרת שהדינים סותרים זה את זה י”, אבל אם

י. וכו”כ להדיא הרמ”ה בסוגיא דעבדי וחזר ואמר בני, דבאמו מוחזקת כבת ישראל אינו נאמן לומר עבדי, נביאו להלן סימן ח אות יב, ועי”ש שהבאנו קו’ הקצה”ח והאו”ג, ומה שיישב הקוה”ע.

אין הדינים סותרים זא"ז שפיר מחלקין הנאמנות, אף שלפי היוצא מדבריו הוא מקיף ענינים שונים שאי אפשר להאמינם עכ"ל. והיינו כהש"ש דאף דפלגין נאמנות מ"מ היכא דהוא בחד גופא או תרתי דסתרי לא פלגין, ועי"ש בסמוך שהביא ראיה לדבריו מהש"ש. ועי' להלן (אות יא) שנביא מה שהוסיף לדון שם אם יש נאמנות לאב על "דיני אב" מלבד על "דיני הבן", כגון לירש את בנו ע"פ עדותו "זה בני". ומסיק שם דבפשיטות אינו נאמן בזה. והיינו נמי כהש"ש, דבתרי גופי פלגין נאמנות.

ס"ל כהדרך הב' בגדר יכיר, דהוא חידוש ותקנה של התורה להמסור לו ידיעת המאורעות ומש"ה נאמן לומר אינו בני דגם זה מסור לו. אמנם לרעק"א והש"ש נמצא דגם הראשונים מצו סברי כהדרך הא', ומה דנאמן לומר אינו בני ולפסול בנו, היינו כי לא פלגין נאמנות לרעק"א, או משום דהוי חד גופא לש"ש, אך בלא"ה לא היה נאמן מצד עצם היכיר משום דלדבריו אינו בנו. ודו"ק.

התשב"ץ מחדש יותר מהש"ש,

וביאור שיטתו בב' דרכים ביסוד גדר יכיר

(ז) ובתשב"ץ (ח"ג סי' קב) כתב דהאומר אינו בני נאמן גם לזקוק אשתו ליבום, ולא ס"ל פלגין נאמנות בזה ומבואר שם בלשונו דזהו משום דהוי "חד גופא", ואף דלכאוי' הוי תרי גופי הבן והאם ס"ל דכיון דיסוד הנידון בשניהם הוא אם הוא בנו או לא חשיב "חד גופא" ודלא כהש"ש. (ולקמן אות יג נביא מש"כ הקוה"ע לבאר בתשב"ץ ולפ"ז לא פליג על הש"ש עי"ש).

ולפ"ז אפ"ל בשיטת התשב"ץ בגדר יכיר, בתרת, א. דהוי גדר נאמנות דבעלים כריא"ז ורשב"ם להכיר הבכור ולפסול בנו בחלל וממזר מחיי"כ. ואף דריא"ז ס"ל דאינו נאמן לומר "אינו בני", מ"מ התשב"ץ יסבור דנאמן וכהסברא דהבאנו לעיל (ס"ג אות א ד"ה ואופן זה) דהורחב כח נאמנותו על כל מצב דהוחזק לאב, וכיון דחשיב חד גופא נאמן לזקוק ליבום. אך ודאי דהתשב"ץ ס"ל ד"זה בני" נאמן מדין מיגו דל"ש שיהא נאמנות מדין יכיר כהר"ן, דא"כ יהא נאמן מדין יכיר לפטור מחליצה, דהרי התשב"ץ קאמר דלא פלגין

ביאור שיטת רעק"א והש"ש בגדר יכיר

(ו) ולפ"ז ודאי לא למדו רעק"א והש"ש כדביארנו בתוס' לעיל (בסימן א אות ד) דס"ל בתי' קמא דיכיר הוא חידוש וקולא של התורה למי שמסור לו ידיעת המאורעות, דלפ"ז כתבנו דתוס' לשיטתו במש"כ בדף קלד: דנאמן בזה בני רק במיגו ולא מיכיר, כיון דלחדש שהוא אב ומסור לו הידיעה מהיכי תיתי. ולרעק"א והש"ש אין חילוק ונאמן גם בזה. וע"כ הבינו לא כך בתוס'. ונמצא דתוס' בתירוץ קמא ס"ל, ואף בשיטת הראשונים י"ל כן, כדרך שביארנו בריא"ז ורשב"ם. דהרי נחלקו הריא"ז והראשונים אם נאמן לפסול בנו הגדול בממזר ע"י שאומר הקטן בכור וממילא הגדול אינו בנו, דלרשב"ם וריא"ז אינו נאמן ולראשונים נאמן, ונתבאר בזה לעיל בס"א דס"ל לרשב"ם וריא"ז כדרך הא' בגדר יכיר, שהאב הוא בעלים על בניו לענין קביעת איכותם ומש"ה כד לדבריו אינו אביהם שוב אינו בעלים, ותוס' והראשונים

נאמנות, ובגמ' הלא מבואר דהוי מדין מיגו. ב. דס"ל כדרך שלישית שהבאנו לעיל (סימן א אות ד) [כהמהר"י בן לב לעיל סימן ה, וכן הלבוש ברמב"ם עי' להלן סימן יב, וכן יתבאר בר"ן להלן בסימן ח], דלגבי "זה בני" נאמן רק לגבי הירושה מדין בעל הממון משום "כח האדם על עצמו בממונו" ואי"ז נאמנות בעצם על איכות הבן לגבי הבי"ד, וא"כ כבר ל"ש לדון בפלגין נאמנות דאי"ז "נאמנות". ולפ"ז גם אם ס"ל כהר"ן דנאמן ב"זה בני" מדין יכיר אבל זה רק לנחלה ולא לפטור מחליצה דאי"ז ממון. [ולהלן בס"ח נבאר כך בשיטת הר"ן גופיה]. ורק ב"אינו בני" נתחדש נאמנות גם בעצם לסלקו מאבהותו לגמרי גם כלפי בי"ד, ומשום דלא פלגין נאמנות זוקק ליבום.

(ה) עכ"פ בין רעק"א ובין הש"ש הבינו לכאו' בר"ן דנאמן בדין יכיר לא רק בדלא הוחזק כבנו לומר "זה בני", אלא גם לומר "זה בני בן גרושה או ממזר" דהכל חד דינא דיכיר הוא [לרעק"א משום דאין נאמנות לחצאין, ולש"ש דהוי חד גופא]. וכ"כ הקצה"ח בסרע"ז סק"ב בשיטת הרא"ש והרמב"ם, ועי' הקשה דיאמן לומר "זה בני וכהן" (עי' להלן בסמוך אות י שנביא קושייתו), והביא מהנ"י דפסק כהריטב"א ביבמות דנאמן לומר "זה בני וכשר" מכ"ש דנאמן על "זה בני ופסול". וזה כמסקנת החזו"א (אבהע"ז סי' נט סק"י והובא כל זה בסי"א עי"ש באותיות ג, יד) ע"פ הנ"י ביבמות בשם הריטב"א, ודלא כס"ד דהחזו"א (שם סק"ח) בשיטת הנ"י דהעמיד דברי הנ"י דלא קיי"ל דרשא

דרבנן דיכיר, דמיירי רק בידוע שהוא בנו, אבל בשאין ידוע שהוא בנו, לכו"ע אינו נאמן. ועי' לקמן (שם) ביישוב סתירת הנ"י בזה. (ועי' להלן סימן ט שיטת י"מ בנ"י).

המ"מ ברמב"ם נזהר מחידושם של רעק"א והש"ש

(ט) ולהמ"מ שהבין ברמב"ם שנאמן בזה בני בלא הוחזק מדין יכיר, אף דס"ל ברמב"ם דנאמן גם בדלא הוחזק לבנו לומר "זה בני ובכורי", מ"מ ודאי אינו נאמן לפסול ולומר אינו בני אלא ממזר. דהרמב"ם גופיה בפט"ו מאיסו"ב הט"ו כותב להדיא דרק בהוחזק שזה בנו נאמן לומר זה בני ממזר, ודוקא מחייבי כריתות [כדמיירי שם הרמב"ם בעני"ז] ולא אינו בני. ורק בהל' ט"ז לענין עובר שאין חזקת כשרות כתב דנאמן לומר אינו בני. וודאי אי"ז רחוק כמו שהלכו רעק"א והש"ש בשיטת הר"ן דאפילו בלא הוחזק נאמן לומר זה בני וממזר.

תמיהה על רעק"א והש"ש, וקו' הקצה"ח מתרומה

(י) והבנה זו דרעק"א והש"ש (והקצה"ח ברא"ש והחזו"א בנ"י) תמוהה בתרתי, א', היאך יתכן להיאמן על איכות בניו להכירם וכ"ש לפוסלם ללא ברירות, ולומר דיש כאן אב מעיד על בנו, הרי לא הוחזק כבנו. ובספר אור גדול (ס"ב) צייר בזה דא"כ כל אדם יכול לתפוס יתום דליכא אב דלכחיש ליה, ולומר זה בני וממזר הוא, ולפוסלו. ב', עוד הקשה הקצה"ח (שם) דבכתובות מבואר דכהן האומר זה בני נאמן רק במיגו דבידו להאכילו בתרומה, והרי לר"ן נאמן מדין יכיר לומר

"זה בני וממזר" א"כ גם נאמן ב"זה בני וכהן", בין לרעק"א דלא פלגינן נאמנות, ובין לש"ש דהוי חד גופא.

יישוב השערי ישר לש"ש, בהקדם ביאור הגדר דפ"נ

יא) אמנם בשערי ישר (שם ד"ה ובזה) הוסיף לבאר לדרכו של הש"ש, ועפ"ז מיישב הנך קו', דס"ל דאין האב נאמן על עצמו לירש את בנו, דכח הירושה הוא להיורש ולא למוריש, ואינו נאמן להעשות עצמו ליורש את זה שמחזיק אותו לבן ע"פ דיבורו, וא"כ י"ל גם גבי "זה בני וכהן" ו"זה בני וממזר או חלל" דאינו נאמן מדין יכיר, דכל הימנותיה דאב הוא על אחד מג' אופנים, או ב"זה בני" דאנו מוחזקין בו שהוא אב ולדבריו אינו אב, ומ"מ נאמן מחמת שאנו מחזיקין אותו לאב, או להיפוך שאנו מחזיקין אותו לאיש נכרי והוא אומר שהוא בנו ומחזיק עצמו לאב, או שאנו מוחזקין בו שהוא בנו והוא אומר להכיר את מולדתו שהוא בן גרושה או ממזר, אבל באומר על איש שאינו מוחזק לבן ואומר שהוא בנו ומעיד עליו שהוא ממזר או כהן, י"ל דאינו נאמן אלא להחזיקו לבן בכל הדינים המתייחסים אל הבן, אבל להדינים הנוגעים ומתייחסים אל האב לא מהני עדותו, וכמו דלגבי ירושה שיירש האב את הבן לא יהני הכרתו, ודין זה שנתנה תורה נאמנות להעיד על יחס בנו הוא דין מתייחס להאב, שלאב נתנה תורה ולא לאיש אחר, וכ"ז אם אנו מוחזקין בו שהוא אב, אבל להחזיק את עצמו לאב אינו נאמן, ורק אם ע"י העדות שהוא בנו מוכרח מולדתו שהוא ממזר או כהן נאמן, אך שאני

בכתובות דאין אנו מכירים את אמו אם היא גרושה או לאו, ותו לא מהני עדות של האב שאינו בן גרושה, דהוי תרי גופי דכבר אינו עניין לבן, ואינו נאמן כ"ז שלא נתברר שהוא אביו ויש לו כח על עדות זו. וגם לומר "זה בני ובכורי" היכא דלא הוחזק לאב, אינו נאמן מדין יכיר, אא"כ הוי חד גופא דבאותה אמירת "זה בני" כבר ממילא הוא בכור, אבל בלא"ה כיון דלא הוחזק, הו"ל ב' נאמנויות בתרי גופי ואינו נאמן. והרמב"ם והרא"ש דס"ל דנאמן מיירו באופן דממילא. עכתו"ד השע"י. והיינו, דצירף השע"י כאן הסברא שהזכרנו לעיל (סימן א אות יח, וס"ג אות ד) דחידש ר"י גם נאמנות על גרושה שאינו תלוי רק בבן, לסברת הש"ש דבתרי גופי אינו נאמן, ומש"ה רק כשמוחזק לנו לאב נתחדשה נאמנות זו, אך כד לא הוחזק לאב והוי תרי גופי אינו נאמן, ודו"ק.

והיד"ש כאן השע"י טפי, דאף הכרת בכורה דתליא בידיעת האב דהוא ידיעת הולדת הבן, מ"מ בלא הוחזק לבנו אינו נאמן ב"זה בני ובכורי" כיון דהוי ב' נאמנויות אע"פ דהוי בחד גופא דבכור, דאף לש"ש דבחד גופא ל"פ נאמנות, מ"מ כל זה רק כשנאמנות אחת תלויה בחברתה ממילא, אך לומר ב' נאמנויות שאינם ממילא אחד מהשני, אפי' באותו הגוף פלגינן נאמנות. ותוס' דס"ל דנאמן לפסול, באמת ס"ל דפלגינן נאמנות, אך שאני גבי בכור דהאמינתו תורה לבכר הקטן א"כ ודאי דהגדול כבר לא בכור וכאן כבר לא שייך לפלוג הנאמנות דהרי "ממילא" הוא גם נפסל, דודאי בא מאיש אחר, וא"כ הוא נפסל. א"כ זהו

הגדר, דלגבי גוף אחד לא פלגין נאמנות היכא דהוא ממילא, והיכא דאינו ממילא או היכא דהוא ב' גופים, פלגין נאמנות, ובלבד דלא יהא תרתי דסתר. ודו"ק. וחזין ג"כ כהקוה"ע והב"ס דלהש"ש תוס' ס"ל בעלמא דפלגין נאמנות.

קובץ הערות בדרך חדתא דלא כרעק"א והש"ש

(יב) ובקוה"ע (שם) ג"כ נקט חילוק זה דב' נאמנויות שאינם בתולדה זה מזה פלגין נאמנות, אך פליג על יסוד הש"ש והשע"י דבחד גופא לא פלגין נאמנות. דיעו"ש דבהמשך דבריו דהביא שיטת היד רמה בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי, דאמרי' דהיכא דהיה עובר על בית המכס נאמן, משום דלאיפטורי ממיכסא קאמר, וכתב הרמ"ה "דוקא היכא דלא איתחזקא אימיה בבית ישראל אבל היכא דמתחזקא אימיה בבית ישראל לא מהימן למימר ליה עבדי הוא כלל, דכי הימניה רחמנא אבניה כגון דאמר זה בני ממזר דאיכא למימר דהוא אולדיה מחייבי כריתות, א"נ ידיע דבר איתתיה הוא וקאמר עילויה דלאו בריה ידידיה הוא, דהו"ל ממזר ממילא אבל אעלמא לא הימניה רחמנא, והאי בן כיון דאיתחזק אימיה כבת ישראל לאו כל כמיניה דהאי לאחזוקה לאימיה בשפחה, מאי אמרת דלמא אבוא עבד הוה לא מבעיא איהו דלא מהימן לחודיה עילויה אלא אפילו איכא סהדי בהכי הא קי"ל דגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש, הילכך כל היכא דמוחזק האי ברא בכשות כגון דאית ליה חזקה דאמיה ואמר עליה האי גברא דעבדי הוה, לא מבעיא דלא מהימן אלא

שמותי נמי משמתינן ליה דקי"ל הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי. וכי קאמרינן הכא גבי בית המכס אמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן היכא דלית ליה חזקה כלל" עכ"ל. והקצה"ח (סי' רעט סק"ד, עי' באור גדול סי' ב ד"ה וראיתי להקצות, דפי' כן בכוונת הקצה"ח, ודלא כהנתייה"מ) הקשה הא קי"ל דנאמן לפסול בנו בחלל גם באומר אחר שגרשתיה נשאתיה והבן חלל, א"כ פוסל נמי אשתו. ובאו"ג (שם) הקשה מדקי"ל (אבהע"ז ס"ד סכ"ז) בארוסה שעברה והוא אומר לאו מינאי דנאמן לפסול בנו ואינו נאמן לפסול ארוסתו בזונה, משום דפלגין נאמנות, וא"כ ה"נ מאי איכפת לן דאיתחזקא אימו בבית ישראל, נימא דפלגין נאמנות והבן פסול ואמו כשרה.

ויישב הקוה"ע כל הקושיות, על דרך מש"כ בשער"י הנ"ל, אך באופ"א. דהנה אמרינן בירושלמי בסוטה (פ"ו ה"ב) דעד אחד אומר לאחר קינוי וסתירה נטמאה נאמן לאוסרה ולהפסידה כתובתה, ומדמי לה לע"א אומר על חתיכה שהיא חלב, ואח"כ אכל שהוא לוקה. ואע"פ דקי"ל דפלגין נאמנות וא"כ איך יהא נאמן גם על כתובתה, וכן לגבי מלקות. אלא החילוק הוא, דאף דקי"ל באמת פ"נ, ואפילו באופן ששני הדינין יוצאין ממעשה אחת, כגון יבמות קיז ע"א דע"א מעיד שמת בעלה דנאמן להירה ואינו נאמן לנחלה, אע"פ ששניהם תלויין במיתתו, מ"מ פ"נ, דכדי לא לפלוג הנאמנות בעינן שיהא דין אחד בתוצאה מהשני, ושם אין הנחלה תלויה בהתרת האשה, ואין התרת האשה תלויה בנחלה, אלא שני הדינין הן מפני שהבעל מת,

ובזה פ"נ, אכן באמת לענין כתובה יהא נאמן דזה בתולדה מהתרת האשה לינשא, וגם כשניתרת בחיי הבעל ע"י גט נוטלת כתובתה, וא"כ א"ש דברי הירשולמי דהתם גבי ע"א מעיד דאחר קינו"ס נטמאה דנאמן לאוסרה, א"כ ממילא גם נאמן להפסידה כתובתה דתליא כתובה במה שאסורה עליו, ולכן מדמי לה לע"א אומר חלב שאם אכל לוקה דהמלקות הם בתולדה מהאיסור. ומעתה א"ש נמי שיטת התוס' והרמ"ה, דמש"כ תוס' שם דבאיכא בני בנים א"נ, משום דל"ש שיהא הבן פסול ובניו כשרים דכשרות הבנים היא בתולדה מהבן. וכן מש"כ הרמ"ה דל"ש שיהא נאמן על הבן שהוא עבד אם האם כשרה, כיון דכשרות הבן הוא בתולדה מהאם וא"א שתהא האם כשרה והבן עבד. ומה שהקשה בקצה"ח מבן גרושה שאומר אחר שנשאיתיה גרשתיה וילדתו, דהתם הרי אין פסול הבן תולדה ממה שהאם חללה, אלא תריוויהו מדין אחר, ממה דבא עליה גרושה יוצאים ב' דינים, נעשית חללה, ובניו חללים, אך אי"ז דין אחד בתולדה מחבירו, וכמו בע"א אומר מת בעלה. וכמו"כ ממש גבי ארוסה שעיברה דפ"נ מה"ט, דאין ממזרות הבן ופסלות אמו תלויין זב"ז, אלא תריוויהו מדין אחר, ממה שבא עליה דגורם ב' דינים, פסלותה ופסלות הבן.

ולכן כשמעיד על הבן אינו פוסל אמו דאי"ז בתולדה זמ"ז.

יישוב קו' רעק"א מחליצה לפ"ז

(יג) ומעתה מתיישבת נמי קו' רעק"א מחליצה כמין חומר, ואי"צ למש"כ הש"ש דהוי ב' גופין, וודאי דלא כמו דנקט רעק"א דלתוס' והר"ן לא פלגינן נאמנות. די"ל עפמש"נ, דלעולם פ"נ ואפילו בחד גופא, רק דכיון דאין פטור החליצה בתולדה ממה דהוא בנו, פ"נ בזה. דמה שהיא נפטרת מחליצה הוא מעצם המציאות ד"יש לי בנים" ולא מהכרת הבן הזה דייקא, רק דכיון דאומר "זה בני" ממילא נוצר מציאות של "יש לי בנים", אך כיון דלית ליה נאמנות לומר סתם "יש לי בנים" אינו נאמן לפוטרה מחליצה, דכל הימנותיה היא להכיר בן זה דייקא, אבל מה שבא מתולדת דין אחר אינו נאמן וכמש"נ, דפ"נ בזה. ולפ"ז גם שיטת התשב"ץ הנ"ל דבאומר אינו בני נאמן לזוקקה ליבום, היינו נמי מה"ט, ולא מפני דס"ל לתשב"ץ דגם זקיקת יבום חשיב לחד גופא וכמש"נ, אלא באמת זקיקת יבום חשיבא לתרי גופי ושייך דפלגינן נאמנות, רק שאני התם דכיון דנתחדש בדין יכיר דנאמן גם לבכר הקטן ולפסול אחיו הגדולים מהיות בנו, א"כ גם נאמן לומר סתם "אין לי בנים" וא"כ נאמן גם לזוקקה ליבום, דזה בתולדה ממה ד"אין לי בנים". ודו"ק. טי

טו. והוסיף הקוה"ע, דלפ"ז נאמן בזה בני גם לאוסרה בקרובותיו, דדין זה תלוי במה שהוא בנו ולא במה שיש לו בנים סתם. ורעק"א (בשו"ת) נסתפק בזה ורצה לתלות בפלוגתת תוס' ורבינו אליהו, עי' מה שהבאנו לעיל בהערה יג, והוא לשיטתו כאן דס"ל דלתוס' לא פ"נ.

צ”ע מהרא”ש דלא סבר כחד מהני תירוצי

מז **והנה** חזינן מהרא”ש דלא ס”ל כל הנך תירוצים, דהרא”ש בתשובה (כלל פב) הקשה ממש כקושיית רעק”א מחליצה, והקשה כן על הרמב”ם, דהבין ברמב”ם כהמ”מ דנאמן לר”י ב”זה בני” מדין יכיר, וכך פסק להלכה, מ”ט א”כ אינו נאמן גם לפוטרו מחליצה ומ”ט בעינן לזה מיגו, [ולשיטתו באמת לק”מ כיון דסוגיא דהתם אזלא כרבנן, אך באמת לר”י נאמן גם לפטור מחליצה, ודלא כהרמב”ם דנאמן רק ממיגו גם להלכה דפסקינן כר”י] חזינן דלא ס”ל החילוק דכתבו הש”ש והשע”י והקוה”ע וכן הב”ס. וצ”ע.

בדברי המ”מ בפ”ד מנחלות ה”ו

ב’ יסודותיו המחודשין של המ”מ בפ”ד ה”ו מנחלות ויבואר דהוא לשיטתו ברמב”ם ד”זה בני” הוא מיכיר

יז **נתבאר** (לעיל אות א) דשיטת המ”מ והגר”א ברמב”ם, דזה בני נאמן מדין יכיר, ואילו דין זה אחי ושאר קרובים נאמן רק מדין מיגו, דלא שייך דין יכיר על זה. והנה המ”מ כותב בפ”ד ה”ו (ד”ה והר”א ז”ל כתב) בנידון אם נאמן לומר על בנו מן השפחה, שנולד לו אחר ששחררה, וז”ל ”ואני אומר לדעת רבנו שאע”פ שנתנה תורה היכר לאב לומר זה בני כמו שנתבאר למעלה, הני מילי במי שאינו מן השפחה שאפילו ממזר, בנו לכל דבר, אבל בנו מן השפחה שאינו בנו לשום דבר אלא

יד **א”כ** מתבאר מהקובץ הערות דרך מחודשת, דלא כרעק”א ודלא כהש”ש והשע”י, דבאמת ס”ל לתוס’ וכן שייך שפיר לומר גם בר”ן, דפלגינן נאמנות ואפילו בתרי גופי, ורק כשב’ הדינים הם בתולדה אחת מחברתה לא פ”נ. וכמו”כ לאיד”ג, דגם בחד גופא פלגינן נאמנות היכא דב’ הדינים הם מדין אחר ולא בתולדה. ואין ראייה גם מהתשב”ץ דס”ל חד גופא וכמש”נ.

ביאור הב”ס בר”ן כהא”מ, וכן מוכרח ברמב”ם למ”מ

טז **ובב”ס** (סכ”ה סק”ה) ר”ל בשיטת הר”ן ע”פ האמרי משה בני”י, וכדמוכרח נמי שיטת הרמב”ם אליבא דהמ”מ דס”ל ד”זה בני” נאמן מדין יכיר, כהדרך השלישית לעיל (בסימן א, וכמהר”י בן לב בס”ה), [נכתב כאן בקיצור, ונרחיב בזה להלן סימן יב אות ג ואילך ע”פ הלבוש] דהוי דין יכיר בפני עצמו לגבי הירושה מיסוד כח האדם על עצמו בממונו, וניחא היטב דפלגינן לגבי פטור חליצה, דמעולם לא נוצר נאמנות על זה בני כלפי בית דין, אלא כח האדם בממונו, ולזה אפי’ אי בדין נאמנות לא שייך גדר פלגינן בזה, כדחזינן מדעת התשב”ץ הנ”ל (ח”ב סי’ קב סק”ד) דס”ל דב”אינו בני” זוקק אשתו לחליצה דל”ש פלגינן נאמנות דהוי חד גופא, מ”מ הכא אין זה נאמנות כלפי ב”ד אלא כח האדם בממונו. ולפ”ז אינו נאמן לכאו’ לגבי האיכות, ואינו נאמן לפסול בנו, אלא אם נסבור כרבינו אליהו דאיכא גזיה”כ דבן השנואה יכיר, אך לא מדין מיגו.

בנה אין היכר לאב שאע"פ שהוא בנו אינו יורשו ולא נתנה תורה היכר לאב אלא לומר זה בני וכאן כבר מחזיקין אותו בבנו אלא מפני שהוא מן השפחה לא יירשנו אא"כ היה אדם כשר מן הטעם שהזכרתי כך נראה לי" עכ"ל.

מבואר בדברי המ"מ ב' יסודות חדשים, א. דדין יכיר תליא בייחוסו כבן ולא בעצם ההולדה, וזה כדהזכרנו לעיל (סימן ז אות י) במאירי ביבמות. וכ"כ באמרי משה (ס"ד סק"כ) ודלא כסברת הקצה"ח (רעז סק"ב). ב. דין יכיר על "זה בני" אינו אלא על עצם ההולדה ולא על קביעה אי חשיב "בכלל בן" או לא.

יה) וביאור הדברים שנצרך לב' היסודות, דאי יכיר היה תלוי בעצמות ההולדה פשוט דיאמן לומר דנולד לאחר ששחררה כדין יכיר דאב על בנו לקבוע איכותו, מה לי אומר בן גרושה או ממזר מה לי אומר בן ישראלית הוא, דהרי הוא "בדין אב" והוי בתורת "יכיר", ורק לאחר יסוד א' דליכא "דין אב" ליכיר דאיכות מצד עצם ההולדה, אלא תליא בייחוסו כבן ורק אז נכלל האב בתורת יכיר, בזה בא חידושו הב' דשאני יכיר ד'זה בני' דקאי

רק לגבי עצם ההולדה ולא בפרט חיצוני שאינו מעצם ההולדה, כגוונא דהכא דקביעת ייחוסו כבנו מסתעף מאמירתו על מצב אמו. ולכן אינו נאמן ממה נפשך, דלהכיר את עצם ההולדה, דזהו יכיר על זה בני, אינו נאמן דהכא כבר הוברר ועל זה אין צורך בהכרתו ואינו בתורת יכיר, ולייחסו שנולד מישראלית, בזה פשוט דאינו נאמן דבזה ליכא תחילת יכיר כמש"נ, דהשתא אין שום נפק"מ במה שהוחזק כבן השפחה שהרי אין לה חיים, ודין יכיר תליא בייחוסו כבן, וכנ"ל.

המ"מ לשיטתו ברמב"ם דזה בני מדין יכיר

יט) ועכ"פ חזינן בזה דהמ"מ לשיטתו דלהרמב"ם דין "זה בני" מצד יכיר, וגם נגד הוחזק, ולאידך גיסא דין "זה אחי" הוא רק מצד מיגו. וע"כ ס"ל להרמב"ם דדין יכיר אינו לנחלה בדוקא, וממילא עולה תרתי, א. דראוי דיהני כנגד הוחזק כעיקר דין יכיר, ומשו"ה לא סגי להמ"מ דאינו נאמן, רק במה דהוחזקה שפחה כנגד היכר שנולד ממשוחררת, אם לא יסודותיו הנ"ל. ב. דניחא להגביל דין יכיר דזה בני רק על עצם ההולדה ^{טז}.

^{טז}. ולדרך שנביא להלן מהב"ס (בסימן יב אות ט) דכל מקור זה בני להרמב"ם הוא מסברת בירור, פשוט דלא מהני כנגד בירור כד הוחזק שאינו בנו דכבר מבורר ועומד, וכעיקר דיוק הלח"מ בדעת הרמב"ם, והכא הא הוחזקה שפחה. וכן להאמור שם (אות ג) בדרך א' ע"פ הלבוש, ולביאור דהוי יכיר לנחלה, כיון דהוי כח האדם בממונו צ"ע להגביל דוקא באומר על ההולדה עצמה, דסוף סוף יש כאן סברת כח האדם בממונו, וכמו דמיסוד לפינן לשאר אחי ושאר יורשין.

סימן ט

בשיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני

שמסור לו הידיעה ומש"ה כד לא הוחזק כאב
מהיכ"ת דמסור לו, או דין חדש דאיכא נאמנות
לשלול אבהותו כאשר היא הקובעת הכשרו,
וודאי דכל הני סברות לא שייכי בדין זה בני ואין
שייך לתלות דין זה בני בדין אינו בני.

חשוב דלמדוייק בלשון שו"ת הרא"ש סנ"ב

ס"ל באופ"א, ושפיר מצי סבר כהר"א

(ב) אמנם למה שהבאנו לעיל (בסימן א הערה ג)
מלשון שו"ת הרא"ש להדיא בסי' נב ס"ב וכע"ז
בשו"ת הריב"ש החדשות ס"ו, דדנו שם לענין אם
נאמנת האם לומר שכלו לו חדשיו ותיפטר מן
החליצה כשמת תוך ל' יום, וז"ל הרא"ש "ובשביל
שהאמינה תורה לאב אע"פ שהוא קרוב ויחיד
וטעמא דאין להעיד אלא הוא ואין אחר יכול
להכירו ילפינן מינה ה"ה חיה ואמו", ולשון
הריב"ש שם "והימנוה רבנן לאם דליכא מאן דידע
אלא אינהו אבל הכא דאפשר לעמוד על הדבר
אינה נאמנת", מבואר דהנאמנות היא משום דאין
אחר להעיד אלא הוא, ואי"ז בירור גמור כלל, וא"כ
מש"כ בסימן פב דמדין אינו בני נשמע לדין זה
בני, וביארנו דזה ע"כ משום דנכלל בדין יכיר

שיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני דתלו דין "זה בני"
בדין "אינו בני", דלא כשיטת הר"א למסקנת רעק"א

(א) שיטת שו"ת הרא"ש (כלל פב ס"א) וכן בני"ש
בשם י"מ כאן, דדין זה בני תליא במח' ר"י ורבנן,
דלר"י דגם אינו בני לאשוויי ממזר נאמן כנגד
הוחזק כבנו, כ"ש דנאמן על זה בני בלא הוחזק
כבנו, ואילו לרבנן דאינו נאמן על אינו בני גם לא
מצינו דנאמן על זה בני, אף באינו נוגד ההוחזק.

ולעיל סימן ג (אות ו) הרחבנו לבאר שיטתם דס"ל
בגדר יכיר מחד כהאופן הא' כהש"ש דהאב
בעלים על בניו לענין איכותם, וצריך שיהא
קדימת אב כדי דיאמן על בניו. אך מ"מ נאמן על
זה בני משום אידך דין נוסף דיכיר והוא שנאמן
על עצם "ההולדה" ובוזה ודאי נאמן לומר שהוא
הולידו ולא אחר. ונתבאר דודאי לא ס"ל כרבינו
אליהו לפום מסקנת רעק"א בשו"ת החדשות,
דס"ל דעיקר דין יכיר הוא הכרת בכורה כפשוטה,
ודין "בן השנואה" הוא לפסול בנו בחלל, ועל אינו
בני נאמן רק מסברא בא' מג' אנפי, או משום
דהוא בעלים על בניו ומש"ה כיון דהוחזק כאב
נאמן על אינו בני, או גדר בירור בעלמא למי

נאמנות על ההולדה, היינו בירור ולא כח נאמנות, ובאמת לא ס"ל מה דנקטנו בפשיטות בריש דברינו ולעיל (שם) דס"ל נמי דין נאמנות ובעלות דאב על בניו לענין איכותם, אלא ס"ל דגדר יכיר הוא רק כח בירור משום דלו מסור ידיעת המאורעות, אמנם אי"ז כח בירור גמור אלא כח שניתן לו לברר ההולדה. ומש"ה שייך שיאמן גם על זה בני אף דאכתי לא הוברר לן דלו מסור ידיעת המאורעות, והגם דזהו חידוש, אך מ"מ

ניתן לו כח לברר ההולדה, וא"כ כשמברר שהוא המוליד נאמן. ודו"ק.

ומעתה שוב אין הכרח כלל דפליג על הר"א, גם למסקנת רעק"א, דיתכן שפיר דס"ל דב' דינים נתחדשו, דין יכיר לברר ההולדה, ודין בן השנואה לברר היוחסין, ומדין יכיר דהוא כח בירור על ההולדה נשמע בין לדין אינו בני ובין לדין זה בני. ודו"ק.

סימן י

בשיטת הרשב"א והריטב"א

שיטת הרשב"א והריטב"א ב"זה בני" דהוא סברא

(א) שיטת הרשב"א והריטב"א בזה בני (לקמן קלד): וכן שיטת הר"מ ברא"ש שם (סי' לט), לא כרשב"ם דנאמן במיגו, ולא כהר"ן דנאמן ביכיר, אלא מסברא. דקשיא להו, אטו הבא ממדינת הים עם בנו ואמר זה בני לא יירש אותו הבן בנכסיו לולי הקרא דיכיר, "ואינו לפי מנהג של ישראל שהיא תורה" כלשון הריטב"א. אלא ודאי נאמן מסברא, דכיון דליכא דמכחיש דיבוריה נאמן לומר זה בני. וברשב"א וריטב"א כתבו כן גבי זה בני לחוד, אמנם ברא"ש מדויק דגם בזה אחי נאמן.

ביאור 'סברא' דהריטב"א והרשב"א, בב' אנפי

(ב) והדברים חתומים, וכי משום כך יהא נאמן שהוא בנו גם כשהאב מוחזק בבנים, ולגרוע מהם מהנחלה המגיע להם. אמנם קושייתם מבא ממדינת הים בעינה עומדת, אך משום כך נאמינו גם כשאחיו מוחזקין.

וצ"ל בתרתי לפום חומר הדברים. א. דס"ל כעין מה דס"ל לתוס' בגדר יכיר דהקילה תורה על המסור לו ידיעת המאורעות, וה"נ ס"ל דהאמינתו גם בלא קרא, דסברא הוא דרצון התורה בחלות

ירושא כדינה ומתחייב בזה קולת האי דין וזה היה מסור לחז"ל לפרש כן בכוונת התורה. ב. כעין דמצינו בקידושין (דף פ.) ביוחסין חזקה דל' יום, ה"נ, אך הכא סמכינן אהוחזק כל דהו כבן אצל אביו ע"י אמירתו זה בני, וזה גדר קולת הדין בזה, והוי דין מיוחד בהוחזק לגבי ירושה מיסוד הסברא לקיום דיני ירושה. ומשמע כן בלשון החזו"א (אבהע"ז סי' נט סק"ל ד"ה ב"ב) יעו"ש.

ולפי שיטה זו ודאי הוי דין מסויים בירושא כאחד מסברות הללו, אך אינו ענין לשאר מילי כגון ליוחסין. ומה"ט לא קשיא דיהא נאמן לפטור מחליצה ללא מיגו, ויהא נאמן להאכילו בתרומה ללא מיגו, כקושיות רעק"א וקצה"ח, ודו"ק.

ביאור חילוק הלשון ברשב"א מהריטב"א

(ג) וברשב"א יש חילוק לשון מהריטב"א. דבריטב"א מבואר בפשיטות דהחילוק בין זה בני לזה בכורי הוא דבזה בני ליכא דמכחיש דיבוריה דאין יודעים אם הוא אחיהם, ובזה בכורי הבנים מכחישים לדיבוריה כיון דיודעים כבר שהוא אחיהם, אך לא הוחזק כבכור אלא אח אחר הוחזק. אמנם ברשב"א אחר שכתב דליכא

דמכחיש דיבוריה, כתב בזה"ל "והתם משום דאנו מוחזקין בכולן שהן בניו אלא שאין אנו מכירים מי מהם הבכור והוא בא לרבות חלקו של אחד על שאר הבנים לא היה לנו להאמינו לנכסים הבאים לאחר מכאן לולי שהאמינתו התורה, אבל כאן אפילו מוחזק בבנים אחרים אם אמר על אחד שהוא בנו נאמן ואפילו בלא שום מיגו" ודוחק טובא דכוונתו כריטב"א מצד חילוק אי איכא מצב הכחשה או מצב דליכא הכחשה, ברם צ"ע א"כ מה הפרש בדבר, דהא כמו כן באומר זה בני אמנם לא ריבה לאחד ביחס לאחיו, מ"מ ע"ז ממעט להם, ומשמע דבא לומר דענין מיוחד ב"חלק בכורה" דחשיב ריבה לו על שאר הבנים. וי"ל בזה ב' דרכים.

דרך ראשונה ברשב"א, מידידי ר"א וינטרוב, וראיה לזה מלשון הרשב"א בדף קכט

(ד) דרך ראשונה שמעתי לבאר מידידי הר' א. וינטרוב הי"ו, וכ"כ בב"ס הנ"ל, ע"פ הנתיחה"מ (סי' רעח סק"ט) דייסד דחלק בכורה מגיע מן האחין ולא מן האב, אבל חלק הפשוט מגיע מן האב, ולפ"ז אפ"ל דזהו שכתב הרשב"א דדוקא בחלק בכורה דמגיע מן האחין צריך קרא דיכיר דנאמן גם כשהאחין מכחישין דיבוריה דנחשב בזה לחב לאחרניי דהחלק מגיע מהם, אבל חלק פשוט דמגיע מהאב אין כאן חב לאחרניי, דהאב הוא הנותן והוא האומר שהוא בנו.

וראיתי במילואי משפט להגר"מ דז'מיטרובסקי שליט"א (הערה 22) דהביא לשון הרשב"א בהדיא

בדף קכט. "דהבכור עם האחין בזה כדין בעל חוב", ולהדיא כהנתיחה"מ.

ולדרך זו יתיישב מה שהבאנו לעיל מהגרש"ר בשיטת הריא"ז (ס"א אות כ), וכן בשיטת המהר"י בן לב (סימן ה) דס"ל דדין יכיר הוא כח האדם על עצמו בממונו ומדין הודאת בעל דין, ונאמן מה"ט גם לסלקו מירושתו ולומר אינו בני. והקשינו דאיך נאמן לסלק זכות יורש הא חב לאחרניי. ולהנ"ל א"ש, דכיון דחלק הבנים מגיע מן האב אין חשיב חב לאחרניי בסילוק הירושה, ודו"ק.

דרך נוספת מהב"ס ע"פ יסוד הגר"ח

(ה) **ודרך** נוספת כתב בב"ס (סימן כה) עפ"י יסוד הגר"ח דעיקר זכות יורש איכא לכל אחד ואחד בכל הנכסים, רק דבפועל מחמת דאיכא כמה יורשים מתחלקים ביניהם, ולזאת נימא דאדרבא בהוסיפו עוד יורש אינו מרבה לו ע"י דממעט להם, ורק הוספת זכות יורש בכאן לעומת חלק בכורה דמתנה קרייה רחמנא אינו נכנס בסדר הירושה כלל, והוי כליכא אחים לגבי חלק מתנה וממילא ממעט מעצם הזכות יורש חלק הפי שנים שמרבה להבכור.

ודרך זו ניחא טפי להרשב"א לשיטתו בדף קכו ע"א דס"ל כשיטת הרי"ף ותוס' דלמאי דקיי"ל יש לבכור קודם חלוקה זוכה בעיקר הגוף לאלתר בשיוור זכות פירות, ולא שייך יסוד נתנה"מ לשיטה זו. אמנם חזינן ברשב"א הנ"ל בדף קכט. דס"ל כהנתיחה"מ וצ"ע.

בי' הר' גולן דהרשב"א לשיטתו בקכ"ז דלא כרשב"ם
(ו) **ואמר** בזה ידידי הר' ח. גולן, כהמשך למה שביאר את שיטת רשב"ם (בסימן ז אות טו), דהרשב"א כאן לשיטתו במש"כ לעיל קכז. ופליג על רשב"ם גם שם, וס"ל דנגד עדים שנולד קודם האב נאמן לומר שאינו בנו ולפסול, משום דס"ל דאין ענין היכיר כח נאמנות כבעלים, דנאמנות האב על בניו הפשוטים ידעין כבר מסברא דליכא דמכחיש דיבוריה, וכדנתבאר, וא"כ קרא דיכיר בעינן לחידוש מסויים בבכור משום דמוציא מן

האחין וכו"ל, ואפשר להעמיס מש"נ מהב"ס דהוא כח בירור תקנת התורה להאמין למי שמסורין לו ידיעת המאורעות, והוא חידוש ביכיר, ומש"ה כיון דהכרת בכורה היא חידוש ואי"ז נאמנות, א"כ שייך דיהא נאמן טפי מעדים, דאי"ז נאמנות דעלמא דאמרינן דעדים עדיפי מכולהו אלא הוא חידוש מסויים כאן. ודפח"ח. [ויש להוסיף, דמה דהוא חידוש הוא גם לאיד"ג דמרע לנאמנות גבי עדות אב על בנו דבן יג שנה ושאר מילי הצריכין לנאמנות גמורה, וכמש"נ לעיל סימן א אות ו].

סימן יא

בשיטת הנימוקי יוסף

סתירת הנ"י כרשב"ם, וניסיון ליישב בדרך אחריתא

(א) והנה אותה סתירה שיש ברשב"ם לכאן נמצאת גם בדברי הנימוקי יוסף, דכתב בדף נו: מדפי הרי"ף באמר בני וחזר ואמר עבדי "שאינו יכול לעקור ממנו נחלה כיון שהכירו ואמר בני הוא, שלא נתן לו התורה הבחנה אחר הבחנה וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד" ונראה שכוונתו לדין יכיר, ובדף סא: מדהרי"ף (ד"ה ליורשו) ס"ל כרשב"ם דאין בכלל היכיר נאמנות לומר זה בני. אכן י"ל דאותם תירוצים שנבאר ברשב"ם לכאן מיישבים גם הסתירה הנ"ל. ועי' להלן מאות י ואילך ביאור שיטת הנ"י.

אכן בני אולי שייך לדחוק וליישב באופן נוסף מהדרכים שיישבנו ברשב"ם, דלעולם אינו נאמן בהגדה ראשונה שאמר "זה בני" מדין יכיר, אלא מדין מיגו, ולכן לא הזכיר להדיא קרא דיכיר. וכוונתו שאינו נאמן לחזור ולהגיד שוב אחרי מיגו. ובהמשך שכתב בשם הריטב"א להקשות מ"ט אינו נאמן במיגו דאי בעי יהיב נכסיו לאחרני, ויישב "אין אדם נאמן לסתור הודאתו בשום מיגו" כוונתו כמו תשובת הריב"ש (סי' קצג) שהביא בשיעורי ר' שמואל (אות עז ד"ה וכעת בסוגריים)

דכשנאמן במיגו אחד, אינו נאמן לחזור בו אפילו ע"י מיגו אחר לומר "זה עבדי" דס"ל לריב"ש דאינו נאמן במיגו נגד מיגו, דמוכח דבהגדה השנית ודאי קמשקר דהא הוא עצמו אמר אחרת, וה"נ כבר אמר שהוא בנו. וברשב"ם כתב להדיא דהגדה ראשונה שלו היא מדין יכיר, ומש"ה הוצרכנו ליישבו בדרכים אחרות.

כמה דחיות לזה

(ב) אכן ידידי הר' ח. גולן דחה יישוב זה בני דזה לא משמע בלשון הנ"י ממה שכתב "כיון שהכירו ואמר בני הוא" דמשמע דין יכיר, וכמו הלשון שנקט לעיל גבי בכור שאינו נאמן לחזור ולומר על אחר שהוא בכור "כיון שהכירו לא נתנה לו התורה הכרה אחר הכרה". אם כי יש לדון בזה, דלעיל הרי כתב "לא נתנה לו התורה הכרה אחר הכרה" וכאן כתב "הבחנה אחר הבחנה" ואולי באמת יש חילוק וכאן אי"ז ע"י יכיר, ולשון "הכירו" לאו דוקא ע"י יכיר, וצ"ע.

ועכ"פ עוד יש לדחות פ"ז זה בני, ממה שכתב דין "אינו חוזר ומגיד" דהוא דין בעדות, וגם יכיר הוא כמו עדות, אך לא שמענו דין זה בנאמנות דמיגו,

וגם בשיעורי ר' שמואל (שם) כתב דדחוק לומר כן. ועוד יש לדחות, מהלשון שהנ"י מביא אח"כ מהריטב"א "ואע"ג דהשתא אית ליה מגו דאי בעי יהיב ליה לכולהו נכסי אין אדם נאמן לסתור הודאתו בשום מיגו" משמע דרק השתא יש לו מיגו וקודם לא.

סתירה נוספת בני" דכאן פ' כרשב"ם דזה בני במיגו, וביבמות פ' כריטב"א דנאמן גם לפסול וזה מיכיר

ג) אמנם מצינו בני" סתירה נוספת על הסתירה שכתבנו בין דף נו: לדף סא: מדהרי"ף כהסתירה ברשב"ם, [וסתירה זו אפשר ליישב כאחד מהתירושים ברשב"ם, בר מת' הרש"ש, דמדברי הנ"י בקלד דנאמן רק ממיגו אין נראה דמיירי רק לרבנן, דנראה שכך פסק והרי הלכה כר"י], דמחד גיסא הכריע בדף קלד ע"ב (סא: מדהרי"ף) כרשב"ם דזה בני נאמן רק מדין מיגו, ומאיד"ג ביבמות דס"ט ע"ב הכריע כהריטב"א שם לגבי ארוסה שעברה ואמר הארוס זה בני דמכשירו מלהיות ממזר, דנאמן מדין יכיר להכשיר אף דלית ליה חזקת אב, ומינה דנאמן גם לפסול מי שלא הוחזק לבנו. וזה ודאי לאו מדין מיגו דאין מיגו אלא על ממון הירושה.

גם בחזו"א לכאן לא ברור מה למד בני", דמחד גיסא כתב (אבהע"ז סנ"ט סק"ל) בשיטת הנ"י כדכתב מהריטב"א ביבמות, דנאמן לומר על מי שלא הוחזק לבנו, בני הוא וממזר, וכתב דזה כדברי רעק"א (שו"ת קמא סק"י) דהבאנו לעיל (סימן ח אות ב) דס"ל דנאמנות דזה בני הוא מדין

יכיר, ומאיד"ג ע"י להלן (אות יג) שהבאנו לחזו"א שם בסקכ"ח דהבין בשיטת הנ"י דאינו נאמן מדין יכיר אפילו לומר "זה בכורי" וכ"ש בלא הוחזק לבנו דא"נ ב"זה בני" או "זה בני בכור או ממזר", ודלא כדבריו בסק"ל בשיטת הנ"י ע"פ הנ"י ביבמות הנ"ל דנאמן. ועיין בחזו"א שם בס"א סק"י (ד"ה ומש"כ ב"ש) דמ' דרמוז בעצמו לסתירה הזו. וע"י באמרי משה (סי"א). וע"י להלן אותיות יג-טו בהרחבה בשיטת הנ"י לחזו"א.

לדרך זו גם קשין ב' התמיהות דלעיל

ד) עו"ע לעיל (סימן ח אות י) שהבאנו שיטה זו בשם רעק"א והש"ש, דנאמן מיכיר גם כשלא הוחזק לבנו לומר זה בני וממזר, והבאנו לתמוה בתרתי, א', היאך יתכן להיאמן על איכות בניו להכירם וכ"ש לפוסלם ללא ברירות, ולומר דיש כאן אב מעיד על בנו, הרי לא הוחזק כבנו. ובספר אור גדול (ס"ב) צייר בזה דא"כ כל אדם יכול לתפוס יתום דליכא אב דלכחיש ליה, ולומר זה בני וממזר הוא, ולפוסלו. ב', עוד הקשה הקצה"ח (רעז סק"ב) דבכתובות מבואר דכהן האומר זה בני נאמן רק במיגו דבידו להאכילו בתרומה, והרי לר"ן נאמן מדין יכיר [בין לרעק"א דלא פלגינן נאמנות, ובין לש"ש דהוי חד גופא]. ויעו"ש מהשערי ישר דביאר בטו"ט לשיטת הש"ש מ"ט אינו נאמן על "זה בני ובכורי או ממזר" בלא הוחזק לבנו, אע"פ דהוי חד גופא ולא סותר, משום דהממזרות אינה בתולדה מהכרת הבן, ולא על כל דבר האב נאמן. עי"ש. וכן עי"ש כע"ז מהקוה"ע.

יישוב הביאורי סוגיות בב' אנפי

(ה) הילכך לחומר הדברים י"ל דהעיקר כדכתב הנ"י במכילתין דא"נ על זה בני, ודלא כדהבין החזו"א. משום דמסתבר דדין ארוסה שעברה הוא מיוחד לשם, ולא חשיב כלא הוחזק כבנו כלל כבעלמא דכיון דכבר נתקשר ע"י קידושין, לא חשיב עכ"פ "לא הוחזק לבנו".

ומ"מ גם בלא"ה, אף אי נימא דזה בני נאמן מיכיר לשיטת הנ"י ביבמות, [ואף דכתב בדף קלד דאינו נאמן מיכיר אלא ממיגו, מ"מ יל"פ כן על דרך החזו"א אי נימא דהבין בני"י דביבמות הדר ביה ממש"כ בדף קלד, וצ"ע], מ"מ אין ראיה משם לכל מקום שלא מוחזק לן שהוא בנו ואמר "זה בני וממזר הוא" דיהא נאמן, כדס"ל לחזו"א בסק"ל. דודאי שאני התם דעצם אמירתו דנתעברה ממנו מכריח הכשירא דהולד, דזה כל הנידון אי הוי ביאת זנות או ביאת הארוס, ושוב י"ל דנכלל בכח יכיר על "עצם ההולדה", ברם באומר זה בני וב"ג או מביאת חייבי כריתות וממזר הוא, מלבד עצם ההולדה מוסיף פרט חיצוני על מהות האם כדי לפוסלו וזה לאו בכלל יכיר דזה בני דהרי לא חשיב בדין "אב" להיות נאמן על "איכות הבן". רק הבן חשיב בן מכח יכיר על זה בני, וזה לא כולל כד מעיד מעבר לעצם ההולדה. ונפק"מ בסברא זו, לגבי ממזר ידוע, ובא אחד מן השוק ומעיד זה בני, דממילא הוא בנו ממזר מכח עדותו על עצם ההולדה, דבאמת יהא נאמן לשיטת הנ"י בריטב"א, דבזה בדמיון לאמירתו ממני נתעברה, אבל באומר זה בני וממזר מחמת דאמו ממזרת

או מחמת ביאת חייבי כריתות, בזה בעי קדימת דין "אב" כדי דיהא בכח נאמנות על איכות בנו. (ולעיל בסימן ח אות יז ביארנו יסוד לסברא זו מהמ"מ פ"ד מנחלות ה"ו ד"ה והר"א. ועי' גם בסימן יב אות ח מה שיש לדון בזה בשיטת הרמב"ם פט"ו מאיסורי ביאה).

דברי הנ"י דלא קיי"ל דרשא דרבנן דיכיר,

ופירוש הכנסת הגדולה בדבריו

(ו) כתב הנימוקי יוסף בדף קכז: (נו. מדפי הרי"ף בסוה"ע) "אמר המחבר השתא דקיי"ל כר' יהודה לא קיי"ל האי דרשא דרבנן דיכיר הלכך בכור אינו נוטל פי שנים בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס אבל חלק פשיטות יטול בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס כדאמרין הגוסס נוחל ומנחיל, והפשיטות מדין ירושה זכי ביה ע"כ". וזה דלא כהטור בשם הרא"ש בסימן רעז, וכדפי' בב"י דפליגי, ועי' להלן (אות ט) דנוכח דבשו"ע והרמ"א פסקו כהנ"י ודלא כטור.

בכנסת הגדולה ביאר בני"י (בהגהת ב"י סי' רעז אות ד) והביאו השער המלך (פ"ב מנחלות ד"ה כתב הנ"י ז"ל), דהנ"י מיירי דוקא באין ידוע שהוא בכור דאין האב נאמן להכירו שהוא בכור לגבי הנכסים דלאחר מכאן גם כשנפלו לו כשהוא בריא, ולא דווקא כתב הנ"י "כשהוא גוסס", דאפי' בנפלו כשהוא בריא אינו נוטל פ"ש כיון דלאו בר מתנה בנכסים דלאחמ"כ דהא קיי"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודלא כר' מאיר, וא"כ כיון

שבא אך מכח מיגו אינו נאמן, דלית ליה מיגו כד לאו בר מתנה, וכמבו' בגמ'. והמכוון לכאו' בדברי הכנה"ג דלר"י התחדש ביכיר רק דמהני מיגו כנגד הוחזק, וכדכתב הרשב"ם דהוי כמיגו במקום עדים, ומיכיר שמעינן דנאמן בכה"ג י'.

קושיית השער המלך, ושיטתו בפירוש דברי הנ"י

ז) וכבר תמה עליו בשער המלך שם דמוכרח ופשוט דקיי"ל יכיר כנגד הוחזק ללא ענין מיגו כלל, והוי כ"ש מדנאמן ביכיר אף לפסול בנו בבן גרושה וחלוצה, כ"ש דנאמן להכירו בבכור אף במקום דליכא מיגו. י"ה

הילכך מסיק השעה"מ לפרש דברי הנ"י בדיוק, דרק בנפלו כשהוא גוסס אינו נאמן דגוסס הוי כמו

לאחר מיתה דאיכא חיסרון ד"ראוי" ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק, דהא מקור הדין דאין בכור נוטל בראוי הוא כדאמרינן לעיל (קכד.) לרבנן מקרא ד"לתת לו" עד דמטיא לידיה דנותן, וגם גוסס אינו יכול ליתן. ולזאת קאמר הנ"י דדוקא לרבנן דר"י בעינן למימר דיכיר אתא לגוסס דהבכור נוטל פ"ש, משום דס"ל כרבי (שם) דלא דריש 'לתת' עד דמטיא לידיה, אלא ס"ל דבכור נוטל בראוי כבמוחזק, ולכן בכור נוטל בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתה, מהיקש ד'פי שנים' מחלק פשוט מה חלק פשוט אע"ג דלא מטא לידיה אף חלק בכורה אע"ג דלא מטא לידיה, וא"כ רבנן דהכא כרבי דהתם. ברם למאי דקיי"ל

י. ובכנה"ג הוכיח מרשב"ם בדף קלד: דלא כהנ"י, ממה דהקשה מ"ט מקשינן גבי זה בני, אי ליורשו, פשיטא, הא לעיל ילפינן לה מיכיר דנאמן גם על נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, והשתא לנ"י הרי ליכא קושיא כלל כיון דזה רק לרבנן אבל לר"י לית ליה האי דרשא דיכיר לנכסים שנפלו כשגוסס, וא"כ מתני' כר"י דהילכתא כוותיה. אמנם השעה"מ הקשה עליו דהנ"י גופיה הביא דברי רשב"ם דדף קלד: (בדף סא: מדפי הרי"ף) ומשמע דס"ל כוותיה. ונראה כוונתו, דלדבריו (בסמוך) דסבירא לן דרשא דיכיר [רק דנכסים שנפלו כשגוסס הו"ל ראוי], א"כ ודאי תקשי הא בעינן קרא לנכסים שנפלו לו כשהוא בריא. ודו"ק בלשון רשב"ם והנ"י שם דלא הזכירו גוסס לענין היכיר [והנ"י הזכיר גוסס רק לענין שלא יטול, והוי כרווחא דמילתא אפילו לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל].

י. והנה השעה"מ דייק להקשות רק מבן גרושה וחלוצה, אבל לא הקשה יותר, מדנאמן גם לומר אינו בני וממזר הוא כדס"ל לנ"י גופיה, וכ"ש דנאמן לבכר גם במקום דליכא מיגו. דזה אינו כ"ש, דהא הנ"י גופיה בדף קלד: (סא: מדפי הרי"ף, הובא בסמוך) כתב בשם "הרבה מן המפרשים" דלר"י הוה נאמן לומר זה בני בכורי גם על נכסים הבאין לאחמ"כ, בק"ו, דאם על תינוק בין הבנים נאמן עליו שהוא בכור אע"ג דהוי נגד חזקה, כ"ש היכא דליכא חזקה כלל ואפשר שהוא בנו דנאמן גם על נכסים דלאחר מכן. ודחה הנ"י דבריהם, דאדרבה, באומר על תינוק בין הבנים שהוא בכור ועי"ז אומר עליו שאינו בנו הוי סברא טפי להאמינו דהא איכא חזקה גדולה דלא ירחק אדם מי שהוא בנו ויאמר שאינו בנו, אבל להורישו ממון אפשר שפיר שיאמר על מי שאינו בנו שהוא בנו, דהא גבי עובר על בית המכס אמרינן דבאמר בני וחזר ואמר עבדי נאמן אע"ג דהוי הנאה מועטת וכ"ש הכא דהוי כדי להורישו נכסיו. עכ"ד הנ"י. א"כ חזינן דאין לומר כ"ש מדנאמן לומר אינו בני, דשאני התם דאיכא חזקה גדולה, ודו"ק.

כרבנן דרבי דבכור אינו נוטל בראוי ובשבח ששבחו נכסים לאח"מ, וקיי"ל נמי כר' יהודה הכא דמוקמינן יכיר רק כנגד הוחזק, א"כ לעולם כשנפלו כשהוא גוסס אינו נוטל משום דאינו מוחזק בהן. ואף דליכא חסרון בהכרת האב, וס"ל לשעה"מ דגם בודאי בכור איירי הנימוקי יוסף דלא יטול בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס.

ולזה א"ש מאי דמסיק הנ"י "והפשיטות מדין ירושה זכי בה", ורצה לומר דהוא בדרך ממילא ולא בדרך מתנה כחלק בכורה, ופשיטא דנוטל כל חלק פשיטותו גם בנכסים שנפלו כשגוסס. ולכנה"ג לפו"ר צ"ל דכוונת הנ"י במש"כ "והפשיטות מדין ירושה זכי בה" היא, דודאי איירי בידוע שהוא בנו, ומש"ה נוטל חלק פשיטות גם בנפלו כשגוסס, דלאו מדין מיגו הם אלא ממילא. ועי' בזה להלן (אות יא) דהבאנו מהב"ס לפרש באופ"א.

הר' וינטרוב בביאור סברת הכנסת הגדולה, ומביא ראיה מהנ"י בדף קלד דלא כהכנה"ג

(ה) **וידידי** הר' א. וינטרוב הי"ו ביאר סברת הכנסת הגדולה, דס"ל דיכיר אתא רק לכנגד הוחזק, משום דמיגו לא מהני נגד הוחזק, וכדפי' רשב"ם את הגמ', [ואע"ג דס"ל לנ"י דלא כרשב"ם לענין דנאמן גם לפסול מיכיר, מ"מ לענין דנאמן כנגד ההוחזק מודה לו דבלאו יכיר אינו נאמן], וממילא עיקר כחו לר"י הוא רק מכח המיגו, רק דכיון דמיגו ל"מ נגד הוחזק אתא היכיר וגרע להוחזק,

והשתא קם המיגו לבדו. וממילא גם בנכסים הבאים לאחר מכאן כשהוא בריא, דלאו בר קנין הוא ולית ליה מיגו, אינו נאמן. אמנם השעה"מ ס"ל דהיכיר אינו רק כח מסייע למיגו אלא הוא כח בפני עצמו, ומש"ה הוכרח לפרש בנ"י מטעם ראוי.

אמנם תמה ידידי הנ"ל דבנ"י לקמן איתא להדיא דלא ככנסת הגדולה, דהנ"י לקמן דף קלד: (סא: מדפי הרי"ף) כתב בשם "הרבה מן המפרשים" דלר"י הוה נאמן לומר זה בני בכורי גם על נכסים הבאין לאחמ"כ, בק"ו, דאם על תינוק בין הבנים נאמן עליו שהוא בכור אע"ג דהוי נגד חזקה, כ"ש היכא דליכא חזקה כלל ואפשר שהוא בנו דנאמן גם על נכסים דלאחר מכן. ודחה הנ"י דבריהם, דאדרבה, באומר על תינוק בין הבנים שהוא בכור ועי"ז אומר עליו שאינו בנו הוי סברא טפי להאמינו דהא מיירי דעי"ז הכרת הקטן אומר על הגדול שאינו בנו, וא"כ איכא חזקה גדולה דלא ירחק אדם מי שהוא בנו ויאמר שאינו בנו, אבל להורישו ממון אפשר שפיר שיאמר על מי שאינו בנו שהוא בנו, דהא גבי עובר על בית המכס אמרינן דבאמר בני וחזר ואמר עבדי נאמן אע"ג דהוי הנאה מועטת וכ"ש הכא דהוי כדי להורישו נכסיו. עכ"ד הנ"י. ולהדיא בנ"י דמסכים לדברי הי"מ דנוטל בנכסים דלאחר מכאן, לולי חיסרון החזקה הגדולה, ועל כרחך דמש"כ הכא דבנפלו כשגוסס אינו נוטל הוי דוקא בגוסס אבל בבריא נוטל. וצ"ע על כנה"ג.

בי' דהשו"ע ורמ"א ס"ל כהנ"י וכנה"ג, ודלא כהטור, ויתבאר דנחלקו ב"זה בני" אי מדין מיגו או יכיר

ט) והנה הטור פסק בשם הרא"ש ש"י בסימן רעז וכ"פ דבריו בב"י, דנאמן גם על נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ודלא כהנ"י. ובדעת השו"ע לכאוף היה נראה להסתפק מאי ס"ל, דמדסתם שם בסי"ב דהאב נאמן ולא חילק משמע לעולם וכהטור, או"ד, וכך באמת נראה, דפליג על הטור, דהו"ל לפסוק לשון הטור כדרכו ומדהשמיט זה להלכה בשו"ע משמע דפליג על הטור. ועוד, דהא שיטת הטור היא חידוש דהא הנ"י פליג וכמו שהביא השו"ע גופיה בב"י בסימן רעז, והיה צריך לומר כן בהדיא. ובגו"ד הב"י יש לתמוה וכה"ק הדרישה והכנה"ג, דבסי' רעז תיכף בסיום פירוש הטור הביא הב"י את דברי הנ"י ולא כתב דפליג על הטור, והרי הם חולקים.

והנה הרמ"א הביא את הטור רק בסימן רעט לגבי "זה בני" אבל לא לענין "זה בכורי", ומשמע קצת דבהכרת בכורה ס"ל כהנ"י דבנפלו כשגוסס אינו

נוטל, דהא בחלק פשיטות גם הנ"י מודה דנוטל. ומהרמ"א נשמע לשו"ע, דכמו דהרמ"א דס"ל כהנ"י לא חילק בסימן רעז בין נכסים דעכשיו לנכסים כשהוא גוסס, וע"כ משום דס"ל כנה"ג דכל נכסים דלאחר מכן אין הבכור נוטל פ"ש, והוא מיירי רק בנכסים דעכשיו, הנ"י השו"ע לא חילק בזה. ובשו"ע בסימן רעט דסתם ולא כתב כהרמ"א דגם בנפלו כשגוסס נוטל, ע"כ פליג עליה שם משום דס"ל ד"זה בני" הוא מדין מיגו וכהרשב"ם ותוס' לקמן קלד ע"ב, ומשום דהוי מיגו אינו נוטל בנכסים דלאחמ"כ, וכמו ב"זה בכורי", ולכן בשניהם סתם ולא פירש, דלא מיירי אלא בנכסים שיש לו עכשיו. א"כ השו"ע והרמ"א אזלי בשיטה אחת כהנימוקי יוסף וכפירוש הכנסת הגדולה. וצ"ע מדברי הנ"י בדף קלד: דלכאוף מבואר להדיא כשער המלך, וכמש"נ.²

לשעה"מ והכנה"ג בני אינו נאמן ב"זה בני ובכורי"

י) הנה בעיקר דברי הנ"י דלית לן דרשא דיכיר להלכה, נראה מדברי הכנסת הגדולה והשעה"מ

יט. ואע"ג דהרא"ש בסוגיין השמיט כל הצריכותא דיכיר לרבנן בצריך הכירא ובנפלו כשהוא גוסס ולא הזכיר זה כדפסק הרי"ף, וכן הקשה הכנה"ג על הטור שהביא בשם הרא"ש. כתב השעה"מ, דהטור סמך על מה שפסק כן הרא"ש בקידושין להדיא בסימן טז, וא"כ ס"ל דלא כהנ"י.

כ. ובס"ד מצאתי בדרכי משה הארוך על הטור בסי' רעז הביא הרמ"א את הנ"י ומשמע להדיא דפסק כוותיה. וגם ראיתי ב'הגהות והערות' שם (הוצ' מוסדות שירת דבורה. הדרכ"מ הארוך נמצא בסוף הספר) דציין לרמ"א בסרע"ז ס"ג שפסק שם כהנ"י דגוסס חשיב מת, ומשמע דהוא מאותו דין, וס"ל לרמ"א ככל דברי הנ"י בזה וגם לענין שלא הוחזק לבכור ואמר זה בכורי דבנכסים שנפלו כשגוסס אינו נוטל פ"ש, משום דלא סבירא לן להלכה דרשא דיכיר דרבנן.

דלמדו בני דאזיל כפשוטו, דודאי בלא הוחזק כלל לבנו ואמר "זה בני" שיטת הנ"י בדף קלד: דנאמן מדין מיגו ולא מדין יכיר, וסוגיין דדף קכז: שע"ז אזלי דברי הנ"י כאן, מייירי בהוחזק לנו שהוא בנו ולא הוחזק לנו שהוא בכורו, דס"ל לר"י דנאמן מדין יכיר על "זה בכורי" גם נגד הוחזק אחר לבכור, וע"ז כתב הנ"י דלר"י אינו נאמן על נכסים הבאים לאחר מכאן כשהוא גוסס, ובזה כ' הכנה"ג דאפי' בנפלו לו כשבריא אינו נוטל פ"ש דלית לן יכיר אלא על נכסים דעכשיו ועל אחמ"כ רק מדין מיגו אתינן עלה, והשעה"מ נקט דודאי אית לן יכיר גם על אחמ"כ, ושאני כשהוא גוסס דלאו בכלל "לתת לו" שהוא כמת בזה. ולפ"ז ס"ל לשעה"מ ולכנה"ג בשיטת הנ"י, דבלא הוחזק לבנו כלל אינו נאמן גם על "זה בני ובכורי" מדין יכיר, כיון דלא ידעינן דהוא אב. וזה דלא כשיטת הרמב"ם (פ"ד מנחלות הי"ד, עי' לעיל ס"ח אות ט) והרא"ש (סי' לט, ועי' לעיל שם אות ח).

דרך הב"ס בני

יא) אמנם בב"ס (סכ"ב) הציע דרך אחרת בב"ד הנ"י, דדבריו אזלי רק באין ידוע שהוא בנו וקאמר "בני הוא ובכורי" ובזה הוא דלית לן דרשא דיכיר, אבל לעולם בידוע דהוא בנו איכלל בקרא לכו"ע נאמנות לומר "זה בכורי" גם לנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס. והיינו משום, דבאמירת "זה בני" יסבור הנ"י, כדהציע בזה הב"ס ברשב"ם (כתבנו לעיל סימן ז אות ז) דתליא בפלוגתת ר"י ורבנן דלר"י אינו נאמן ולרבנן נאמן, דס"ל לר"י כדכ' הש"ש דגדר יכיר הוא נאמנות האב בעצם מכח

בעלות לענין איכותו של בנו, ומש"ה מהני כנגד הוחזק ואף לפסול בנו בחלל, ונאמן אף לומר ממזר הוא ואינו בני דס"ל כהטעם שביארנו לעיל (ס"ג אות א ד"ה ואופן זה) דהורחב כח נאמנות האב על כל היכא דהוחזק כאב וגם כששולל באמירתו את עצם אבהותו, ומ"מ ס"ל דאינו נאמן לומר "זה בני" באין ידוע שהוא בנו דהא מהיכ"ת דאית ליה בעלות עליו דע"ז גופא אנו דנין. משא"כ לרבנן יסודם דדין יכיר הוי רק הכרה לנחלה מיסוד כח האדם על עצמו בממונו, ולא לעיקר קביעת איכותו של הבן מדין נאמנות בעצם, ומה"ט מסתעף דאף באינו מוחזק כבנו בכחו להכירו כזה בני לנחלה, דהרי לא נדרש ידיעה דזה בנו אלא כשדנין מצד כח נאמנות בעצם על קביעת איכותו, ולא כאשר רק כחו על עצמו בממונו הוא. ולר"י דאינו נאמן על זה בני, ס"ל דאף לענין ממון הירושה ליכא לדינא דיכיר באינו מוחזק כבנו, דחד דין יכיר הוא דאיכא ולא מודה לדין יכיר דרבנן.

וא"כ ס"ל לנ"י דאינו נאמן לר"י ב"זה בני" מדין יכיר, ומתני' דקתני דנאמן, יסבור הנ"י כשיטת הרשב"א והריטב"א והר"מ ברא"ש (לעיל סימן י) דזה בני נאמן ללא דין יכיר וללא דין מיגו, וא"כ נאמן ב"זה בני" בין לר"י בין לרבנן, אמנם לר"י דהוא סברא, כבנ"ת דפשטות דברי הרשב"א דאיכא חילוק בעצם בין "חלק ירושה" לחלק "מתנת פ"ש דבכור", דאף דלעולם בליכא הכחשת האחים איירינן בין באמירת "זה בני" בין באמירת "בני זה בכורי הוא", מ"מ על "זה בני" לא בעינן

דחיות לפי הב"ס

יב) אמנם נכון הוא דדרך זו נסתרת משיטת הנ"י בהדיא לקמן ד"זה בני" נאמן מדין מיגו, ולא מסברא. אך לעיל הבאנו (אות ג) דהחזו"א (אבהע"ז סנ"ט סק"ל) נקט בשיטת הנ"י כשיטתו ביבמות דפסק כהריטב"א דנאמן גם בלא מוחזק לבנו, לומר זה בני וממזר הוא או בכורי הוא, וזה ודאי לאו מידן מיגו. ועי"ש מה שיישבנו את סתירת דברי הנ"י דהעיקר כדכתב בדף קלד, ומיבמות אין ראיה. אך אם שייך לומר, לולי דמיסתפינא, דהנ"י הדר ביה מעיקר שיטתו, ואולי אף בחזו"א (סק"ל) יש לשמוע כן קצת, א"כ דרך זו עולה שפיר.

אך צ"ע לדרך זו מ"ט נקט הנ"י דאינו נאמן בנכסים דנפלו לו כשהוא **גוסס**, ולא נקט בפשיטות "אינו נוטל פ"ש כלל". הרי לדרך זו נוטל רק חלק בכורה מסברא, וחלק בכורה אינו נוטל כיון דל"ש הסברא. וגם צ"ע כל הני קושיות דאקשינן על החזו"א להלן (אות יד). ועי"ש דהסקנו דהעיקר כשער המלך. אמנם כבר הוכחנו דהשו"ע והרמ"א נקטו כדעת הכנסת הגדולה, וצ"ע.

שי' החזו"א בני, דאף בהחזקת כבנו

ואמר "זה בכורי" אינו נאמן לר"י

יג) והנה החזו"א (אבהע"ז סנ"ט סק"ח) כתב בנ"י הנ"ל חידוש עצום וז"ל "ודעת נ"י בסוגיא קכ"ז ב' קל"ד ב', דמה שנאמן לרבנן אינו נאמן לר"י ומה שנאמן לר"י אינו נאמן לרבנן והלכך לר"י כי היכי דאינו נאמן לומר בני זה ופסול הוא, או בנולד מאם שהיא ערוה עליו וכשאמר בני הוא ע"כ פסול הוא, ה"נ אינו נאמן להורישו ואפילו לא

יכיר ועל "זה בכורי" בעינן יכיר, דרק כלפי הכרת עצם הולדתו מתבאר מרצון התורה דיהא חלות ירושה כדינה, אך לא שייך סברא זו לענין בכורה, וכן אידך סברא דכתבנו דקים להו לחז"ל דסגי בחזקה כל דהו להחזיקו לבנו, וזה ל"ש לענין בכורה. (ודלא כשיטת הריטב"א בהדיא, כדביארנו לעיל שם אות ג).

ולכן להלכה דפסקינן כר"י ולא סבירא לן דרשא דיכיר לבכור א"כ אף ב"זה בני בכורי" לא סבירא לן, דכיון דלא הוחזק לנו כבנו אינו נאמן דמהיכ"ת דהוא בעלים על בנו, ונאמן רק מסברא שהוא בנו אך לא בכורו, [וזה מדקיי"ל דפלגינן נאמנות], ואינו נוטל פ"ש גם בנכסים הבאים לו לאחמ"כ כשהוא בריא, וזהו דאסיק הנ"י ד"הפשיטות מדין ירושה זכי בה", והיינו דחלק פשיטות שפיר נוטל כיון דמצד "ירוששה" זכי בה דלא בעינן דין יכיר לזה אלא מסברא הוא, משא"כ חלק פ"ש דבכורה, לא יטול דלזה בעינן דין יכיר אף בלא ידוע כבנו, והכא כיון דרק נסמך על אמירתו זה בני, ולא קדם מצב הוחזק כבנו בעצם, שוב לא מהני זה בכורי מצד דין יכיר. וא"כ יוצא חידוש, דעל "זה בני ובכורי", נאמן על ה"בני" מסברא ולא נאמן על ה"בכורי" לא מסברא ולא מיכיר, משא"כ לרבנן דזה עיקר דינא דיכיר בין לזה בני באינו ידוע כבנו בין לזה בני בכורי באינו ידוע כבנו ושפיר נוטל פ"ש. וכוונת הנ"י דלהלכה דפסקינן כר"י לא סבירא לן דרשא דיכיר לבכור אף ב"זה בני בכורי", דכיון דלא הוחזק לנו כבנו אינו נאמן, ונאמן רק שהוא בנו אך לא בכורו, ואינו נוטל פ"ש גם בנכסים דאית ליה עכשיו.

הוחזק כלל וצריך הכירא אינו נאמן, וכן אינו נאמן לומר זה בכור שאין זה עדות על הבן אלא לענין ירושה, ומיהו כשאומר על בן הצעיר שהוא בכור נאמן בידוע כאן לידת הבנים ואין זה רק כאומר שבנו הבכור אינו בנו ובזה נאמן, ולמאי דקיי"ל כר"י אין האב נאמן לומר זה בני ולא זה בני בכור היכא דמספקא לן אם הוא בכור, ותימה דא"כ כל הני עובדי בסוגיא קכ"ו ב' ומימרא דרב יוסף שם לבר מהלכתא דהא לר"י אינו נאמן, ואפשר דהני עובדי מקרי אתחזק בהנהגה, והא דרב יוסף מתוקמא באמר על הצעיר. עכ"ל.

והיינו דהסכים עם דרך הב"ס בני במה דפליגי רבנן ור"י בעיקר גדר יכיר, אך דברי הנ"י דלא קיי"ל יכיר כוונתו דלא קיי"ל כלל דין יכיר לבכור לר"י גם בהוחזק לבנו, לעומת רבנן דסברי דין יכיר בהוחזק לבנו וצריך הכירא, דהעמיד החזו"א דברי הנ"י, גם בגוונא דידוע שהוא בנו אך לא ידוע שהוא בכור וע"ז קאמר הנ"י דלית לן דרשא דיכיר, ומזה הוציא החזו"א חידושו הגדול דלשיטת הנ"י להלכה אף בידוע שהוא בנו אינו נאמן להכירו שהוא בכור, דבעיקר פלוגתייהו דר"י ורבנן גם החזו"א ס"ל בשי' הנ"י כהאמור לעיל (ס"ז או"ז הנ"ל) דכל דין יכיר לר"י הוא רק בבניו המוחזקין, דגדר יכיר הוא נאמנות על האיכות וכהש"ש, ולכן

נאמן לבכר הגדול נגד הוחזק או אף לפסול עי"ז את אחיו הגדול, אך ס"ל לנ"י אליבא דהחזו"א דלומר "זה בכורי" אינו נחשב להכרה באיכות הבן, אלא רק לנחלה ואינו נאמן לר"י. וכ"ש לומר "זה בני ובכורי" במי שלא הוחזק לבנו דאינו נאמן, דהא אין כאן עכשיו בעלות גביה כלל, והאיך יאמן שהוא בכור. [ועי' לעיל סימן ח אות ב דהבאנו מרעק"א סברא הפוכה ממש, דלא מצינו דהאמינתו תורה על איכות הבן אלא על הירושה, וזה ממש איפכא משלילת החזו"א כאן, וצ"ע דפליגי בסברות הפוכות].

ופשוט דהחזו"א מיאן בביאור דהב"ס כיון דהנ"י גופיה פליג בדף קלד: על שיטת הראשונים דזה בני נאמן ללא מיגו, ובהדיא מסיק כרשב"ם דרק מצד מיגו על נכסים שבידו עכשיו, וא"כ מה סיים הכא דנוטל חלק פשיטות דמצד ירושה זכי בה, ולזה הוכרח החזו"א לפרש דאיירי בידוע בודאי כבנו אך מסופקין מי הבכור, ומהא מסתעף חידושו בני", דבאין ידוע שהוא בנו אינו נאמן מלבד דאינו נאמן על זה בני, גם אינו נאמן לברר מי הבכור דבזה ליכא יכיר לר"י, משום דבכה"ג בירור הבכורה לא חשיב קביעת איכותו של בן אלא הכרה לנחלה וליכא כלל בזה דין יכיר בלא הוחזק כבנו כ"א.

כא. וי"ל דמה"ט הנ"י בדף קכו: דייק לפרש הסוגיא בהוחזק כר"י ולא בספק גם אליבא דרבנן כדפירש רשב"ם שם, דלחזו"א לדעת הנ"י אינו נאמן לר"י לברר מי הבכור.

צ"ע עמש"כ החזו"א כאן, ואולי החזו"א חזר בו להלן

(יד) והנה מלבד דתימה לחדש כן, גם צ"ע בכל מהלך הסוגיא, כגון בעיקר דברי ר"י "מכאן אמר"י נאמן אדם לומר זה בני בכורי" דלחזו"א בני" כוונתו רק שנאמן לבכר הקטן, אך הגדול אינו מדין יכיר וצ"ע. וגם ק' היאך מסתעף האי פלוגתא וכדהק' החזו"א גופיה, ומאי דדחיק החזו"א בסוגיא דדף קכו ע"ב הוא דוחק גדול. ^כ וכן צ"ע כדאקשינן לדרך הב"ס, מ"ט נקט הנ"י דאינו נאמן בנכסים דנפלו לו כשהוא גוסס, ולא נקט בפשיטות "אינו נוטל פ"ש כלל" הרי נוטל רק חלק פשיטות מיכיר וחלק בכורה אינו נוטל כלל. וכן צ"ע מדברי הנ"י לעיל דאזיל כדעת רבינו אליהו בפירוש ה"כשם" דר"י דאיכא ילפוטא אחרינא מ"בן השנואה" ולפ"ז בדין בני זה בכור לא איירינן כשעושה הראשון ממזר, והוי ב' עניינים בברייתא וצ"ע.

ולחומר הקושיות על החזו"א כאן בשיטת הנ"י, נראה דמחזורתא כפירוש השעה"מ והכנה"ג [ועי' לעיל אות ח שהבאתי מהר' וינטרוב להוכיח בני" כשעה"מ, אך מהשו"ע והרמ"א משמע דלמדו ככנה"ג, וצ"ע]. ועי' לעיל אות ג שהבאנו מחזו"א שם בסק"ל שיטה אחרת לכאן בשיטת הנ"י ונראה שחזר בו, משום דלמד בני" כדכ' הנ"י

ביבמות בשם הריטב"א דנאמן גם בלא מוחזק לבנו לומר זה בני וממזר הוא או בכורי הוא וע"כ דזהו מדין יכיר ולא מדין מיגו. ועי"ש מה שיישבנו את סתירת דברי הנ"י דהעיקר כדכתב כאן, ומיבמות אין ראיה דשאני התם דמיירי שכבר נתקשרו בקידושין ואי"ז "לא הוחזק לבנו". אך ודאי אין הכרח מהנ"י כאן דס"ל כדכתב החזו"א דגם "זה בכורי" אינו נאמן לר"י, דשפיר שייך לפרש כשעה"מ וכנה"ג. ומלשון החזו"א בסק"ל דדימה ההיא דיבמות לשיטת רעק"א דנאמן בלא הוחזק לבנו לומר "זה בני ובן גרושה" משמע באמת דהדר ביה בשיטת הנ"י, ולא ס"ל החילוק דביבמות חשיב כהוחזק לבנו. אף דאם יסבור את החילוק, הוא יתרץ גם לשיטתו, דשם מיירי בעדות על איכות בנו, ואי חשיב להוחזק לבנו, נאמן לר"י לחזו"א כאן. ועכ"פ, לחומר הקושיות על דבריו כאן, נראה דהבנת הנ"י היא כשעה"מ וכנה"ג, דאזיל על מוחזק לן דהוא בנו ואמר "זה בכורי", ונאמן מיכיר ובלא הוחזק לבנו נאמן ב"זה בני" רק ממיגו.

בי' הנ"י בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי, לב' הדרכים

(טו) והנה בין לדרך הב"ס ובין לדרך החזו"א בני", יש לחשב איך יתיישבו דברי הנ"י בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי דכתב "שאינו יכול לעקור ממנו

כב. גם צ"ע ממה דהנ"י שם אייתי לדינא דברי הריטב"א דמהני מסיח לפי תומו ביכיר, והרי דפירש העובדא שם לאו מצד הוחזק בהנהגה אלא מצד יכיר דהאב כפשטה (עי' קצה"ח רפד סק"א).

נחלה כיון שהכירו ואמר בני הוא, שלא נתן לו התורה הבחנה אחר הבחנה וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ומשמע דהוא משום יכיר, והרי לדרך הב"ס הוא רק מסברא, ולדרך החזו"א רק ממיגו.

וי"ל, דלחזו"א אפ"ל או כדרך האו"ש ברשב"ם דמיירי בהוחזק כבר לבנו ורק נפק"מ לדין חוזר ומגיד, או כדכתב הב"ס ברשב"ם דאזיל כרבנן, או כהחת"ס דשאני התם דבא ממדה"י, אך לא שייך ליישב כהר' גולן דכחו הוא באמת מדין מיגו ומדין יכיר יחד, כיון דלחזו"א נתחדש ביכיר דין בעלים ואיך יהא נאמן מי שלא הוחזק כבעלים עדיין. וגם כמובן לא ס"ל כהרש"ש דלר"י נאמן מיכיר בזה בני.

והנה לדרך הב"ס תקשי טפי, דהתינח דהנ"י הדר ביה ביבמות במש"כ דארוס שאמר זה בני וממזר

נאמן, וס"ל דאינו נאמן ממיגו, אך גם סברא דהרשב"א לא שייכא התם כל עיקר, וא"כ ממ"נ כמאן ס"ל לנ"י ביבמות. ולכאו' יש ליישב, דלדרך הב"ס באמת ס"ל לנ"י דהוא סברא, ושאני גבי ארוסה שעברה כדדחה הב"ס דהתם כבר נתקשר בה ע"י קידושין ותו לא חשיב "לא הוחזק כבנה". ומש"כ הנ"י גבי בני חוזר ואמר עבדי, היינו או כדרך האו"ש ברשב"ם דמיירי בהוחזק כבר לבנו ורק נפק"מ לדין חוזר ומגיד, או כדכתב הב"ס גופיה ברשב"ם דאזיל כרבנן. אך לא כהחת"ס דמיירי בבא ממדינת הים, דאדרבא זו סברא טפי להאמינו, דרצון התורה בחלות ירושה כדינה, או דסגי בהוחזק כל דהו להחזיקו כבנו. וגם כמובן לא כהר' גולן דנאמן מדין מיגו ויכיר יחד, או כרש"ש דלר"י נאמן מיכיר.

סימן יב

בשיטת הרמב"ם

קושיות לשיטת הרמב"ם ברמב"ם

הרמב"ם (בפ"ד ה"ב) דאינו נאמן ועל אינו בני כתב שם דנאמן, דלכא' הכל הלכה אחת היא מדין יכיר.

שיטת הקובץ הערות ברמב"ם

דהוי מדין הודאת בע"ד ולא מדין יכיר

(ב) בקובץ הערות (סימן כא אות כא) באמת הוכיח מהרמב"ם דלא כהמ"מ והלח"מ, מכח קושיית הלח"מ הנ"ל. וביאר שיטת הרמב"ם דבאמת אין כוונתו כהרא"ש והר"ן דנאמן מדין יכיר וכדנראה בפשוטו מלשונו בפ"ב הי"ד. אלא כדכתב כאן "אע"פ שהודה" והיינו מדין הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, דהוא בעל הדבר להעמיד פלוני כבנו. ואע"פ שבזה הוא חב לאחרני דמגרע חלק האחין הידועים לנו, ס"ל לרמב"ם דחיוב ליורשין לא מקרי חב לאחרים דהרמב"ם לשיטתו בה' מלוה ולוה (פט"ו ה"ז) דאף דאין מועיל נאמנות לגבות מלקוחות מ"מ מהני לגבות מיורשים בלא שבועה.

ואולי יש להוסיף כדרך שביארנו לעיל (סימן י אות ד) ע"פ הנתיחה"מ דחלק פשוט מגיע מן האב, לעומת חלק בכורה המגיע מן האחים, וא"כ ס"ל

(א) בעיקר שיטת הרמב"ם בדין יכיר, ילה"ק ממ"נ, אי ס"ל כהמ"מ והגר"א ד"זה בני" מדין יכיר, תקשי כקו' הלח"מ משנה (בפ"ב הי"ד) במש"כ הרמב"ם שם "שלשה נאמנין על הבכור וכו' אביו לעולם אפילו אמר האב על מי שלא הוחזק בנו כלל הוא בני ובכורי הוא נאמן", וק' דברמב"ם משמע דוקא אם לא הוחזק שהוא בנו נאמן, והרי בגמ' משמע גם בהוחזק שהוא לא בנו נאמן, כמו דדייק הגר"א דהרמב"ם למד דר"י מיירי גם "זה בני" והרי להדיא בגמ' דנאמן גם נגד הוחזק שאינו בכור על "זה בכורי" וא"כ גם בהוחזק שאינו בנו נאמן על "זה בני", ועדיפא מיניה הו"ל לרמב"ם למימר דאפילו דהוחזק שאינו בנו נאמן. ואי ס"ל דאינו נאמן ב"זה בני" אלא מדין מיו וכרשב"ם ותוס', תקשי דהרמב"ם דכתב דנאמן כייל הכל כחדא, ואף לענין נכסים שלאחר מכאן דלזה אין מיגו מועיל. ובאמת בבית יוסף (ריש סי' רעט) כתב בדעת הרמב"ם דנאמן גם בנכסים שנפלו כשהוא גוסס, ובהדיא ברמב"ם דלאו מדין מיגו, כהמ"מ והגר"א והלח"מ.

עוד ילה"ק בדברי הרמב"ם מ"ט על אינו אחי כתב

לרמב"ם דחלק פשוט לא חשיב חב לאחרני במה שנוטל מהיורשים שהוא הקובע למי ליתן.

דרך הב"ס ברמב"ם, ע"פ הלבוש

ויתבאר דס"ל לרמב"ם כרבינו אליהו

ג) אמנם למאי דהבאנו לעיל (סימן ח אות טו בקיצור, ובאריכות להלן סימן יב אות ג) מהב"ס דס"ל לרמב"ם כדרך הג' דלעיל (סימן א) מיושבין שפיר הנך קושיות, ואף דהרמב"ם יליף דין זה בני מיכיר מ"מ ס"ל דהוי מדין הודאת בעל דין, וזוהי נמי שיטת הלבוש ברמב"ם, וכדלהלן. ברם יש לצרף לזה דהרמב"ם ס"ל עוד דין נוסף בגדר יכיר, לענין זה אחי ושאר קרובין [וזה ע"כ דלא כהמ"מ דלהדיא ס"ל בשיטת הרמב"ם דשאר קרובין נאמן מדין מיגו] וכדיבואר.

דהנה כתב הלבוש בשיטת הרמב"ם (סימן רעט ס"א) "כשם שהאמינה התורה לאב להכיר את שהוא מוחזק שהוא בנו לומר עליו שהוא בכור לתת לו חלק בכורתו דכתיב את הבכור יכיר, כן נאמר ה"ה שיהא נאמן לומר על אחר שאינו מוחזק לבנו לומר עליו שהוא בנו לתת לו ירושתו, וה"ה על אחיו לומר עליו שהוא אחיו משאר קרוביו הראוי לירש אותו ליורשו דמאי שנא, לפיכך האומר זה בני או זה אחי או שאר היורשים שירש אותו אע"פ שהם אנשים שאינן מוחזקין שהם קרוביו הר"ז נאמן וירשנו" וכו', והוסיף לכתוב שם בס"ב "ודוקא לתת לו ירושה אמרינן בשאר קרובין שהאמינה התורה אבל ליטול ממנו ירושה לא אמרינן שהאמינה התורה בשאר

קרובין, לפיכך אם היינו מוחזקין באחד שהוא אחיו או בן אחיו או בן דודו, ואמר עליו אינו אחי וכו' אינו נאמן", עכ"ל. הרי מצינו דעת הלבוש דלהרמב"ם כל הדין שכתב בפ"ד ה"א דנאמן על זה בני הוי מדין "יכיר לנחלה", והיינו כמש"נ לעיל בארוכה בכמה דוכתי (סימן א אות ד, וכן בסימן ה בשיטת המהריב"ל, וכן בשיטת הר"ן בסימן ח אות טו) דהוא דין נאמנות האדם על עצמו בממונו, והכא היינו כלפי ירושתו, ואינו דין נאמנות דעלמא כלפי בית דין. ולעיל בס"א נתבאר בזה ב' דרגות, דרגה א' נאמנות דוקא על בנו מצד דחשיב כרעיה דאבוהא ממש והוי כמעיד על עצמו בממונו, דרגה ב', אפילו בשאר יורשים דליכא מעלת "על עצמו" מ"מ כחו בממונו יוצר כח נאמנות לקבוע יורשיו. ונראה דס"ל להלבוש ברמב"ם כדרך זו. ומש"ה קאמר הרמב"ם דכד הוחזק כאחיו אינו נאמן על אינו אחי דבזה בא להפסיד זכות יורש שהוחזק כבר, ואין בכחו לבטל מזכות זו, וכל כחו מצד בעלותו בממונו לחדש עוד זכות יורש, דבכה"ג אינו פוגע בעצם בזכות שאר יורשים. וזה ניחא היטב ליסוד הגר"ח שהבאנו לעיל (סימן י אות ה) דבעצם איכא זכות יורש בכל הנכסים כנ"ל.

אמנם יש להוסיף דס"ל לרמב"ם עוד גדר נוסף ביכיר, והוא האופן הראשון שהתבאר לעיל מהש"ש (בסימן א) ונתבאר דכן ס"ל להרי"ז ותורי"ד ורשב"ם, דנכלל בגדר יכיר גם נאמנות כלפי ב"ד מצד שהוא בעלים על בניו לקבוע איכותם. ולעיל ביארנו דהרשב"ם והרי"ז

והתור"ד ס"ל משום כך דנאמן לפסול את בנו בחלל וממזר מחייבי כריתות, אך לא לומר אינו בני שהוא ממזר, דלדבריו אינו בנו ואין לו הנאמנות הזו. אמנם הרמב"ם יחלוק עליהם בדין אינו בני לענין הממון, ויסבור, דכיון דאיכא דין יכיר דנאמנות האב על בנו בעצם ונאמן להוציאו מחזקתו ולפוסלו, וזה נאמנות כלפי בית דין לקבוע איכותו, נכלל בזה גם להפסידו זכות יורש ע"י סילוק אבהותו, ואף שלדבריו אינו אביו ואינו בעלים עליו ולכא' לא יהא נאמן לפוסלו, מ"מ להפסידו את הממון הוא יכול ע"י סילוק אבהותו. [ועי' בסמוך באות ד דאפשר לצרף לשיטת הרמב"ם את שיטת התשב"ץ, ולפ"ז גם יהא נאמן לפסול ע"י שאומר אינו בני, דהוי חד גופא, וכדנתבאר לעיל סימן ח אות ז (ד"ה ולפ"ז, בדרך ראשונה)].

ולרמב"ם נחא היטב דאיכא ב' דינים חלוקים לגמרי ב'יכיר', וכשיטת רבינו אליהו בתוס' כן ס"ל להרמב"ם, דאיכא דין א' "את בן השנואה יכיר" דהוא חידוש של ר' יהודה דמינה יליף דין נאמנות בעצם מצד בעלות דאב על בנו, ונלמד דמהני גם נגד הוחזק, כיון דהוי כח נאמנות בעצם כלפי ב"ד, וזה מלמד גם לענין הנחלה דיכול לומר אינו בני, וכנ"ל. ודין ב' "את הבכור יכיר" דס"ל כן גם לרבנן,

דזה מתפרש כדכתב הלבוש משום כח האדם בממונו על עצמו ולא נאמנות כלפי ב"ד על איכות הבן, וממילא ילפינן דה"ה שאר יורשים דמאי נפק"מ לענין זה, ומהא נמי מסתעף דאינו יכול לבטל זכות יורש שהוקבע כבר ולומר אינו בני, אבל לר"י נאמן כי נוסף דין נאמנות בעצם מקרא דבן השנואה. וניחא היטב בסדר הקרא דהוי ב' דינים דהוגדר בן השנואה יכיר ונכפל את הבכור יכיר, וזה יורה לן מצד ענין יכיר דנחלה כ"י.

ולענין דיוק הלח"מ ברמב"ם דבהוחזק שאינו בנו אינו נאמן, והקשה דמוכח בגמ' דנאמן, באמת לדרך זו מיושב. דאין כוונת הרמב"ם להגביל כן, דאין סברא בהגבלה זו, דהרי כחו מצד בעלותו בממונו רק מוגבל באיכא ביטול זכות יורש לאותו שהוחזק בו, והכא הרי רק בא להוסיף זכות יורש לאותו שהוחזק כאינו בנו, ולשון הרמב"ם מתפרש שפיר, דבעיקר בא הרמב"ם להורות דלא בעינן בזה "קדימת אב", ומינה נילף דמה לי לא הוחזק כבנו מה לי הוחזק כאינו בנו.

ביאור דלפ"ז נחא היטב הרמב"ם בפ"ג מיבום,

ואפילו אם יסבור הרמב"ם כהתשב"ץ דחד גופא

(ד) והשתא נחא היטב דברי הרמב"ם בפ"ג מיבום (הל"ד) דמהני זה בני רק לירושה, דז"ל הרמב"ם

כג. ולהאמור צ"ע המשך דברי הלבוש שם דאזיל בשיטת ההלכה כתירוץ קמא דתוס' דילפינן על אינו בני מאומר על הקטן שהוא בכור.

"מי שזינה עם אשה בין פנויה בין אשת איש ונתעברה ואמר זה העובר ממני הוא ואפילו היא מודה לו אע"פ שהוא בנו לענין ירושה הרי זה ספק לענין יבום, כשם שזינת עמו כך זינת עם אחר, ומאין יודע הדבר שזה בנו והרי אין לו חזקה, אלא לעולם ספק הוא ולהחמיר דנין בו חולצת ולא מתייבמת". ולמש"נ ניחא, דליכא כלל יכיר לזה בני מלבד כוחו בממונו.

וזה ניחא אפילו לשיטת התשב"ץ דלעיל (עי"ל ס"ח אות ז) דבאינו בני זוקק לחליצה כיון דס"ל דחשיב חד גופא ולא שייך פלגין נאמנות, דזה בא מכח הדין הנוסף דבן השנואה דנתחדש דהאב בעלים על בניו לקבוע איכותם, ואיכא כח נאמנות בעצם כלפי בית דין, משא"כ בגוונא דהל' יבום הנ"ל דלא הוחזק לבנו, בזה מדין 'בן השנואה' אינו נאמן דהא מאן ימר דהוא בעלים על בניו, דע"ז אנו דנין, אלא נשאר לו הכח ד'הבכור יכיר' לנחלה, וזהו נאמנות לעצמו משום בעלותו בממונו ולא נתקבל נאמנות כלפי ב"ד בעצם על זה בני.

ביאור דלפ"ז שייך לבאר

שיטת הראשונים ותוס' בגדר יכיר באופן נוסף

(ה) ונראה דלפ"ז אפשר לבאר בשיטת הראשונים לעיל (בסימן א) ג"כ כדרך שביארנו בריא"ז ורשב"ם, וכמש"נ לעיל (בסימן ח אות ו) לרעק"א והש"ש. דהרי נתבאר לעיל בזה דס"ל לרשב"ם וריא"ז כדרך הא' בגדר יכיר, שהאב הוא בעלים על בניו לענין קביעת איכותם ומש"ה כד לדבריו אינו אביהם שוב אינו בעלים, והראשונים ס"ל

כהדרך הב' בגדר יכיר, דהוא חידוש ותקנה של התורה להמסור לו ידיעת המאורעות ומש"ה נאמן לומר אינו בני דגם זה מסור לו. אמנם למש"נ השתא ברמב"ם אפ"ל דגם הראשונים מצו סברי כהדרך הא', ומה דנאמן לומר אינו בני ולפסול בנו, היינו כי נאמן לסלק אבהותו לגבי הממון, אף שמצד עצם דין יכיר אינו נאמן, כי אינו נאמן לפסול מי שלדבריו אינו בעלים עליו, מ"מ לגבי הממון הוא נאמן לסלק אבהותו. וכיון שנאמן לגבי זה נאמן גם לגבי היוחסין מדין ל"פ נאמנות בחד גופא כהתשב"ץ, דלשיטתו חשיב חד גופא.

צירוף התשב"ץ לר"מ נסתר מהר"מ בפ"ד מנחלות

(ו) מיהו אי ס"ל לרמב"ם כהתשב"ץ לכא' צ"ע ממש"כ הרמב"ם בהל' נחלות (פ"ד ה"ב) שכשיש לבן בנים אינו נאמן לומר זה בני ממזר לגבי הבנים ולהופכם לממזרים, ומ"מ נאמן לומר זה בני ממזר לגבי בנו שלא יירשנו. והכא ליכא למימר דשייך רק הדין ד'הבכור יכיר' לנחלה ונאמן רק בירושה דהוי ממון ולא לענין לפסול הבני בנים, דהא כל מה דנאמן לומר אינו בני הוא מדין ד'בן השנואה יכיר', וא"כ להתשב"ץ דחשיב חד גופא מה שהנידון הוא על היותו בנו, א"כ יהא נאמן גם לפסול בניו, ומ"ט כתב הרמב"ם דאינו נאמן.

אכן אי נימא כרעק"א או הש"ש לעיל (ריש סימן ח), י"ל דאינו נאמן על בני בנו משום דפלגין נאמנות לרעק"א, או כיון דהוי תרי גופי להשב שמעתתא, דהוי בנו גוף אחד ובני בנו גוף אחר.

אבל לקובה"ע לעיל (שם אות יב) דרך בב' נאמנויות שאינן תלויות אחת בחברתה, פ"נ אבל כאן בני בנו תלויין בכשרות בנו, צ"ע ללמוד כן ברמב"ם. אך הקובה"ע לשיטתו כבר הבאנו דלמד באופן ברמב"ם.

סתירה בדברי הרמב"ם מהל' איסור

וביאור דלדרך זו מיושבת הסתירה

(ז) ולדרך זו יובן מש"כ הרמב"ם בהל' איסור"ב (פט"ו הט"ו), דלכאור' סותר עצמו ממש"כ בהל' נחלות, דמחד כתב בפ"ב מנחלות הי"ד דאפילו לא הוחזק כבנו נאמן לומר "זה בני ובכורי", ולכאור' נאמן גם ב"זה בני וממזר", דתרוייהו הן דין נאמנות לאב על המוחזק לבנו מדין יכיר, אך בהל' איסור"ב כ' הרמב"ם דהאב דהוחזק שזה בנו ואמר זה בני ממזר נאמן, ומבואר דרך בהוחזק כבנו נאמן. ולמש"נ א"ש, דס"ל לרמב"ם דאיכא ביכיר ב' דינים, ובאיסור"ב מתייחס לדין ד"בן השנואה יכיר" דרך כשהוחזק כאב וכבעלים נאמן למשויה חלל וממזר מחייבי כריתות, אבל כשלא הוחזק לבנו ואומר זה בני ממזר בזה לא מצי לפוסלו דלית ליה בעלות גביה. ובהל' נחלות מיירי הרמב"ם בדין "הבכור יכיר" דנאמר גבי ממון ומשו"ה נאמן גם בזה בני להוסיף עוד זכות יורש גם בלא שהוחזק לאב, וכן נאמן לסלק אבהותו ולומר אינו בני, אך ודאי דאינו נאמן מטעם זה לפסול, דאפי' בהוחזק לבנו אינו נאמן מדין זה לפסול אלא רק על הנחלה.

ולכאור' ראיה לזה מדכתב שם הרמב"ם דאיכא לבן בנים אינו נאמן גם על הבן, ואילו בהל' נחלות

כתב דבאומר על הבן אינו בני ויש לבן בנים נאמן על הבן לענין נחלה ואינו נאמן על בניו לפוסלם, וע"כ כנ"ל דהכא מיירי הרמב"ם בדיני נחלות ומשו"ה אינו פוסל בני הבן, אך התם מיירי בדיני יוחסין דנאמן מאידך דין יכיר דבן השנואה, ובה אף דקיי"ל פלגין נאמנות, מ"מ לא שייך במציאות שיהא הבן פסול ובניו כשרים הילכך אינו נאמן אפילו על הבן דלא האמינתו תורה אלא במקום שרק הבן נפסל. ודו"ק.

הגרש"ר הוכיח מהרמב"ם לא כדרך זו

(ח) אמנם לדרך זו ברמב"ם למ"מ, ע"פ הלבוש, נמצא דאפילו כשהוא ממזר ידוע לא יאמן לומר זה בני שאז בממילא נעשה ממזר, כיון דהשתא לית ליה בעלות גביה, והימנותיה אך מדין יכיר לנחלה. אמנם בחידושי ר' שמואל (סימן ל סק"ז) הוכיח מלשון הרמב"ם פט"ו מאיסור"ב הי"א וי"ב דבממזר ידוע יהני זה בני דממילא נעשה בזה לממזר, דלשון הרמב"ם שם "או שאמרה לפלוני הממזר נבעלתי או לפלוני הנתין אפילו אותו פלוני מודה שהוא ממנו ה"ז הילוד [אינו אלא] ספק ממזר כשם שזינתה עם זה שהודה לה כך זינתה עם אחר" וכו'. עכ"ל. והרי דאם יאמר לא זה ידו מתוך ידי יאמן וממילא ממזר הוא, וכל דברי הרמב"ם בהט"ו שם דרך בהוחזק שזה בנו, היינו כשאומר שאמו ממזרת או נולד מביאת חייבי כריתות. והרחיב הגרש"ר לבאר יסוד הדברים בזה, דתלוי אם מעיד רק על "עצם ההולדה"

דזה הוא בכלל יכיר דההולדה, או דמעיד על עובדא מחוץ לההולדה כגון בהט"ו דאמו ממזרת דאינו נאמן בלא קדימת "דין אב", דבלא"ה ליכא בתורת יכיר, משום דיסוד יכיר רק קובע הבן "בדיני בן" ולא האב "בדיני אב" ולכן בדינים דמחוץ להולדה אינו נאמן, ובדומה ליסוד הש"ש והשע"י גבי דיני האשה דהבאנו שם לעיל (עי"ש באותיות ב ה יא), [ואייתי מירושלמי דלפי השע"י וכן הוא לחד פירושא בקובץ הערות שם מבואר דאין האב יורש הבן בזה, כיון דהוי מדיני האב, ואהני רק להבן להיות בדיני בן], אא"כ כבר הוחזק לבנו דנאמן על איכות הבן. וא"כ ב"זה בני" אין כאן דין אב ליכיר, רק נאמנות לעצם ההולדה, ואילו לדרך הלבוש הנ"ל הוי רק יכיר לנחלה ולא לפסול בכל גווני.

ב"ס בדרך נוספת ברמב"ם, דס"ל כהרשב"א וריטב"א ד'זה בני' מסברת בירור, ויבואר ב' אנפי ב'אינו בני'

(ט) עוד הציע בב"ס (שם אות ב) בשיטת הרמב"ם, דס"ל כהרשב"א והריטב"א והר"מ ברא"ש שהבאנו לעיל (סימן י) דנאמנות ד'זה בני' כלל אינו מדין יכיר אלא מסברא להאמינו לענין

ירושא כדי דיתברר ענין זה, ונקטינן לסמוך כעין דין קולא ותקנה אאותו דלפי דברי האב מסור לו עניינו ורמיא עליה, או כהצד הב' דביארנו שם דהוא כעין דמצינו בקידושין (דף פ.) ביוחסין חזקה דל' יום אך הכא סמכינן אהוחזק כל דהו כבן אצל אביו ע"י אמירתו זה בני, והוי דין מיוחד בהוחזק לגבי ירושא מיסוד הסברא לקיום דיני ירושא כ"י.

ודין יכיר ס"ל לרמב"ם דגדרו הוא כהש"ש כאופן קמא דלעיל וכדנתבאר דס"ל לרשב"ם וריא"ז, דהוא מצד כח נאמנות אב על בנו בעצם, משום שהוא בעלים עליו לקבוע איכותו, וזה מהני אף לפסול ונגד הוחזק. ודין זה בני הוי דין קולא מסברא רק במקום "ספק", דליכא חזקת אב ולא נתבררה בעלותו על בנו, וכ"ש גבי אחיו דלית ליה בעלות גביה דאינו נאמן לומר זה אחי מיכיר, אבל במצב מבורר דאיכא הוחזק ליכא עיקר האי דינא, ובזה ניחא דהוחזק כאינו בנו ע"י הנהגת ריחוק כדצייר הסמ"ע (רעט סק"א, הובא דבריו לעיל סימן ז אות ז), באמת אינו נאמן לדעת הרמב"ם כדיוק הלח"מ, והוחזק כאחיו אינו נאמן על אינו אחי כהנ"ל דליכא יכיר על זה וכל דינו במקום ספק.

כד. ובהדיא עולה מדברי הרא"ש שם (לקמן סימן לט) דכן הדין לשאר יורשין, כיון דלאו מיכיר הוא. וזה צד קמא בסמ"ע סימן רעט סק"א, ודלא כדפי' הקצה"ח שם בדבריו כמבואר להדיא.

ושאני דין 'אינו בני' להרמב"ם, ואפ"ל בזה ב' אנפי. האופן הא', כטעם הנימוקי יוסף דאינו בני אינו מדין יכיר אלא דאיכא חזקה גדולה דלא ירחק מי שהוא בנו וינהג בו כאינו בנו, ובאמת קיימין דהדין מסברא והדין ד'יכיר' שני דינים חלוקים הם במהותם.

אמנם דרך זו אין נראית לכאו' ברמב"ם דבהל' איסור"ב פט"ו הי"ז כתב גבי ארוסה שעברה והארוס מכחיש דמעולם לא בא עליה, "הרי הולד ממזר שאפילו בחזקת בנו ואמר זה ממזר נאמן", הרי דהשווה זאת הרמב"ם לאומר זה בני ממזר מחייבי כריתות כדלעיל מיניה בהט"ו, והרי דהכל מצד יכיר, גם זה בני ממזר מחייבי כריתות דנאמן מדין יכיר, וגם אינו בני.

ולזה צ"ל האופן הב', דלעולם כפשטה דדין אינו בני הוא מדין יכיר, אך אי"ז מדין קולא ותקנה להמסור לו ידיעת המאורעות [וכמו האופן הב' לעיל בסימן א דנתבאר בשיטת תוס' והראשונים], דהרי סברא זו קאי גם ללא יכיר בליכא הוחזק כנגד זה וכנ"ל, והרי חזינן להרמב"ם הנ"ל בהל' איסור"ב דגם בדליכא הוחזק דהוא בנו הוא נאמן מדין יכיר ולא מסברא. אלא צ"ל דנתחדש בדין יכיר עוד כח נאמנות שנאמן לשלול אבהותו כד ההכשר תלוי בזה שהוא זרעו. (ועי' לעיל סימן ג אות ה) ולא משום גדר בעלות אב על בנו ממש כדנתבאר לעיל מהש"ש, דא"כ כד לדבריו אינו בנו אין לו בעלות ואינו נאמן, אך להנ"ל הוא גדר חדש, ודו"ק.

סיכום שיטות

כי תהיין לאיש שתי נשים
האלות אהובה והאלות שנואה
וילדו לו בנים האהובה
והשנואה והיה הבן הבכר
לשנואה והיה ביום הנחילו
את בניו את אשר יהיה לו לא
יוכל לבכר את בן האהובה
על פני בן השנואה הבכר כי
את הבכר בן השנואה יכיר
לתת לו פי שנים בכל אשר
ימצא לו כי הוא ראשית אמו
לו משפט הבכרה
(דברים כא, טו-יז)

סיכום שיטות

א] שיטת רשב"ם

א) בדין "אינו בני" לרשב"ם לר"י, יש להעמיד ב' דרכים. א. דרך האחרונים, ס"ל דגדר יכיר הוא כח נאמנות ובעלות על בניו לענין איכותם, כאופן א' כהש"ש, ומשום"ה ס"ל כריא"ז ותורי"ד דב"אינו בני" אינו נאמן. ולפ"ז נאמן לפסול בנו בחלל וממזר מח"כ מסברא, וכן לשאר מילי דיוחסין, כגון חרמות הקדשות וערכין, וכן לכאן נאמן גם על בתו אימת נולדה. אבל אינו נאמן לומר "זה בני" מדין יכיר דלית ליה חזקת אב ובעלים קודם, ובעינן לזה מייגו. וגם רבנן לא פליגי בעיקר גדר יכיר רק דס"ל דנתחדש נאמנות רק בספק ולא כנגד הוחזק. ובספק באמת נאמן להכירו גם ליוחסין. ב. להבנת הרשב"א ברשב"ם וכן לרש"ש, ס"ל דנאמן ב"אינו בני" ודלא כהריא"ז, ודלא כהש"ש. ולפ"ר ס"ל כהאופן הב' בגדר יכיר, דתקנה תורה לאב כח בירור שאינו גמור, משום דמסור לו הידיעה על מאורעות בניו, וכתירוץ קמא דתוס'. ג.

למה שחידשנו (ס"ג אות א ד"ה ואופן זה) דגם להש"ש שהוא גדר בעלים, שייך דיהא נאמן על אינו בני דהורחב על כל מצב "הוחזק כאב", ושייך א"כ דס"ל לרשב"ם כגדר יכיר להש"ש, גם להבנת הראשונים ברשב"ם. ד. להר' גולן אמנם ס"ל לרשב"ם כהראשונים דנאמן באינו בני, אך שאני אינו בני דהכא דפוסל אותו ממילא ע"י ביכור הקטן, דבזה חשיב נגד עדים, דס"ל דמעיד נגד ה"פשטות" היוצאת מדברי העדים, חשיב מעיד נגד עדים. ובזה נחלקו עליו הראשונים. ה. להר' ושלר אמנם ס"ל דנאמן באינו בני, אך שאני הכא דלא בירר דיבורו אם נתכוין לסתור העדים ממש ולומר שהשני קטן יותר, או רק נתכוין לפוסלו באינו בני דבזה נאמן, ומש"ה ס"ל לרשב"ם דאינו נאמן על הקטן דהוי ספק.

ב) בדין "זה בני" לרשב"ם לר"י, יל"פ בד' דרכים, א. לדרך האחרונים הנ"ל וכ"כ בקצה"ח, יל"פ, וכ"כ האור שמח והחת"ס כ"ה ועוד אחרונים, דכמו דב"אינו בני"

כה. ובחת"ס חידש דבאופן דבא ממדינת הים ולא ידענו עליו כלל, נאמן להכיר בניו גם לר"י דאי"ז מחדש דבר, ובאופן זה רצה ליישב סתירת הרשב"ם מודף קלד לקכו, דשאני דף קלד דהיה כאן ולא ידענו שיש לו בנים ורוצה לחדש דבר. עוד כתב הב"ס לדרך זו, דאפ"ל דכשהוחזק כבנו בהולדה, שוב גם לר"י נאמן להחזיקו כבנו גם שאינו עבד ושאר יוחסין, כמו לענין להכירו בבכור ולפוסלו. ובזה יש ליישב סתירת רשב"ם מקלד לקכו, כדפירשו הסמ"ע והקצה"ח גוונא דאמר בני וחזר

ג) שיטת רבנן דאינו נאמן ב"אינו בני", אך שיטתם ב"זה בני" יש לפרש בכמה דרכים. א. הצעת הב"ס, דס"ל דנאמן, משום דחולקין על ר"י ביסוד גדר יכיר וס"ל כדנת' בתוס' דהוי כח בירור להמסור לו ורמ"א עליה המאורעות, ומש"ה אינו נאמן נגד הוחזק כיון דהדבר כבר מבורר, וב"זה בני" נאמן כיון דמסור לו. ב. עוד הציג הב"ס, דנאמן בזה בני משום דס"ל בגדר יכיר כהאופן הג' דהוי דין הודאת בע"ד על הממון מ"כח האדם על עצמו בממונו", ומש"ה אינו נאמן נגד הוחזק דבא לבטל זכות בכורתו דהוחזקה לו ואי"ז הודבע"ד דחב לאחרני, וא"כ נאמן בזה בני דהוא רק מוסיף זכות יורש י"י.

ד) בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי דאינו נאמן, דכתב רשב"ם דנאמן מתחילה בזה בני מטעם יכיר. יש להעמיד ח' אנפי. א. הבנת רעק"א שנשאר בצ"ע, ס"ל ד"זה בני" נאמן לר"י מדין יכיר, וסותר לדבריו בדף קלד ד"זה בני" נאמן רק ממיגו. וצ"ע. ב. הרש"ש, התם היינו לר"י דס"ל דנאמן מדין יכיר, אבל בדף קלד מייירי לרבנן נאמן מדין מיגו. ג. ב"ס באופן א', מייירי לרבנן, דריו"ח ס"ל לרבנן, וסברי דנאמן מדין יכיר ב"זה בני", דס"ל בגדר יכיר דהוי כח בירור משום דמסור לו

אינו נאמן משום דיכיר הוא גדר נאמנות דבעלים ולדבריו אין לו בעלות, ה"נ אין נאמן גם על "זה בני" דהא לא הוחזק לנו כאב להיות בעלים. ולהבנת הרשב"א ברשב"ם ולדרכים ג' וד' הנ"ל, דלרשב"ם לר"י נאמן לפסול ב"אינו בני", יל"פ בג' דרכים נוספות. א. (ב). פשטות הדברים להבנת הרשב"א ברשב"ם, ס"ל דנאמן לר"י ב"אינו בני" מדין יכיר, ואינו נאמן ב"זה בני" מדין יכיר, משום דס"ל דגדר יכיר הוא כהש"ש, דהוא נאמנות ובעלות על בניו לענין איכותם, ושייך דיהא נאמן על אינו בני דהורחב על כל מצב "הוחזק כאב", אך כ"ז ב"אינו בני", אבל ב"זה בני" מדיכ"ת שיהא נאמן הרי אכתי לא הוחזק לנו לאב ולבעלים. ב. (ג). הרש"ש כ' דאם לפסול נאמן כל שכן שנאמן על "זה בני", ורשב"ם בדף קלד מייירי לרבנן. ג. (ד). הר' גולן ר"ל דכח הנאמנות שלו ב"זה בני" הוא כח "מיגו" וכח "יכיר" יחד, דהמיגו מגלה על הקרא, ונפק"מ, דמחד גיסא יש לו כח יכיר ולא יכול לחזו"ב דהוי חוזר ומגיד, ומאיד"ג לא נתחדש גם לנכסים הבאים כשהוא גוסס, וכדין מיגו, דאין לך ביכיר אלא חידושו של המיגו, כעין "דיו לבא מן הדין".

ואמר עבדי א"ג דהוי חוזר ומגיד, משום דכבר ידוע לנו שהוא בנו בהולדה, ורק הכיר לנו דהוא בנו ליוחסין, ונאמן מדין יכיר, ושוב הו"ל חו"מ.

כו. ומלבד דנפק"מ לענין יוחסין המסורין לו ובמקום דליכא הוחזק, דלפי זה לרבנן אינו נאמן, ולפי א' נאמן כיון דמסור לו, עוד יל"פ נפק"מ לגוונא דהסמ"ע (רעט סק"א) בהיה מוחזק שאינו בנו דאביו מרחקו בתכלית הריחוק, ובא אביו ואמר לנו זה בני, דלדרך א' פשוט דבמצב מבורר ליכא תחילת דין יכיר, אמנם לדרך ב' דהוא רק מוסיף זכות יורש מה לי דהיה מבורר, סו"ס זכות האדם בממונו היא להוסיף כמה זוכים בממון שירצה.

ידיעת המאורעות, וגם ההולדה מסור לו גם בלא קדימת דין אב. ד. ב"ס באופן ב', מיירי לרבנן וכנ"ל, אך ס"ל בגדר יכיר כהאופן הג' שהוא דין לנחלה, מכח האדם על עצמו בממונו, ומש"ה נאמן בזה בני להוסיף זכות יורש דאינו מבטל זכות יורשין אחרים, וכסברת הגר"ח דכל אחד יש לו זכות בכל הנכסים. ה. הגש"ר, באמת אזיל לר"י, וס"ל דנאמן מדין מיגו, אך התם מיירי כדאוקמוה הסמ"ע והקצה"ח בהוחזק כבר לבנו, רק דאיכא ספיקא על אמו אם היא בת ישראל. ו. האו"ש, מיירי לר"י ובהוחזק לבנו, והנפק"מ לדין "חוזר ומגיד". ז. החת"ס, מיירי לר"י ומודה דהיכא דבא ממדינת הים דנאמן מדין יכיר, דלא הכרנוהו באין לו בנים. ח. הר' גולן, מיירי לר"י וס"ל דכח נאמנותו הוא מדין מיגו ויכיר כאחד, דהמיגו גלי לן על מאי קאי קרא.

ב] שיטת תוס', ורוב הראשונים

א) בדין "אינו בני" ס"ל דנאמן. ויל"פ בג' אנפי. א. לפו"ר ס"ל כהאופן הב' בגדר יכיר, דתקנה תורה לאב כח בירור שאינו גמור, משום דמסור לו הידיעה על מאורעות בניו, ולכן נאמן גם על "אינו בני" דכיון דנאמן להכיר הבכור, נאמן אפילו על הקטן אף דאיכא תוצאת פסול לגדול, דס"ל דלא פלגינן נאמנות. וכ"ש דנאמן על מי שהוחזק לבנו לפוסלו בחלל. אמנם לא נתחדש בדין יכיר כלל לענין יוחסין כמו נאמנות שהוא בן י"ג שנה, וצריך לזה דין ע"א באיסורין, דיכיר אינו נאמנות אלא בירור שאינו גמור. ורבנן סברי כהנחת קושיית התוס' דיכיר הוא רק לענין בכורה כשיש ספק

ואינו נאמן היכא דאינו טוב לולד כגון לפוסלו בחלל וכ"ש לפוסלו באינו בני. ב. ולמש"נ (בס"א או"ל ואול"ד הנ"ל) דגם להש"ש שהוא גדר בעלים, שייך דיהא נאמן על אינו בני, דהורחב על כל מצב "הוחזק כאב". ושייך א"כ דס"ל לתוס' והראשונים כגדר יכיר להש"ש. ג. להר" פאלק ס"ל לתוס' דבאמת בעיקר הדבר אין חילוק גדר בין ר"י לרבנן בדין יכיר ולכו"ע היה מן הדין דלא יהא נאמן אלא בצריך היכרא, דס"ל דיכיר הוא נאמנות במעיד על הבכור לבד, וכר"ת בזה. רק כל מחלוקתם הוא מהצד, דלר"י גזיה"כ דנאמן לבכר בכל גווני גם באיכא תוצאת פסול, ולרבנן בכה"ג לא נאמר יכיר. ולר"י שמעינן נמי דנאמן גם לענין בן גרושה.

ב) בנידון אי נאמן לתוס' על "אינו בני" בבנים פשוטים, הבאנו ב' דרכים, לדרך הביאורי סוגיות לר"י מבכור נשמע גם להיכא דליכא בכור דנאמן לפסול מי שהוחזק כבנו שאינו בנו, דהא מסור לו הידיעה גם לזה, וכ"ש נאמן לומר על בנו שהוא חלל. ולהצעת הר' שנברגר אמנם כך ס"ל לראשונים, אך תוס' [ור"ת] יתכן דס"ל דאינו נאמן ב"אינו בני" כשאין הכרת בכורה, דלענין אינו בני תלי בהכרת בכורה, דזה הכח שנתנה לו התורה ותו לא. אך נאמן לפסול בנו בחלל ובממזר מחיי"כ גם בבניו הפשוטים. והגדר הוא, דדוקא להכיר או לפסול בניו בדרך הכרה חיובית נאמן, ומש"ה אינו בני תלי בהכר"ב דרק אז נאמן משום שהאמינתו תורה בביכור הקטן, ולכן פשוט גם דנאמן לפסול בחלל דפוסל בדרך חיוב.

ג) נחלקו בתראי מאי ס"ל לתוס' בדין "פלגינן נאמנות". א. לרעק"א ס"ל דאמנא בעלמא פ"נ, אך הכא יש סברא "דלא האמינתו תורה לחצאין" ולפ"ז תוס' לשיטתו דב"זה בני" נאמן מדין מיגו, דאי נאמן מדין יכיר הו"ל לפטור אשתו מחליצה ללא מיגו, ובגמ' מבוי דנפטור רק ממיגו. ב. לש"ש בכל דוכתא לא פ"נ היכא דהוי בגוף אחד כדחכא, דלא שייך דאינו בכור אבל כשר. ג. לשע"י אמנא ס"ל כהש"ש דבחד גופא ל"פ נאמנות, אך ס"ל דחכא בלא"ה ל"פ נאמנות כיון דהוי תרתי דסתרי. ד. לקובה"ע הכל תלוי אם הנאמנות היא בתולדה ממילא מחברתה, והכא הוא ממילא, דממה דנאמן דאינו בכור נפיק דהוא לאו בנו, אבל היכא דאינה בתולדה, גם בחד גופא פ"נ.

ד) בדין "זה בני" ס"ל לתוס' בדף קלד ע"ב דאינו נאמן מיכיר אלא ממיגו. ויל"פ בב' אנפי. א. לביאור הפשוט הנ"ל, אינו נאמן משום דמהיכי תיתי דיש לו כח בירור דאב. ב. להביאור הב' הנ"ל דס"ל ג"ס כהש"ש דהוא גדר בעלות דאב על בניו, מהיכ"ת דיאמן על כח זה גופא. י

ג) שיטת תורי"ד

אינו נאמן על אינו בני כלל, כיון דלדבריו אינו בנו. ונתבאר מהאחרונים, דס"ל בגדר יכיר דהוא נאמנות

דאב על בניו מדין בעלים לענין איכותם, ומש"ה כד לדבריו אינו אב אינו נאמן. וה"נ ס"ל דאינו נאמן על "זה בני" מה"ט, דאכתי לא הוחזק כבעלים להאמינו.

ד) שיטת ריא"ז

א) מסקנת הגרש"ר כפשוטו, דס"ל כהתורי"ד.

ב) בשיעורי ר' שמואל הביא מרעק"א דס"ל דע"י הכרת בכורה דאומר על התינוק "זה בכורי" נאמן לפסול הגדול שאינו בנו. ונתבאר דלכא' הבין בריא"ז כר"ת בגדר יכיר, דהוא גדר אמצעי של כח בירור דוקא לבכורה, [ואולי כי דבר זה מסור לאב טפי מדברים אחרים וטפי מאנשים אחרים] וכח זה ניתן לו לגמרי גם לפסול עי"ז אחים אחרים, אך אין פרשת יכיר בלא הכרת בכורה.

ג) הגרש"ר בס"ד באופן א', דס"ל דכל נאמנותו היא רק על הנחלה, ונאמן בתינוק בין הבנים לומר בכורי הוא, רק ליתן פ"ש לקטן ולסלק הגדול מירושא אבל לא לפסול הגדול. ונתבאר דס"ל דגדר יכיר הוא כהאופן הג' דגדר יכיר הוא מכח האדם על עצמו בממונו, ואי"ז דין כלל ליוחסין. וס"ל דלהוציא מיורשים לא חשיב חב לאחרני, וכדהבאנו מהקובץ הערות דהרמב"ם ס"ל בפט"ו ממלוה ה"ז דאף דאין מועיל נאמנות לגבות מלקוחות מ"מ מהני לגבות

כו. וגם לדרך הר' פאלק צריכין אנו לאחד מן הדרכים הנ"ל, דאמנא לתוס' לא נתחדש אלא דין הכרת בכורה, אך מהכרת בכורה שמענין גם שנאמן לפסול אחיו הגדול, וכ"ש לפסול בחלל, וא"כ מ"ט לא יאמן על זה בני. וע"כ כחד מהני טעמי.

מיורשים בלא שבועה. או כדהבאנו מהנתיה"מ לבאר סברת הרשב"א דחלוק חלק בכורה מחלק פשוט, דחלק פשוט בא מן האב ולכן להוסיף חלק פשוט אי"ז חב לאחריו.

(ד) הגרש"ר בס"ד באופן ב', דס"ל דרך לפסול באינו בני א"נ, דאין ממזרות הבן תלויה במה ש"אינו בנו", אלא במה "שנולד מאיש אחר" וזה כבר נאמנות אחריתא ול"ש שיאמן. ונוכל לבאר לפ"ז בריא"ז כדביארנו מרישא דגדר יכיר הוא כח נאמנות דבעלות האב על בניו, אך שאני היכא דאומר אינו בני דהוי נאמנות אחריתא שאינה תלויה בהאב ובעלותו כלל. ולמד הגרש"ר בריא"ז דאפי' אם במציאות לא שייכא דמחד יהא "אינו בנו" ומסתלק מכל דיני הבן, ומאידך יהא כשר, מ"מ כל זמן שלא אמר בהדיא דמאיש אחר הוא אינו נאמן לפוסלו.

ה) שיטת רבינו תם

רק ע"י הכרת בכורה נאמן גם לפסול עי"ז ממילא את אחיו ב"אינו בני", ובלא"ה אינו נאמן.

(א) ויש להעמיד ב' דרכים. א. נראה דס"ל לר"ת דרך בהכרת בכורה נאמרה פרשת יכיר, ורק אז נאמן גם לפסול באינו בני ובבן גרושה. וס"ל דגדר יכיר הוא גדר

אמצעי של כח בירור דוקא לבכורה, [ואולי כי דבר זה מסור לאב טפי מדברים אחרים וטפי מאנשים אחרים] וכח זה ניתן לו לגמרי גם לפסול עי"ז אחים אחרים. אך אין פרשת יכיר בלא הכרת בכורה. ולכא"ו לפ"ז ס"ל לר"ת דאינו נאמן ב"זה בני" מדין יכיר, אלא מחד טעמי אחריו, מיגו או סברא. ב. להצעת הר' שנברגר יתכן דס"ל לר"ת [ותוס'] דאמנם אינו נאמן ב"אינו בני" כשאין הכרת בכורה, אך מאידך נאמן לפסול בנו בחלל ובממזר מחיי"כ גם בבניו הפשוטים. והגדר הוא, דדוקא להכיר או לפסול בניו בדרך הכרה חיובית נאמן. ולפ"ז יתכן דגם ב"זה בני" נאמן מדין יכיר, דהוא בדרך הכרה חיובית.

(ב) לרא"ש בשיטת ר"ת נאמן גם ע"י סילוק בכורה לפסול, ולדמב"ן אינו נאמן, דמוגבל מעלת הכרת בכורה רק להיכא דמחדש בכורה, ולא להסתלק הימנה.

(ג) להרב מפילא נאמן לר"ת לפסול בנו בחלל וממזר מחיי"כ רק בהכרת בכורה, גם כשאין בהכרתו תוצאת פסול חלל ממילא, [כמו בדין אינו בני שהוא ממילא מביכור הקטן], ונאמן מדין מיגו. ולרעק"א נאמן רק כשע"י הכרת בכורה ממילא נפסל. כ"י.

כח. ולרב מפילא ס"ל דנח' הרמב"ן והרא"ש אם מוגבל מעלת הכרת בכורה רק במחדש בכורה ולא בדרך מסתלק. ולרעק"א ס"ל דנח' הרמב"ן והרא"ש אם הדין מוגבל רק להיכא דהפסלות היא תוצאת ממילא מהכרת הבכורה או כל מה דנצרך לענין הבכורה בין לקיומה בין לסילוקה נאמן, אולם באומר ב' עניינים לכו"ע לא נימא מיגו דמהימן אבכורה מהימן נמי אפסלות.

[ו] שיטת רבינו אליהו

איכא ב' ילפותות, מ"הבכור יכיר" ילפינן דין הכרת בכורה, ומ"בן השנואה יכיר" ילפינן שנאמן לפסול.

(א) לרעק"א בשו"ת קמא, ס"ל לר"א ד"אינו בני" אינו נאמן. ולפ"ז יש לבאר ב' דרכים בפירוש רבינו אליהו, א. דאיכא ב' ילפותות, הא' מקרא ד"הבכור יכיר" דילפינן רק להכרת בכורה נגד הוחזק, והב' מקרא ד"בן השנואה יכיר" דילפינן דנאמן לפסול בנו בחלל. ולפ"ז ס"ל להר"א בגדר יכיר כאופן א' כהש"ש דילפינן מ"הבכור יכיר" דהאב בעלים על בניו ונאמן גם נגד חזקה, אך אינו נאמן על מי שלדבריו אינו בנו ואין לו בעלות גביה כ"פ. ב. בקרא ד"הבכור יכיר" שמעינן גם דנאמן לבכר מי שאחיו הוחזק לבכור, אך קיי"ל דפלגינן נאמנות, ומש"ה אינו נאמן ליוחסין. וקרא ד"בן השנואה יכיר" גלי לן רק דנאמן לפסול בנו בחלל. וזה משום ב' אנפי, א. דס"ל להר"א כתי' קמא דתוס' בגדר יכיר, דהוא קולת התורה ליתן לו כח בירור משום דמסור לו ידיעת המאורעות, וא"כ אין סברא לחלק דלפסול באינו בני אינו נאמן, דכיון דמסור לו הידיעה על ההולדה, מסור לו גם לשלול

ההולדה. ב. דס"ל דגם להש"ש דהוא גדר בעלים, שייך דיהא נאמן על אינו בני, דהורחב על כל מצב "הוחזק כאב". רק משום דס"ל לר"א דפלגינן נאמנות, א"כ אמרינן דאינו נאמן למעשה לפסול הגדול, ולזה בעינן קרא דבן השנואה.

(ב) למסקנת רעק"א בשו"ת החדשות ס"ל לרבינו אליהו ד"אינו בני" נאמן, ויל"פ באופ"א כוונת הר"א ע"פ ב' דרכים הנ"ל, א. מ"הבכור יכיר" שמעינן רק הכרת בכורה נגד הוחזק, אך מ"בן השנואה" שמעינן דנאמן לפסול בנו בכל גווני, בין בממזר מחייבי כריתות, ובין שהוא מאיש אחר. ב. מ"הבכור יכיר" שמעינן גם דנאמן לפסול בנו ב"אינו בני", אך כיוון דקיי"ל דפלגינן נאמנות, בעינן לקרא ד"בן השנואה יכיר" דנאמן לפסול בכל גווני וגם ב"אינו בני".

ולב' דרכים הללו יל"פ בג' אנפי גדר יכיר לשיטת ר"א וכך גם להלכה, ואמנם ילפינן כן מצירוף דרשא ד"בן השנואה" אך מ"מ ניתן לפרש כן יסוד הדין. א. [אמרי משה] דס"ל כהש"ש דגדר יכיר מצד בעלות דאב על בניו, והורחב אף לומר אינו בני מאחר דהוחזק כאביו, אף דלדבריו אינו בנו ל'. ב. דס"ל בגדר יכיר כתי' קמא

וס"ל לרעק"א דכ"ז לר"ת אבל לבה"ג הרא"ש מודה דאין מעלת הכר"ב בסילוק בכורה. וכבנ"ת דמקו' התוס' והרמב"ן על בה"ג נסתרינ דברי רעק"א אלו.

כט. ודרך זו צ"ב מ"ט א"כ בעינן לקרא ד"בן השנואה" הא מקרא קמא שמעינן דהאב הוא בעלים ונאמן גם ליוחסין.

ל. אך פ"י זה נדחה, גם ממשמעות התוס', וגם ממש"כ הרמב"ם בפט"ו מאיסו"ב הי"ז גבי ארוסה שעברה והארוס מכחיש דממנו הולד ממזר, מ' דדין אינו בני לאו דוקא בהוחזק כבנו.

דתוס' וכבקושיא דהוי תקנת בירור לסמוך על ידיעת המאורעות במי שמסור לו דליכא אחר דלידע, ושוב פשוט דנכלל בזה בירור על אינו בני דזה מסור לו. ג. דלגבי הנידון אם הוא בנו וכשר או לא, חשיב "בעל דבר" דבזה שהוא זרעו תלוי הכשירו והוא בע"ד לסלק אבהותו.

ג) בדרך נוספת יל"פ כוונת הר"א דלא כרעק"א, דס"ל כתי' קמא לענין "אינו בני", דמודנאמן לבכר הקטן שמעינן דנאמן לפסול הגדול ב"אינו בני" דס"ל דיכיר הוא על "ההולדה" ולא פלגינן נאמנות, אלא דלענין לפסול בחלל אינו נאמן כי זה כבר שייך על איכות היוחסין וזה לא ענין לו אלא לאשה שיודעת אם היא גרושה או חלוצה אם לאו, ולזה בעינן קרא ד"בן השנואה". והיינו דס"ל נמי כתי' קמא בעיקר גדר יכיר דהוא תקנת התורה למיהב ליה כח בירור להמסור לו ידיעת ההולדה של בניו, ומש"ה כד אין הדבר תלוי בו כגרושה וחלוצה אינו נאמן, ובעינן קרא אחר לזה לא.

ז) שיטת בה"ג

א) להבנת הראשונים ס"ל לבה"ג דלר"י גופיה נאמן להכיר גם כנגד הוחזק, וגם לפסול בנו ב"אינו בני", ולרבנן אינו נאמן כלל לפסול את בנו. וס"ל כתי' קמא דתוס'. אמנם להלכה פסקינן כר"י רק בהכרת בכורה דנאמן לפסול אף באינו בני, ובבנים פשוטים א"נ לומר

אינו בני אפי' אשתו פרוצה ביותר. וליישוב רעק"א ס"ל לבה"ג בעיקר הילפותא כרבינו אליהו דלר"י יש ב' דינים, דין "הבכור יכיר" דמינה שמעינן כל מילי דבכור וגם לפסול באינו בני, ובזה פסק בה"ג כר"י, ודין אחר לבניו הפשוטים דנאמן לפסול בחלל מ"בן השנואה", ובהא לא סבר כר"י. וס"ל כתי' קמא דתוס' דגדר יכיר הוא כח בירור וקולא ותקנתא להמסור לו הידיעה על בניו, ומש"ה נאמן על כל המאורעות עם בניו. ויל"פ בב' אנפי, א. מקרא דיכיר לא שמעינן אלא נאמנות על "ההולדה", ושאני גרושה וחלוצה דאינו הכרה בהולדה, ורק בצירוף קרא דבן השנואה נאמן, וכיון דפסק רק קרא דיכיר, אינו נאמן בבגו"ח. ב. דמיכיר לחוד שנעינן דנאמן על כל המאורעות עם בניו, רקשאני גו"ח דאינו דין דרמיא עליה לידע, ורק בצירוף קרא דבן השנואה נאמן, וכיון דפסק רק קרא דיכיר, אינו נאמן בבגו"ח.

ב) לבה"ג להלכה רק ע"י הכרת בכורה נאמן גם לפסול עי"ז ממילא את אחיו ב"אינו בני", ובלא הכר"ב אינו נאמן. ולרא"ש נאמן גם ע"י סילוק בכורה לפסול, ולרמב"ן לא, דמוגבל מעלת הכרת בכורה רק להיכא דמחדש בכורה, ולא להסתלק הימנה. ולרעק"א לבה"ג הרא"ש מודה דאין מעלת הכר"ב בסילוק בכורה. אך מקו' התוס' והרמב"ן על בה"ג נסתרינן דברי רעק"א אלו.

ח] שיטת מהר"י בן לב

(א) לר"י וכך להלכה, האב נאמן נגד חזקה, ולפסול ב"אינו בני", וגם להכחיש עדים שהוא הגדול אף שמעידים שהשני גדול.

(ב) יל"ב בב' אנפי גדר יכיר למהריב"ל. א. כתוס', דהוי כח בירור בעלמא, והוא חידוש מסויים באב, ואינו חשיב "נאמנות" כשאר נאמנויות, ומש"ה נאמן גם נגד עדים. ב. ב"ס, דס"ל דיכיר הוא הודאת בעל דין מיסוד כח האדם על עצמו בממונו, וקיי"ל דהודאת בע"ד כק' עדים, דאינו כלפי בי"ד ומש"ה לא חשיב "נאמנות" כלפי בי"ד כלל.

ט] שיטת היד רמה

לכו"ע נאמן נגד חזקה גם בלא יכיר, במיגו. דס"ל מיגו דבידו מהני נגד חזקה. ופליגי רבנן ור"י אם נאמן במקום דאיכא תוצאת פסול אם נאמן. ויכיר אתא לר"י לפסול, ולרבנן לצריך הכירא לנכסים שנפלו כשהוא גוסס.

י] שיטת המאירי

(א) לכו"ע אינו נאמן להכחיש חזקה ממש, גם לא מדין יכיר, וכן כו"ע מודו דנאמן לפרש החזקה, כגון שהוחזק אחיו לבכור ע"י סתמא דמילתא ממה שהוחזק לגדול, והוא מפרש שהוא גדול אך לא בכור [או בכור לאמו], ונחלקו רק אם נאמן לפסול ב"אינו בני" דלר"י נאמן ולרבנן א"נ.

(ב) לגרש"ר, ס"ל דב"אינו בני" בעינן שיהא "קדימת דין אב" שהבן יתייחס אחריו. דס"ל ביבמות גבי

מעשה דנתגירת בני לבין עצמי, דבאית ליה בנים אין עדות האב על הבנים כלום, ומתבאר מרבינו אברהם מן ההר, דהטעם הוא משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין בניו שנתגיירו עמו מתייחסים אחריו, ובדין "יכיר" שנאמן לפסול בניו, בעינן דיהא "קדימת דין אב" שהבנים יתייחסו אחריו. למסקנת הגרש"ר, אמנם כך ס"ל לראמ"ה אך במאירי יתכן דדין אב תליא במציאות ההולדה, ושאיני התם דהוי דין שחל על הבן אח"כ שרוצה לפסול בניו, וזה לאו מדין יכיר וכמו דא"נ לומר בני גנב ופסול משום כך לעדות.

יא] שיטת רש"י בקידושין

מודים רבנן לר' יהודה לענין בכור.

(א) להחת"ס ס"ל לרש"י דאיכא ב' קראי וקרבינו אליהו בזה, דמקרא ד"יכיר" שמעינן דנאמן רק בצריך היכירא, ובזה לא פליגי רבנן ור"י, רק דר"י ס"ל קרא אחרינא דבן השנואה דילפינן מיניה דנאמן גם לפסול בנו גם בחלל וגם באינו בני, וגם נגד חזקה.

(ב) להר" פאלק, ס"ל במקום חזקה כהרמ"ה דנאמן לכו"ע, אך לא מדין מיגו כהרמ"ה אלא מדין יכיר, ונח' במחלוקת "מהצד" אי נאמן גם לפסול ע"י הכרת בכורה.

(ג) להר" ברסון, ס"ל כהמאירי.

יב] שיטת הר"ן והרא"ש

"זה בני" נאמן מדין יכיר. וכ"ש "אינו בני".

(א) לרעק"א ע"כ ס"ל כרבינו אליהו דפלגין נאמנות, דאי כתוס' דל"פ נאמנות נאמן גם לפטור מחליצה, ובגמ' מבוי דנאמן רק במיגו. ולש"ש ס"ל גם כתוס', ושאיני הכא דל"פ נאמנות כי הוי כ"חד גופא", גם דאינו בכור וגם דפסול הוא, לעומת חליצה דהוי תרי גופי. ולשע"י הכא גם הוי תרתי דסתרי ול"פ נאמנות, ופטור מחליצה הוי נאמנות אחריתא ולא שייך ליכיר. ולקוה"ע היכא דהוי נאמנות התלויה בחברתה ממילא, ל"פ נאמנות גם בתרי גופי, והכא נאמנות הפסלות תלויה במה שאינו בכור, אך פטור מחליצה תלוי במה שיש לו בנים ולא במה שהוא בנו. וצ"ע דבשו"ת הרא"ש הק' נמי מחליצה ולא יישב כחד מהני תירוצי.

(ב) בב"ס דס"ל דגדר יכיר הוא כח האדם על עצמו בממונו, ומש"ה אינו פוטר מחליצה מדין יכיר דאי"ז נאמנות כלל, ולפ"ז אינו נאמן על איכות הבן לפוסלו ליוחסין, אלא הוא דין רק לנחלה. אא"כ נימא דס"ל כרבינו אליהו דאיכא ב' דינים מחולקין ביכיר.

יג) שיטת התשב"ץ

נאמן ב"אינו בני" לכל דבר גם לזקוק אשתו ליבום.

ויש להעמיד ג' אנפי מאי סבר. א. בב"ס באופן א' ר"ל דס"ל דנאמן מיכיר ב"אינו בני" מגדר כח נאמנות דבעלות על בניו, ומ"מ נאמן על אינו בני אף דלדבריו אינו בעלים, דהורחב כח הנאמנות על כל מצב הוחזק,

וס"ל דלא פלגין נאמנות כאשר יסוד הנידון הוא אם הוא בנו או לאו, ולכן נאמן לזקקה ליבום. אך אינו נאמן על "זה בני" דאכתי לא נתברר שהוא בעלים. ולשיטתו, דאי זה בני היה נאמן מדין יכיר היה צריך להיאמן לפטור מחליצה בלא מיגו, ובגמ' מבוי דהוי מיגו. ב. בב"ס באופן ב' נתחדשו ב' דינים ביכיר, דין א' ל"זה בני" דנאמן מכח האדם על עצמו בממונו ולכן ל"ש להאמינו לפטור מחליצה דאי"ז נאמנות כלפי ב"ד דנימא ל"פ נאמנות. אבל נתחדש גדר נאמנות דאב בעצם לענין דין ב' ד"אינו בני" דנאמן לסלק אבהותו, ובזה ל"פ נאמנות ונאמן לזקקה ליבום. ג. לקובץ הערות אי"צ לכל זה, אלא לזקוק ליבום הוי בתולדה מ"אינו בני", אך לפטור מחליצה אינו בתולדה מ"זה בני" אלא ממה ד"יש לו בנים", ואינו נאמן לומר סתם "יש לי בנים".

יד) שיטת שו"ת הרא"ש וי"מ בני

מדנאמן על "אינו בני" נאמן גם על "זה בני".

לר"י דנאמן על "אינו בני" נאמן גם על "זה בני" ולרבנן דאינו נאמן על "אינו בני" א"נ גם על "זה בני". ונתבאר בשיטת שו"ת הרא"ש [ובי"מ בני אין הכרח כאופן ב'] ב' אנפי. א. מהב"ס דס"ל בגדר יכיר לר"י, מחד גיסא כהש"ש דהאב בעלים על בניו לענין איכותם, ונאמן אף שלדבריו אינו אב, דהורחב כחו על כל היכא שיש קדימת דין אב, אך מ"מ נאמן על זה בני משום אידך דין נוסף דיכיר והוא שנאמן על עצם "ההולדה" ובזה

וודאי נאמן לומר שהוא הולידו ולא אחר. **ל"ב ב. מלשון שו"ת הרא"ש בס"י נב נראה** דס"ל דגדר יכיר הוא משום דאין אחר להעיד אלא הוא, ואי"ז בירור גמור כלל, וא"כ מש"כ בסימן פב דמדין אינו בני נשמע לדין זה בני, וע"כ משום דנכלל בדין יכיר נאמנות על ההולדה, והיינו "כח בירור" ולא כח נאמנות, ובאמת לא ס"ל דין נאמנות ובעלות דאב על בניו לענין איכותם, אמנם אי"ז כח בירור גמור אלא כח שניתן לו לברר ההולדה, ומש"ה נאמן גם על זה בני אף דאכתי לא הוברר לן דלו מסור ידיעת המאורעות.

טו] שיטת רשב"א וריטב"א והר"מ ברא"ש

"אינו בני" אמנם נאמן מדין יכיר, אך "זה בני" נאמן בלא"ה, מסברא דליכא דמכחיש דיבוריה דהאחין אינם יודעים אי אחיהם הוא, ואי"צ לדין יכיר או מייגו.

(א) ס"ל דהוי סברא מסויימת בדין ירושה, ובאמת לא יהא נאמן לשאר יוחסין. ויל"ב הגדר, בא' מב' אנפי. א. כעין דנת' בגדר יכיר דהוא כח בירור על המסור לו ידיעת המאורעות, וכמו"כ ס"ל גבי "זה בני" בלא קרא,

דסברא הוא דרצון התורה בחלות ירושה כדינה וכיון דלו ידועין המאורעות היה מסור לחז"ל לפרש כן בכוונת התורה. **ב. כדמ' בלשון החזו"א**, כעין דמצינו בקידושין ביוחסין חזקה דל' יום, ה"נ, אך הכא סמכינן אהוחזק כל דהו כבן אצל אביו ע"י אמירתו זה בני. והוי דין מיוחד בהוחזק לגבי ירושה מיסוד הסברא לקיום דיני ירושה. ג. הר' גולן ס"ל לרשב"א דל"זה בני" אי"צ לקרא, וכהני סברות באות ב' ומש"ה קרא אתא ל"אינו בני" לחידוש מסויים בבכור, ולא לכח נאמנות כהש"ש וכדנתבאר ברשב"ם, וא"כ שייך דיהא נאמן גם נגד עדים. **ל"ג**

(ב) ברשב"א נראה חילוק לשון מהריטב"א, דחלוק חלק בכורה מחלק פשוט מיסודו, בא' מב' אנפי, א. הר' וינטרוב כוונתו לנתייה"מ דחלק פשוט מגיע מן האב לעומת חלק בכורה דמגיע מן האחים, הילכך בחלק פשוט ליכא חב לאחרני, וסברא הוא דנאמן. **ב. ב"ס ע"פ יסוד הגר"ח דעיקר זכות יורש איכא לכל א'** וא' בכל הנכסים, רק מחמת דאיכא כמה יורשים מתחלקים ביניהם, וא"כ בהוסיפו עוד יורש אינו

ל"ב. וודאי לא ס"ל כרבינו אליהו לפום מסקנת רעק"א בשו"ת החדשות, דס"ל דעיקר דין יכיר הוא הכרת בכורה כפשוטה, ודין "בן השנואה" הוא לפסול בנו בחלל, ועל אינו בני נאמן רק מסברא בא' מוג' אנפי, או משום דהוא בעלים על בניו ומש"ה כיון דהוחזק כאב נאמן על אינו בני, או גדר בירור בעלמא למי שמסור לו הידיעה ומש"ה כד לא הוחזק כאב מוהיכ"ת דמסור לו, או דין חדש דאיכא נאמנות לשלול אבהותו כאשר היא הקובעת הכשרו, וודאי דכל הני סברות לא שייכי בדין זה בני ואין שייך לתלות דין זה בני בדין אינו בני.

ל"ג. דהיינו בגוונא דאומר על הקטן שהוא בכור ועדים מעידים על הגדול שהוא בכור, ומתפרש מדבריהם דהוא בכור לאביו, והוא מפרש דהוא בכור לאמו. אך לא נראה דס"ל דנאמן ממש נגד עדים, דמלבד דלא מסתבר, גם כל גדר יכיר הוא בירור וכבר מבורר.

מרבה לו ע"י דממעט להם, אלא רק מוסיף זכות יורש, משא"כ חלק בכורה דמתנה קרייה רחמנא אינו נכנס בסדר הירושה כלל, והוי כליכא אחים לגבי חלק מתנה וממילא ממעט מעצם הזכות יורש חלק הפי שנים שמרבה להבכור.

טז] שיטת הנימוקי יוסף

מב"ב קלד: להדיא ד"זה בני" נאמן אך מדין מייגו. יבמות מז כריטב"א דנאמן בלא הוחזק לבנו לומר "זה בני ממזר" או כשר. ומוכרח ד"זה בני" מדין יכיר, דמייגו הוא רק לממזר. ומב"ב קכו: ילחס"ת דנראה מדבריו ד"זה בני" נאמן מדין יכיר. ונתבאר בהערות.

א) מסתירת הנ"י לדבריו ביבמות נראה, א. לפו"ר, דמדין יכיר נאמן על "אינו בני" כשהוחזק כעת לאב, ובדלא הוחזק לאב אינו נאמן מיכיר על "זה בני" אלא במייגו על נכסים שיש לו עכשיו, וכן אינו נאמן מיכיר על "זה בני ובכורי", משום דגדר יכיר הוא כח נאמנות דבעלים דאב על בניו, וכד לא הוברר שהוא בעלים לית ליה נאמנות כלל מדין יכיר. ושאיני ארוסה שעיברה ואמר הארוס ממני נתעברה, דעדיף מ"זה בני" דעלמא, ונאמן מדין יכיר כהריטב"א ביבמות, אע"פ שבהכרתו מכשיר את הולד וה"נ נאמן לפוסלו

לד. ב. אמנם החזו"א נראה דנקט (אבהע"ז סנ"ט סק"ל) דמסקנת הנ"י כהריטב"א דנאמן מדין יכיר גם בלא הוחזק כלל לבנו, לומר "זה בני" [וזה גם משמע מלשון הנ"י בדף קכו בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי], וחידש דאף נאמן לומר "זה בני וממזר הוא". וכן שיטת הר"ן לרעק"א. וע"ז תקשי קו' הקצה"ח ותמיהת האור גדול. ג. ב"ס, דאמנם הנ"י הסיק כהריטב"א, ונאמן מדין יכיר על "זה בני", וזה גם משמע מלשון הנ"י בדף קכו בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי. ומש"כ שנאמן גם "זה בני וכשר או ממזר" זה דוקא כשהפסול או ההכשר תלוי באמירתו "זה בני" בלבד כמו בארוסה שעיברה, ולא כשמוסיף עוד פרט חיצוני כגון זה בני ובן גרושה שמחדש על מזהות האם. ד. שיטת החזו"א בנ"י בדף קכו: דס"ל לר"י דאינו נאמן גם בהוחזק לבנו לומר "זה בכורי", משום דס"ל לר"י דגדר יכיר הוא נאמנות דאב רק על האיכות והכרת בכורה לא נחשב נאמנות באיכות אלא בהולדה, ונאמן רק להכיר בנו הקטן שהוא בכור דאז הוי הכרת האיכות, כיון דעי"ז נפסלין בניו הגדולים. ורבנן סברי דנאמן בצריך הכירא מדין יכיר, ולכאוף הוא משום דסברי דגדר יכיר הוא כח בירור ולא רק נאמנות על האיכות ל"ה. ודרך זו תמוהה מאד

לד. ולדרך זו בנ"י, יש ליישב הסתירה דמשמע בנ"י בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי דנאמן מדין יכיר לומר זה בני, כאחד מהתירושים דהבאנו בסתירת הרשב"ם, בר מתי' הרש"ש בדף קלד דכ' דנאמן רק ממייגו מייירי אליכא דרבנן, דמדבריו הנ"י בקלד אין נראה דמייירי רק לרבנן דנראה שכך פסק להלכה והרי פסק הלכה כר"י.

ל"ה. ולדרך זו דהחזו"א בנ"י, יש ליישב הסתירה הנ"ל מהנ"י בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי דמ' דנאמן מדין יכיר לומר זה בני, או כדרך האו"ש ברשב"ם דמייירי בהוחזק כבר לבנו ורק נפק"מ לדין חוזר ומגיד, או כדכתב הב"ס ברשב"ם דאזיל כרבנן, או כהחת"ס דשאני התם דבא ממדה"י, אך לא שייך ליישב כהר"י גולן דכחו הוא באמת מדין מייגו ומדין יכיר יחד, כיון דלחזו"א

וגם החזו"א גופיה נראה שחזר בו ונקט בני"א כאופן ב' הנ"ל. ה.
הב"ס כתב ד- [ע"פ הנראה מהחזו"א דהנ"י חזר בו, וא"כ שייך לומר דחזר בו מעיקר הדין ד-] "זה בני" הוא מדין מייגו, וס"ל דהוא מסברא כהרשב"א והריטב"א. ולפ"ז בדף קכז: ס"ל ד"זה בני" הוא מסברא, דס"ל לר"י דגדר יכיר הוא נאמנות ובעלות וכשאינו מוחזק לאב אינו בעלים, אך נאמן מסברא. וסברא זו לא שייכא לגבי הכרת בכורה, דזו סברא בעיקר חלק פשיטות, או דרצון התורה בחלות ירושה כדינה, או דקים להו לחזו"ל דסגי בהחזק כל דהו באמירת זה בני להחזיקו לבנו, ולכן כיון דפסק כר"י א"כ באומר "זה בני ובכורי" אינו נאמן על "ובכורי" מסברא, וגם מיכיר אינו נאמן כיון דלא הוחזק לאב ולבעלים, ולכן אין הבכור נוטל פ"ש אך נוטל בחלק פשיטות מסברא ל'.
(ב) כתב הנ"י דבאומר "זה בני בכורי" אינו נוטל פ"ש בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס. אבל חלק פשיטות נוטל פ"ש גם בנפלו כשגוסס מדין ירושה. ובנכסים שנפלו לו כשהוא בריא, נח' השעה"מ והכנה"ג, א. הכנה"ג כתב, וכ"פ השו"ע והרמ"א דלנ"י לא קיי"ל יכיר דרבנן בבכור לנכסים שנפלו לו כשאינו בר מתנה,

[ופירש הר' וינטרוב, דס"ל דיכיר רק גרע לכח ההוחזק, אבל עיקר כחו הוא מייגו, ונוטל רק כשהוא בר מתנה], וא"כ להלכה דקי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודלא כר' מאיר, כל נכסים שנופלים לאחר ההכרה אינו בר מתנה, ואין לו מייגו, ואינו נוטל בהם פ"ש. ומיירי בידוע שהוא בנו ורק מחדש שהוא בכור, ומש"ה נוטל חלק פשיטות דהוא ממילא כדין ירושה. ב. השעה"מ כתב דודאי קיי"ל יכיר בבכור גם לגבי נכסים הבאים לאחמ"כ, ודוקא נקט הנ"י בנפלו לו כשהוא גוסס משום דאז הו"ל ראוי, דגוסס לאו בר קנין הוא ואינו בכלל "לתת לו" כדקיי"ל כרבנן דרבי דאין בכור נוטל בראוי, וכאן רבנן דר"י ס"ל כרבי, ואנן קיי"ל כר"י דיכיר אתא לנגד הוחזק, ומש"ה בנכסים שנפלו כשבריא נוטל, דהוי בר קנין ואי"ז ראוי. ומיירי להנ"י גם באין ידוע שהוא בנו, דנאמן לומר "זה בני ובכורי", ונוטל חלק פשיטות גם בנכסים שנפלו כשהוא גוסס, דחלק פשוט נוטל גם בראוי.

יז] שיטת הרמב"ם

האב נאמן לעולם אפילו בלא הוחזק לבנו כלל לומר "הוא בני ובכורי הוא". וכן איפכא לומר על המוחזק לבכור שאינו בכור נאמן. וכן נאמן על "זה אחי" ושאר

נתחדש ביכיר דין בעלים ואיך יהא נאמן מי שלא הוחזק כבעלים עדיין. וגם כמובן לא ס"ל כהרשב"ש דלר"י נאמן מיכיר בזה בני.

לו. ולדרך זו דהב"ס בני"א, יש ליישב הסתירה הנ"ל מהנ"י בסוגיא דבני וחזר ואמר עבדי דמי' דנאמן מדין יכיר לומר זה בני, או כדרך האו"ש ברשב"ס דמיירי בהחזק כבר לבנו ורק נפק"מ לדין חוזר ומגיד, או כדכתב הב"ס גופיה ברשב"ס דאזיל כרבנן. אך לא כהחת"ס דמיירי בבא ממדינת הים, דאדרבא זו סברא טפי להאמינו, דרצון התורה בחלות ירושה כדינה, או דסגי בהחזק כל דהו להחזיקו כבנו. וגם כמובן לא כהר' גולן דנאמן מדין מייגו ויכיר יחד, או כרשב"ש דלר"י נאמן מיכיר.

יורשין. וכן נאמן על "אינו בני" במקום שאין לבן בנים. ועל "אינו אחי" אינו נאמן. (נחלות פ"ב הי"ד, ופ"ד ה"א וב') בדין "זה בני" נאמן רק לגבי ירושה ולא ליוחסין (יבום פ"ג ה"ד). בהוחזק לבנו נאמן לומר "זה בני ממזר" ואם יש לבן בנים אינו נאמן אפי' על הבן (איסור פט"ו הט"ו).

(א) למגיד משנה והב"י והגר"א ס"ל ד"זה בני" נאמן מדין יכיר, כהר"ן והרא"ש. אך דין "זה אחי" ושאר קרובין אינו מדין יכיר אלא ממינו. ודין "אינו בני" הוא גם מדין יכיר. וכתב המ"מ ד"דין אב" יש רק למי שמתייחס אחריו, וגדר יכיר ד"זה בני" הוא "הכרת ההולדה". ומינה הוציא דינו דאינו נאמן לומר על בנו מן השפחה, שנולד מששחררה. וכתב הגרש"ר לדייק מהרמב"ם באיסור ב', דבממזר ידוע, גם בלא הוחזק לבנו נאמן לומר "זה בני" כאשר ממילא נעשה ממזר בזה. משום דנאמן בזה על ההולדה וזה הוי בגוף ההולדה ובדיני הבן.

(ב) קובץ הערות דס"ל ד"זה בני" מדין הודאת בעל דין, שהוא בעל הדבר להעמיד פלוני כבנו, וס"ל לרמב"ם דלא חשיב חיוב ליורשין חב לאחריו. ולהנתיח"מ טפי א"ש, דחלק פשוט מגיע מן האב והוא בע"ד לקבוע הירושה, לעומת חלק בכורה דמגיע מן האחין.

(ג) ב"ס ע"פ הלבוש, ס"ל לרמב"ם כיסוד רבינו אליהו דאיכא ב' דינים ביכיר. דין א' מקרא ד"הבכור יכיר" דמלמד על נאמנות על הבכור וכן על "זה בני" שהוא מדין "יכיר לנחלה" מיסוד כח האדם בממונו, ומודים בזה חכמים לר"י, והאי כח הוא גם לשאר יורשין, ולכן

נאמן לחדש "זה אחי" דאינו מגרע זכות שאר יורשים, וע"פ יסוד הגר"ח דכולן מוחזקין בכל הנכסים, אך לגרוע מהם ולומר "אינו אחי" אינו נאמן, דכבר הוחזקו ליורשין. ולגבי יוחסין, אינו נאמן כלל מדין יכיר ב"זה בני". אמנם לר"י נתחדש גדר נוסף ביכיר, לענין "זה בכורי" ו"אינו בני", כדכ' הש"ש שהוא בעלים על איכות בניו, ולכן נאמן לפוסלם בבן גרושה, ונאמן על בכור גם נגד הוחזק אחר לבכור. וכן נאמן לענין "אינו בני", ואע"פ דלדבריו אינו בעלים מ"מ נאמן לגבי הממון לסלק אבהותו, דע"ז מיהא הוא בעלים, משא"כ "אינו אחי" א"נ דודאי אינו בעלים על אחיו.

(ד) ב"ס באופן ב', דס"ל דדין "זה בני" הוא מסברא כהרשב"א ורישב"א, וכן "זה אחי" נאמן מסברא [וכדנתבאר בא' מב' אנפי או דס"ל כעין דנתי בגדר יכיר שהוא כח בירור על המסור לו ידיעת המאורעות כמו"כ ס"ל גבי "זה בני" בלא קרא, דסברא הוא דרצון התורה בחלות ירושה כדינה וכיון דלו ידועין המאורעות היה מסור לחז"ל לפרש כן בכוונת התורה. או דס"ל כעין דמצינו בקידושין ביוחסין חוקה דל' יום, ה"נ, אך הכא סמכינן אהוחזק כל דהו כבן אצל אביו ע"י אמירתו זה בני, והוי דין מיוחד בהוחזק לגבי ירושה מיסוד הסברא לקיום דיני ירושה]. ובגדר יכיר ס"ל כהש"ש שהוא גדר של כח בירור, להמסור לו ידיעת המאורעות עם בניו, וכד מבורר הענין תו ליכא ליכיר, ומש"ה זה בני נאמן רק בסתמא דליכא חזקת אב, אבל בהוחזק לאינו בנו כבר מבורר הדבר ואינו

נאמן, וכדיוק הלח"מ. ולכן בהחזק כאחיו אינו נאמן
לומר "אינו אחי" דכבר מבורר. אך "אינו בני" שאני,
וי"ל בזה בתרי אנפי. א. דאינו מדין יכיר, אלא מסברא,
דאמנם הדבר מבורר שהוא בנו ע"פ חזקה, אך מאידך
כד אומר "אינו בני" איכא חזקה גדולה שלא ירחק מי
שהוא בנו מהיות בנו, כהנ"י. ב. מדין יכיר, דנתחדש
דין נוסף בגדר יכיר לשלול אבהותו כד ההכשר תלוי
במי שהוא זרעו.

תם ונשלם שבת לקל בורא עולם

